ان من البیان سحراً وان من الشعر حکمۃً

دیوان

حضرت قدوۃ السالکین زبدۃ العارفین امام الکاملین ولی الاکبر الصادق
مخدوم بندہ نواز حضرت

صدر الدین ابوالفتح سید محمد حسینی گیسودراز چشتی

قدس اللہ سرہٗ العزیز

المسمّٰی بہ

انیس العشاق

بسلسلۂ مطبوعات کتب خانۂ روضتین گلبرگہ شریف
بہ انتظام و توجہ خاص جناب معلی القاب نواب غوث یار جنگ بہادر دام اقبالہم
و بہ تصحیح و بہ اہتمام
مولوی حافظ سید عطا حسین صاحب ام اے سی ای
ناظم (وظیفہ یاب) سررشتہ تعمیرات سرکار عالی
در عہد آفریں برقی پریس (حیدرآباد دکن) طبع شد
شوال المکرم سنہ ۱۳۶۱ھ

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

الحمد للہ الذی خلق الانسان وعلمہ البیان والصلوۃ والسلام علی سیدنا محمد رسولہ النبی الامی الذی انزل علیہ القران ویوتی جوامع الکلم والایات والبرھان وعلی آلہ الطیبین الطاھرین واصحابہ الھادیین المھدیین فی کل وقت وآن۔

سلسلہ علیہ چشتیہ میں حضرت سلطان العاشقین المقربین سید محمد حسینی گیسو دراز قدس اللہ سرہ العزیز سے پہلے یعنی حضرت عبدالواحد بن زید رضی اللہ تعالیٰ عنہ سے حضرت مخدوم خواجہ نصیر الدین چراغ دہلی علیہ الرحمۃ تک کسی بزرگ نے تصنیف و تالیف کی جانب توجہ نہیں کی اور کوئی کتاب یا رسالہ نہیں لکھا۔ اس سلسلہ میں تصنیف و تالیف کا سلسلہ حضرت چراغ دہلی کے مریدوں اور خلفا نے شروع کیا جنہیں مقدم حضرت مخدوم سید محمد حسینی گیسو دراز ہیں جنہوں نے چھوٹی بڑی کتابیں بکثرت تصنیف و تالیف کیں۔ اولیائے کبار کوئی کام بغیر اشارت و حکم غیبی نہیں کیا کرتے حضرت مخدوم کی تصنیف و تالیف کا کام بھی اسی قبیل کا تھا چنانچہ خود فرماتے ہیں "ہر کس کہ دراں حضرت سلوک کرد بچیزے مخصوص شد ما بسخن مخصوصیم خدائے ما را دولت بیان اسرار خویش داد ہر چند میخواہم کہ نظر من از سخن ساقط شود نشد"۔ اسمار الاسرار کے دیباچہ میں فرماتے ہیں "وَمَا یَنْطِقُ عَنِ الْھَوٰی اِنْ ھُوَ اِلَّا وَحْیٌ یُّوْحٰی نعت محمد رسول اللہ است

ہر کہ اتباع او کند و اہتمامش در سنت او بود و رفتن بر طریقہ او باشد از جوامع الکلم و لمعہ از گفتار او کہ نور الہدیٰ است و بیان سر القرب و الدنیٰ است نصیبہ گیرد۔" لکن
میں عام طور پہ زبان زد ہے کہ حضرت مخدوم کی تصنیف و تالیف کی تعداد اونکی عمر کے سنین کے مطابق ایک سو پانچ ہے۔ واللہ اعلم لوگوں کا یہ خیال کس حد تک صحیح ہے انکے مرید اور سوانح نگار حضرت محمد سامانی نے اپنی کتاب سیر محمدی میں جس کو حضرت مخدوم کے حالات میں تصنیف کیا ہے انکی اکتیس کتابوں کے نام لکھے ہیں۔ ان میں بعض اہم کتابیں مثلاً تفسیر۔ شرح فصوص الحکم۔ شرح تعرف شرح عربی آداب المریدین۔ شرح عربی فقہ اکبر اب بالکل مفقود ہیں اللہ ہی کو علم ہے کہ ان بے بہا کتابوں میں سے کسی ایک کا بھی کوئی نسخہ اب دنیا میں موجود ہے یا نہیں۔ میں سالہا سال سے اونکی تلاش میں ہوں مگر اونکا کہیں پتہ نہیں ملا اون کی تصانیف میں جو کتابیں اب موجود ہیں انکے نسخے بھی معدودے چند ہی باقی رہ گئے ہیں۔

حضرت مخدوم کی تصانیف کی اہمیت اور ان میں سے بہتوں کے بالکل مفقود ہو جانے کی وجہ سے تقریباً پندرہ سال ہوئے مجھے خیال آیا کہ جو کتابیں دستبرد زمانہ سے اب تک بچ گئی ہیں اگر وہ فراہم کیجائیں اور بتدریج طبع کرادی جائیں تو تلف اور مفقود ہونے سے بچ جائیں گی ورنہ بہت جلد وہ بھی ناپید ہو جائیں گی۔ اس زمانے میں فارسی زبان کی کساد بازاری ہے اور اس زبان میں لکھی ہوئی کتابوں کے پڑھنے اور سمجھنے والے اور انکی جانب توجہ کرنے والے بہت کم رہ گئے ہیں اس کے علاوہ تصوف جو مکارم اخلاق سکھانے والا اور سنت نبوی اور عبادت خالصاً مخلصاً لوجہ اللہ اور محبت و عرفان الٰہی کے متعلق کلام پاک اور حدیث نبوی کی تفسیر اور شرح کرنے والا علم ہے لوگوں کو اس کی جانب سے عموماً صرف ذہول ہی نہیں

بلکہ باوجود قطعی ناواقفیت اور بے بہرہ گی کے اس سے انکار اور دشمنی پیدا ہوگئی ہے ان اسباب کے پیشِ نظریہ سوال پیدا ہوا کہ حضرت مخدوم کی کتابوں کی (جو بیشتر فارسی زبان اور چند عربی میں ہیں) فراہمی تصحیح اور طباعت میں محنت شاقہ اور مصارفِ کثیرہ برداشت کرنے سے حاصل کیا ہوگا۔ بجائے خود اعتراض بالکل واجبی تھا مگر ہمارے پیشِ نظریہ خیال تھا کہ حضرت مخدوم کی بے بہا تصنیفوں کو جو دستبردِ زمانہ سے اب تک خال خال بچی ہوئی ہیں آئندہ مفقود ہونے سے بچانے کا بہترین ذریعہ یہی ہے کہ وہ طبع کرادی جائیں ۔ اس کے علاوہ اگر ان میں سے کسی ایک کو ایک شخص نے بھی مطالعہ کیا اور اس سے اس کے دل میں داعیۂ حق و اتباع سنت نبوی کا شوق و ولولہ پیدا ہوجائے تو ہمارا مدعا پورا ہوجائے گا۔ میں نے اپنا خیال چند ذی علم صوفی مشرب دوستوں کے سامنے پیش کیا۔ ان سب بزرگوں نے تائید کی۔ چنانچہ میرے ذی علم متقی صوفی مشرب دوست مولانا معشوق حسین خاں صاحب قادری المخاطب بہ نواب معشوق یار جنگ بہادر کی (جو اس وقت ضلع گلبرگہ شریف کے اول تعلقدار یعنی ڈسٹرکٹ کلکٹر تھے) اعانت اور تائید سے حضرت مخدوم کی نہایت بلند پایہ عظیم المرتبت اور نادر الوجود اور تصوف و معارف وحقائق کی جامع کتاب جس کے مثل فارسی زبان میں کوئی تصنیف نہیں ہوئی یعنی اسمار الاسرار کو ۱۳۵۰ھ میں میں نے طبع کراکر شائع کرنے کا شرف حاصل کیا۔ اس کے بعد ۱۳۵۶ھ میں انہیں کے مشورہ اور تائید سے کتاب مستطاب خاتمہ جس سے زیادہ جامع مبسوط اور مکمل اور بہتر کتاب مسائل آداب المریدین میں نہ عربی میں تصنیف ہوئی اور نہ فارسی میں میں نے طبع اور شائع کرنے کی سعادت حاصل کی۔ اسی زمانہ میں نواب معشوق یار جنگ بہادر ہی کے مشورہ اور تائید سے ہمارے برگزیدہ صفات عالم باعمل کرم فرما مولانا

حافظ قاری محمد حامد صدیقی صاحب پروفیسر عربی و دینیات گلبرگہ کالج نے حضرت مخدوم کے ملفوظات مسمی بہ جوامع الکلم کو طبع کرا کر شائع کیا ۔

تقریباً چار سال ہوئے ہمارے صوفی مشرب جامع فضائل علم دوست کرم فرما مولانا غلام غوث خاں صاحب المخاطب بہ نواب غوث یار جنگ بہادر کا تقرر صوبہ گلبرگہ شریف کی صوبہ داری (کمشنری) پر ہوا اور روضۂ بزرگ اور روضۂ خورد اور ان کے ملحقات اور جاگیرات کا انتظام اور نگرانی بھی حسب فرمان خسروی اونہیں کے متعلق کردی گئی ۔ اس کا نتیجہ یہ ہوا کہ دونوں روضوں کی جاگیروں کا انتظام بہتر ہوگیا اور دونوں روضوں اور انکے ملحقات میں نہایت مفید اور کار آمد اور خوش منظر تغیرات اور ترقیاں جلد جلد عمل میں لائی گئیں جن کی تفصیل کی یہاں گنجایش نہیں ہے ۔ ان مادی کاموں کے علاوہ دو نہایت مفید اور کار آمد علمی کام بھی انجام دیئے گئے ان میں ایک مفید ترین کام روضتین سے متعلق مدرسہ کا قیام ہے جس میں مجاوروں اور اس آبادی کے لڑکوں اور لڑکیوں کو دینی اور دنیاوی تعلیم دی جارہی ہے اور دوسرا کام روضتین سے متعلق ایک کتاب خانہ موسوم بہ "کتب خانہ روضتین" کا قیام ہے ۔ روضۂ بزرگ اور روضہ خورد میں دستبرد زمانہ سے کچھ کتابیں اب تک بچی ہوئی تھیں دونوں صاحبان سجادہ کی رضامندی اور اجازت سے صوبہ دار صاحب نے یہ سب کتابیں اس کتاب خانہ میں منتقل کردیں اونکے علاوہ دوسری بہت سی کتابیں خصوصاً حضرت مخدوم اور اونکی فرزندوں کی تصانیف مختلف ذرائع سے

ع حضرت مخدوم سید محمد حسینی گیسودراز کے مقبرہ کو روضۂ بزرگ اور ان کے نبیرہ اور خلیفہ حضرت مخدوم سید ید اللہ حسینی المشہور بہ سید قبول اللہ حسینی کے مقبرہ کو روضۂ خورد اور دونوں کو مجموعی طور پر اختصاراً "روضتین" کہتے ہیں ۔

حاصل کرکے اس میں داخل کیں۔ نواب معشوق یار جنگ بہادر نے بھی اپنی سب کتابیں اس کتب خانہ کو دیدیں۔ یہ کتب خانہ مستحکم بنیاد پر قائم کیا گیا ہے اس میں معتدبہ کتابیں جمع ہوچکی ہیں اور ہوتی جارہی ہیں اور شائقین علم کے لئے وہ کھول دیا گیا ہے اور ان کو مستفید کر رہا ہے نواب غوث یار جنگ بہادر نے حضرت مخدوم اور ان کے فرزندوں کی تصانیف کو بتدریج طبع کرادینے کی ضرورت کو بھی محسوس کیا تاکہ وہ مفقود ہونے سے بچ جائیں اور طبع ہوکر ملک میں شائع ہوجائیں چنانچہ انکی توجہ اور حسن انتظام سے گذشتہ تین سال میں حضرت مخدوم کی تصانیف سے ترجمہ اداب المریدین اور حظائر القدس اور چھوٹے چھوٹے رسالوں کا ایک مجموعہ مسمی بہ مجموعہ یازدہ رسائل طبع ہوکر شائع ہوچکی ہیں اور اب اون کا دیوان مسمی بہ انیس العشاق جو کتب خانہ روضتین کی اشاعتوں کے سلسلہ کی چوتھی کتاب ہے طبع ہوکر شائع ہورہا ہے مولانا حافظ قاری محمد حامد صدیقی صاحب جن کا نام نامی پہلے آچکا ہے اور جو مدرسہ اور کتب خانہ روضتین کے اعزازی مہتمم ہیں ان کتابوں کی طباعت اور اشاعت میں بے حد دلچسپی لیتے آئے ہیں اور اپنے مفید مشوروں اور دوسرے طریقوں سے مجھے مسلسل مدد دیتے آرہے ہیں جزاہ اللہ عنا خیر الجزاء

حضرت مخدوم کی اون کتابوں کی طرح جن کے خال خال نسخے موجود ہیں اس دیوان کے نسخے بھی بہت کم باقی رہ گئے ہیں گذشتہ بارہ سال کی جستجو میں اس کے صرف تین نسخے میری نظر سے گذرے ۱۱۹۴ھ کا لکھا ہوا ایک نسخہ قصبہ چنچولی (ضلع گلبرگہ شریف) کے ایک مشائخ صاحب نے نواب معشوق یار جنگ بہادر کو گلبرگہ میں بہت اصرار کے ساتھ تحفۃً دیا تھا مگر تھوڑے دنوں کے بعد واپس لے گئے نواب معشوق یار جنگ بہادر سے لے کر میں نے اس کی نقل

کرلی تھی اور کتب خانۂ آصفیہ کے ایک جدید الخط ۱۳۲۵ء کے لکھے ہوئے نسخہ سے مقابلہ کر لیا تھا۔ دونوں نسخے چونکہ بہت غلط لکھے ہوئے تھے اس لئے میرے نقل کردہ نسخہ میں مقابلہ اور تصحیح کے بعد بھی بہتیری غلطیاں رہ گئیں۔ دو سال ہوئے ایک نسخہ جس کی کتابت اوائل دسویں صدی کے معلوم ہوتی ہے اتفاقاً چند روز کے لئے میرے پاس آیا اوس سے مقابلہ کر کے اپنی نقل کردہ کتاب کی تصحیح شروع کی لیکن وہ کتاب بہت جلد واپس طلب کر لی گئی اور تصحیح کا کام ناتمام رہ گیا حسن اتفاق سے وہی کتاب حال میں جامعہ عثمانیہ کے کتب خانہ میں خریدی گئی اور ہمارے فاضل اور ادیب دوست پروفیسر ڈاکٹر محمد نظام الدین صاحب پی ایچ۔ڈی نے جن کو حضرت مخدوم کی کتابوں اور انکی اشاعت سے بہت دلچسپی ہے مجھے اپنی نقل کردہ کتاب کا اس سے مقابلہ اور تصحیح کرنے کا موقع دیا اور میں نے شکریہ کے ساتھ اس موقع سے فائدہ اٹھایا اور پوری کتاب کا مقابلہ کر کے جس قدر ممکن ہو سکا تصحیح کر لی۔ اللہ تعالیٰ ڈاکٹر صاحب موصوف کو جزائے خیر دے جامعہ عثمانیہ کی کتاب میں بھی گو کتابت کی بہت غلطیاں ہیں تاہم میرے نسخہ کی بہت بڑی حد تک تصحیح ہوئی اور کتاب اس قابل ہو گئی کہ طباعت کے لئے مطبع کو دیدی جائے اور دیدی گئی طباعت میں یہ التزام کیا گیا ہے کہ مذکورہ بالا تینوں نسخوں میں سے ایک یا دو میں کوئی لفظ بداہتہً صحیح تھا اور بقیہ دو یا ایک میں بداہتہً غلط لکھا ہوا تھا طباعت میں جو صحیح لفظ تھا وہی قائم رکھا گیا لیکن جہاں جہاں لفظوں میں اختلاف تھا لیکن وہ الفاظ معنی کے اعتبار سے صحیح تصور کئے جا سکتے تھے ان میں میں نے اپنی جانب سے تصرف کرنے کی جرأت نہیں کی بلکہ متن میں نواب معشوق یار جنگ بہادر کی کتاب کے الفاظ قائم رکھے اور حاشیہ پر ن۲ یا ن۳ کی علامت دے کر کتب خانۂ آصفیہ اور جامعۂ عثمانیہ

یا دونوں کتابوں کے الفاظ لکھدیئے۔ چند جگہ جہاں الفاظ مشکوک رہ گئے اور تینوں منقول عنہم نسخوں میں کسی سے بھی تصحیح نہیں ہو سکی وہاں استفہام کی علامت ؟ دیدی گئی ہے۔

حضرت مخدوم کے ملفوظ مسمی بجوامع الکلم میں اونکی متعدد غزلیں منقول ہیں جس زمانہ میں انکے فرزند اکبر حضرت سید اکبر حسینی ان ملفوظات کو قلبند کر رہے تھے حضرت مخدوم جب کبھی کوئی غزل کہتے اوسی روز یا ایک دو روز کے بعد اپنے فرزند کو دیدیتے اور وہ اس کو اوس روز کے ملفوظ میں شریک کر لیتے یہ سب غزلیں اس دیوان میں موجود ہیں۔ جن جن تاریخوں میں یہ غزلیں کہی گئیں یا ملفوظ میں درج کی گئیں مین نے دیوان کے صفحوں کے فٹ نوٹ میں وہ تاریخیں لکھدی ہیں۔

اس دیوان کے مرتب اور جامع حضرت مخدوم کے ایک برگزیدہ اور ممتاز مرید ہیں جنہوں نے دیباچہ بھی لکھا ہے مگر کمال ادب سے اپنا نام ظاہر نہیں کیا ہے۔ وہ لکھتے ہیں کہ حضرت مخدوم کے فرزند خورد سید اصغر حسینی قدس سرہٗ نے انہیں طلب کیا جب وہ حاضر ہوئے اوراق کا ایک مجموعہ جنمیں حضرت مخدوم کی غزلیں لکھی ہوئی تھیں انہیں دیا اور فرمایا اس کو ترتیب دے کر دیوان مرتب کردو۔ اس حکم کی تعمیل میں اونہوں نے یہ دیوان مرتب اور مدون کیا اور اس کا نام انیس العشاق رکھا۔ مرتب علیہ الرحمہ نے ترتیب اور تکمیل کی تاریخ بھی دیباچہ میں نہیں لکھی ہے مگر اونکی تحریر سے صاف طور پر معلوم ہوتا ہے کہ یہ کام حضرت مخدوم کے زمانۂ حیات میں انجام دیا گیا۔

حضرت مخدوم کو شعرگوئی سے چنداں دلچسپی نہیں تھی چنانچہ اسمار الاسمار کے دیباچہ میں جہاں اسکی تالیف کا باعث بیان فرمایا ہے لکھتے ہیں ''چند

گیے بلکہ زیادت از مہے برسجے کہ وجع المّ ماپاک را گنجے باشد و عرضے کہ موت را عرضے بود مبتلا بودم تقدیرآسمانی و خواست ربانی صحتے را بنام ما ثبتے کرد داغ لطیف وسبک شد گراں سنگی بباد ہوا رفت بخاصیت طبیعت میل بر غزلے و شعرے شد گفتم لاحول ولاقوت الّا باللہ چہ کار من است وَالشُّعَرَآءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُنَ نعت کار من شود بضرورت نظر ایل برسم شد در خاطر افتاد اگر بسم گویم بارے اسمار اسرار۔۔۔" اس سے ظاہر ہے کہ شعرگوئی سے انکو زیادہ دلچسپی نہیں تھی اور اسکی جانب زیادہ توجہ نہیں فرماتے تھے بلکہ جب کبھی مضامین کی آمد ہوتی یا غلبۂ حال سے مجبور ہوجاتے تو بمقتضائے "خاصیت طبیعت" غزل کہدیتے اسی لئے انہوں نے اپنی غزلوں کے جمع کئے جانے کا کبھی خیال نہیں کیا انکی بہت سی ایسی رباعیاں اور غزلوں کے اشعار انکی تصانیف میں پائے جاتے ہیں جو اس دیوان میں نہیں ہیں جس سے ظاہر ہوتا ہے کہ اس میں صرف وہی غزلیں اور رباعیاں جمع کیگئیں جو حضرت سید اصغر حسینی کے پاس محفوظ رہ گئی تھیں۔ حروف ثا۔ ج۔ خ۔ ذ۔ س ص ض۔ ط۔ ظ۔ ع۔ غ۔ ف۔ ق۔ ک۔ گ۔ اور ل کے ردیفوں کی کوئی غزل اس میں موجود نہیں ہے یہ دیوان جملہ (۳۲۷) غزلوں اور (۲۶) اشعار کی ایک مثنوی اور ۹ رباعیوں کا مجموعہ ہے۔

شعرا کے عام طریقہ کے خلاف حضرت مخدوم نے اپنا کوئی خاص تخلص بھی معین نہیں کیا القاب اور کنیت کے ساتھ انکا پورا نام صدر الدین ابو الفتح محمد حسینی گیسو دراز تھا۔ ان میں جو مناسب معلوم ہوا غزلوں کے مقطوں میں لائے ہیں اور ایک غزل کے مقطع میں یہ سب الفاظ جمع کردئے ہیں ؎

اے ابو الفتح محمد صدر دیں گیسو دراز　　مختصر کن چند نالی قصۂ خود گرد آر

حضرت سعدی کے بعد سے شعرا یہ التزام رکھتے آئے ہیں کہ اپنا تخلص غزل کے آخر شعر میں لاتے ہیں۔ حضرت مخدوم نے یہ التزام بھی نہیں رکھا۔

حضرت مخدوم کے سوانح نگاروں کی کتابوں اور خود انکی تصنیفوں سے معلوم نہیں ہوتا کہ فن شاعری میں انہوں نے کسی کی شاگردی کی یا اپنی غزلوں کو کسی بزرگ کو دکھاکر اون سے اصلاح لی۔ مبدء فیاض نے انکو نہایت غیر معمولی ذہن و ذکا اور ہر علم و فن کے ساتھ مناسبت اور موزونیت تامہ رکھنے والی طبیعت ودیعت کی تھی شاعری کے ساتھ بھی اونکو طبعی مناسبت تھی اس لئے جب مضامین کی آمد ہوتی تھی غزل کہدیا کرتے تھے لیکن شعر گوئی سے چونکہ زیادہ دلچسپی نہیں تھی اس لئے تبادر تو یہی ہوتا ہے کہ شاعری میں کسی کی شاگردی کرنے اور اپنے کلام میں اصلاح لینے کی جانب وہ متوجہ نہیں ہوئے ہوں گے۔ سولہ سال کی عمر سے اسّی سال کی عمر تک وہ دہلی میں رہے۔ جب وہ پانچ سال کے تھے حضرت امیر خسرو کی رحلت ہوچکی تھی اور اون کے بعد زمانہ دراز تک دہلی میں کوئی نامور شاعر نہیں رہا۔ دہلی پہنچتے ہی حضرت مخدوم مرید ہوکر تحصیل علوم ظاہری اور مجاہدہ باطنی میں ہمہ تن مصروف ہوگئے۔ اس لئے دہلی میں فن شاعری میں کسی کی شاگردی کرنے کی کوئی صورت نہ تھی ہاں ایک بات ذہن میں آتی ہے کہ سنہ ۷۲۷ھ میں جب سلطان محمد تغلق نے دہلی کے باشندوں کو بجبر دولت آباد بھیجا اس وقت (جیسا کہ میر غلام علی آزاد قدس سرہ نے روضۃ الاولیاء میں لکھا ہے) "درس حادثہ جمعے کثیر مریدان و معتقدان سلطان المشائخ از سکنہ دہلی بدولت آباد تشریف آوردند آمدن امیر حسن دہلوی و سید یوسف پدر حضرت سید محمد گیسو دراز و خواجہ حسن و خواجہ عمر و شیخ زین الدین قدس اللہ اسرارہم درین محشر عام خود مصرح نوشتہ اند" حضرت مخدوم کی ولادت سنہ ۷۲۱ھ میں ہوئی دولت آباد آنے کے وقت وہ سات سال کے تھے سنہ ۷۳۶ھ میں جب وہ دولت آباد سے دہلی واپس گئے ان کی عمر سولہ سال کی تھی حضرت امیر حسن دہلوی دوسرے بزرگوں کے ساتھ جب سنہ ۷۲۷ھ میں دولت آباد آئے آخر عمر تک وہیں رہے اور سنہ ۷۳۷ھ میں جب ان کا انتقال ہوا اسی نواح میں خلد آباد کے حصار

کے باہر دفن کئے گئے۔ حضرت مخدوم کے والد حضرت سلطان المشائخ کے مرید اور حضرت امیر حسن دہلوی کے پیر بھائی تھے۔ دونوں بزرگوں میں باہم نہایت محبت اور ارتباط تھا دولت آباد کی غریب الوطنی میں باہم صحبتیں رہا کرتی تھیں اس لئے ایک حد تک یقین کے ساتھ کہا جا سکتا ہے کہ ۷۲۶ھ سے ۷۳۶ھ تک حضرت مخدوم اپنے والد کی زندگی میں اون کے ہمراہ اور ان کے بعد بطور خود حضرت امیر حسن دہلوی کی صحبت میں حاضر اور انکے فیضان ظاہری و باطنی سے مستفیض ہوتے رہے۔ حضرت حسن سعدی اور خسرو کے قریب قریب ہم پلہ شاعر تھے حضرت مخدوم کو شاعری کے ساتھ فطرتاً قوی مناسبت تھی اس کو محسوس کر کے حضرت حسن نے ضرور توجہ کی ہوگی ان سے غزلیں لکھوائی ہونگی اور ان میں اصلاح دی ہوگی اور حضرت مخدوم اون کے فیض صحبت سے شاعری کے تمام اقسام و اصناف اور اس کے قوانین و رموز و نکات پر بہت جلد حاوی ہو گئے ہونگے میرے اس قیاس کی تائید اس سے بھی ہوتی ہے کہ گو حضرت مخدوم شیخ احمد جام اور شیخ سعدی اور امیر خسرو قدس اللہ اسرارہم کے معتقدین اور سعدی کو غزل کا امام مانتے ہیں مگر ان کا کلام تقریباً تمام تر حضرت حسن دہلوی کے طرز پر ہے الفاظ او کلام کی صفائی اور لطافت اور مضامین کی بلندی اور طرز ادا میں حضرت مخدوم کے اشعار انکے اشعار کے ساتھ مشابہت تامہ رکھتے ہیں۔

حضرت سعدی کا درجہ اولیاء اللہ میں بہت رفیع اور ممتاز ہے اور غزل گوئی کے وہ لفظاً و معناً بلاشک و شبہ امام ہیں۔ حضرت مخدوم کو اون سے بہت عقیدت تھی۔ اون کی متعدد غزلوں کے طرز پر انہوں نے غزلیں لکھی ہیں ایک غزل کے دو شعر نقل کئے جاتے ہیں جن میں انہوں نے اپنے جانب نہایت لطیف طریقہ پر شاعرانہ تخیل کا اظہار کیا ہے۔

نظر کردن بخوبان دین سعدی است ‏ ‏ ‏ محمد اہل دیں را مقتدا ئیست

اگر سعدی ست مستے چشم بازے ‏ ‏ ‏ سفیر اللہ محمد رہنما یست

حضرت احمد جام قدس سرہ کی ایک غزل نہایت مشہور اور اظہار حقیقت کے اعتبار سے

نہایت بلند پایہ ہے۔ اس کا مطلع ہے ؂

منزلِ عشق از مکانے دیگر است　　مردِ معنی را نشانے دیگر است

یہی وہ غزل ہے جسے قوالوں نے حضرت قطب الاقطاب خواجہ قطب الدین بختیار کاکی قدس اللہ سرہٗ العزیز کی ایک مجلسِ سماع میں گایا اور اس کے اس شہرۂ آفاق شعر ؂

کشتگانِ خنجرِ تسلیم را　　ہر زماں از غیب جانِ دیگر است

کو سنکر ان پر ایسی سخت اور قوی حالت طاری ہوئی کہ بالآخر اپنی جانِ عزیز کو جان آفریں کے حوالہ کر دیا اور دنیا سے رخصت ہو گئے۔ اس غزل کے طرز پر اور اسی بحر اور ردیف و قافیہ میں حضرت مخدوم کی بھی ایک غزل اس دیوان میں ہے اس کا مطلع اور ایک شعر یہ ہے ؂

مردِ معنی از جہانِ دیگر است　　گوہرِ لعلش زکانِ دیگر است

کشتگانِ غمزۂ معشوق را　　ہر زماں از لطف جانِ دیگر است

حضرت احمد جام اور حضرت مخدوم کے ان دونوں شعروں کو ایک دوسرے کے مقابلہ میں اہل نظر اور صاحبِ ذوقِ سلیم دیکھیں اور لطف اندوز ہوں۔

حضرت امیر حسن علا سجزی کی ایک غزل کا ایک عجیب و غریب اور حقیقت سے سراسر لبریز شعر جس کا مضمون نہایت ہی لطیف پیرایہ میں ادا کیا گیا ہے یہ ہے۔ ؂

دوش دیوانہ چہ خوش میگفت　　ہر کرا عشق نیست ایماں نیست

حضرت مخدوم کو یہ شعر اس قدر پسند آیا کہ اس غزل کے طرز پر ایک غزل کہی اور اس کے ایک شعر میں حسن کے شعر کے مصرعۂ ثانی کو علی حالہٖ قائم رکھا ؂

عشق بر خط و خال مذہب و دین است　　ہر کرا عشق نیست ایماں نیست

مصرعۂ ثانیہ ایک حدیث کا لفظ بلفظ ترجمہ ہے لا ایمان لمن لا محبت لہ اور اس کی ایک ہم معنی حدیث قریب قریب تواتر کی حد تک پہنچی ہوئی ہے لا یومن احدکم حتی اکون احب الیہ من ولدہ ووالدہ والناس اجمعین۔

ہر علم و فن کے لئے اوس کے خاص اصطلاحات ہیں جب تک ان کے مفہوم سے بخوبی واقف نہوں اوس علم و فن کے مضامین کو صحیح طور پر سمجھ نہیں سکتے اسی طرح صوفی شعرانے بہت سے الفاظ کے لئے جن کو عام شعرا اپنے کلام میں ان کے لغوی معنی اور عام بول چال کے مفہوم میں لاتے ہیں اصطلاحی معنی مقرر کر لئے ہیں جب تک یہ اصطلاحی معنی معلوم نہوں ان کے کلام کے صحیح معنی سمجھ میں نہیں آسکتے اس لئے بعض بزرگوں نے اپنی تصانیف میں ان الفاظ کے اصطلاحی معنی تفصیل سے بیان کردیے ہیں حضرت مخدوم کے فرزند اکبر حضرت اکبر حسینی قدس سرہ نے تبصرۃ الاصطلاحات الصوفیہ نام کی ایک کتاب تصنیف فرمائی ہے جس میں علاوہ حقایق او معارف کے حضرت مخدوم کے چند نہایت دقیق اشعار کی اور کتاب اسمار الاسرار کے چند سمروں کی شرحیں لکھی ہیں یہ کتاب انہوں نے اپنے والد بزرگوار کی اجازت اور ایماسے لکھی اور ان کے ملاحظہ میں بھی گذران دی تھی اس کے باب نہم کے آخر میں چند الفاظ کے اصطلاحی معنی بھی اون سے دریافت اور معلوم کر کے لکھدئے ہیں جو بجنسہ نقل کئے جاتے ہیں۔

"بدانکہ میخانہ و میکدہ و خمخانہ باطن عارف کامل را گویند کہ دروازۂ معارف دقایق الٰہی باشد و ترسا مرد روحانی را گویند کہ صفات ذمیمۂ نفس امارہ او تبدیل یافتہ باشد و ترسابچہ واردات قلبی را گویند کہ بر دل سالک فرود آید و پیر خرابات معنی باطن و عارف کامل را گویند و کافر کسے را گویند کہ یکرنگ وحدت باشد و مجاربت ذوقے را گویند کہ از دل سالک بر آید و او را خوش وقت سازد و ساغر و پیمانہ شئے را گویند کہ از و مشاہدۂ غیبی و ادراک معنی الٰہی کنند و زنار علامت یکرنگی و یکجہتی در دین و متابعت راہ یقین و کلیسا و کنشت عالم یقین و عالم شہود را گویند و یار و دلدار و صنم حقیقت روحی و تجلی صفات را گویند غمزہ و ابرو فیض باطن را گویند کہ نسبت سالک واقع شود و ہر گاہ کہ لب و دہان گویند صفت حیات خواہند چشم و ابرو صفت کلام الہام غیبی را گویند کہ بر سالک وارد میشود و قلاش و قلندر اہل ترک را گویند یعنی آنہا یکہ از لذات و مرادات و ہوائے نفس رستہ باشند و شہود و شاہد اہل جذبہ و اہل ذوق را گویند و خمار و بادہ فروش مرشد کامل را گویند ساقی و

مطرب ترغیب کنندہ وفیض رسانندہ واہلِ معنی راگویند علیٰ وم مرشدکامل راگویند۔ دختر بمعنی نفس مطمینہ را گویند۔ انچہ اصطلاحات محققاں است جزوے بہ نظر ایشاں معلوم بود دریں محل نوشتم کہ طالبے را دریں اصطلاح واضح شود"۔

مضمون بالا بہت مختصر ہے اور اس میں معدودے چند ہی اصطلاحات بیان کئے گئے ہیں اس لئے چند دوسرے اصطلاحی الفاظ کے مفہوم اور معنی کو علامہ محمد افضل الہٰ آبادی کی شرح دیوان حافظ سے انتخاب کر کے لکھدیتا ہوں۔

"عاشق شیفتہ جمال وجلال الہٰی را گویند بعد از طلب و جدتمام معشوق حق را گویند بعد از طلب او سبحانہ بجد تمام ازاں روے کہ مستحق دوستی وے است۔ جمال اظہار کمال معشوق است جہت ترغیب وطلب عاشق جلال اظہار کمال استغنائے معشوق است از عشق عاشق شکل ووجود وہستی حق را گویند شمائل امتزاج جمالیات وجلالیات را گویند عشوہ اندک جذبہ را گویند مکر عزوردادن معشوق را گویند مر عاشق را گاہ بطریق لطف وگاہ بطریق قہرتا بے بضاعتی عاشق مراو را ظاہر شود قربت استدراج الہٰی را گویند خشم ظہور صفات قہری را گویند ہمچنیں کینہ صلح قبول اعمال وعبادات را گویند پردہ موانعے را گویند کہ میان عاشق ومعشوق بود از لوازم طریق نہ از جہت عاشق ونہ از جہت معشوق بود حجاب موانعے را گویند کہ عاشق را از معشوق باز دارد بنوعے از انواع معاملہ عاشق نقاب موانعے را گویند کہ عاشق را از معشوق باز دارد بحکم ارادت معشوق کہ عاشق را ہنوز استعداد تجلی ندادہ باشد تاراج سلب اختیار سالک را گویند در جمیع احوال واعمال ظاہری وباطنی۔ آشنائی تعلق دقیقہ الوہیت بود کہ باہمہ مخلوقات پیوستہ است چوں تعلق خالقیت بمخلوقات بیگانگی استغنائے عالم الوہیت را گویند گیسو طریق طلب را گویند دیدہ اطلاع الہٰی را گویند بر جمیع احوال سالک از خیر وشر چشم مست ستر الہٰی را گویند بر تقصیرے را کہ از سالک در وجود آید چلیپہ عالم طبعی

راگویند ناقوس مقام تفرقہ را گویند۔ بت مقصود و مطلوب راگویند روے مراتب تجلیات را گویند خط سیاہ عالم غیب راگویند لب کلام معشوق راگویند لب شیریں کلام بے واسطہ راگویند دست صفت قدرت راگویند باز و صفت مثیت راگویند ساعد صفت قوت راگویند انگشت صفت احاطت راگویند وصال مقام وحدت را گویند فراق غیبت راگویند از مقام وحدت ہجران التفات بغیر را گویند دیوانگی مغلوبی عاشق راگویند بندگی مقام تکلیف را گویند خواب فنا ے اختیاری را گویند در افعال بشریت بیداری عالم صحو راگویند زلف اشارت بہ موجودات و تعینات و نیز اشارت تجلی جلالی در مراتب تنزلات و ظہورات و درازی زلف اشارت بعدم انحصار آنہا کوتاہ کردن زلف رفع قدرے از قیود گرہ زدن بر زلف محکم کردن تعینات۔ رخ اشارت بہ ذات الٰہی است باعتبار ظہور کثرت اسمائی و صفاتی از روے خط اشارت بہ تعینات عالم ارواح کہ اقرب مراتب وجود است نقطہ خال اشارت بوحدت حقیقتً

اصطلاحات ابھی بہت باقی رہ گئے۔ طوالت کے خیال سے یہاں ختم کرتا ہوں۔

ذیل میں دیوان انیس العشاق سے سرسری طور پر چند اشعار نقل کئے جاتے ہیں تاکہ اہل نظر دیکھیں کہ حضرت مخدوم کا کلام کس قدر بلند پایہ اور اکابر شعرا کے کلام کے ہم پلہ ہے اور ان میں حقائق و معارف کس لطیف طریقہ پر بیان کئے گئے ہیں ؎

گر یک نفسے شود میسر — با یار عزیز عمر آں است
ور در سر آں نفس بر آید — جان و دل و تن مگو زیان است

عشق بازی خطر کہ بر جان است — عشق بازی تمام ایمان است
لیلے نخرد بہ نیم جو ہم — مجنوں دو جہاں اگرچہ بفروخت

جز ایں دگر ندارم حاصل ازیں جہاں من — ایمان میان سینہ جاناں میان جان است
جز خدا اگر نیست دیگر را وجود — سر چہ باشد استتار راز چیست

مرا روح القدس داده است پندے — که شو با قلب و قالب جملگی روح

آنانکه بجام عشق مست اند — بیهوش ز بادۂ الست اند

بر لوح وجود هر چه دیدند — جز نقش نگار پاک شستند

اے که می پرسی چرا دیوانهٔ — زلف خود را گو چرا دیوانه کرد

عشقبازی اختیاری نبود — سر کرا خواهند بر سر می نهند

عاشق نبود بشرع ماخوذ — عشق آمد و نا روا روا شد

فراق آں قبا پوش و کله دار — قمیص هستی ما را دوتا کرد

معشوق به پیش او خود آمد — در عشق کسیکه یک قدم زد

چوں من تو دو صد هزار داری — من جز تو کسے دگر ندارم

خوبرویاں از جمال الله نشانے میدهند — ابر را گر ژاله خوانی نیست فرقے جز بنام

مے صافی ندارم تا کنم غسل — تیمم بر در خمار کردیم

ز آب دیدگاں کردیم وضوے — نمازے جانب آں یار کردیم

محمد تا که در صدر حیات است — کشاده بین ازیں اسرار باهم

بگور من اگر وقتے بیائی — بسے اسرار ممزوج است ترا هم

بو الفتح بنوش باده خوش باش — از غیر خدا وے حذر کن

اگر تو پند گوئی نیک خواهی — مزید درد ما را کن دعائے

اے محمد ترا میسر نیست — راه حق بے عنایت پیرے

جوانی عشق در پیری فراغت — تو گوئی مشک بوده سیر گشته

میسر خلوتے گر با جوانے است — بهاں ساعت شمارا از زندگانی

دمے با وے اگر گردد میسر — تو آں دم را شمار از زندگانی

تبسم کرد عالم نام او شد — ز یک چشمک دو صد گونه بلائے

اب میں اس مقالہ کو اپنے بادشاہ ظل سبحانی خلیفہ الرحمانی امیر المومنین امام المسلمین عدل گستر علم پرور سلطان العلوم میر عثمان علیخاں بہادر خلد اللہ ملکہم وسلطنتہم ومتع اللہ کافۃ المسلمین بطول عمرہم وبقاہم کے ازدیاد عمر و دولت و اقبال پر ختم کرتا ہوں!

وَاٰخِرُ دَعوانا اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰہِ رَبِّ الْعٰالَمِیْنَ -

خاکسار　　　حیدرآباد دکن

سید عطا حسین　　　۱۴؍ شوال المکرم ۱۳۶۰ھ

دیوان

حضرت قدوۃ السالکین زبدۃ العارفین
مخدوم ابوالفتح ولی الاکبر الصادق خواجہ بندہ نواز
سید محمد حسینی گیسودراز
قدس اللہ سرہ العزیز

المسمّٰی بہ

انیس العشاق

بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

حمد بے حد و شکر بے عدد مر خالقے را کہ غنچۂ دہان از گلبرگ زبان بکمال قدرت خویش خندان گردانید و بتحریک اولی ترجمان مکنونات سرایر و برہان مکتوبات ضمائر کرد فضلا را از فضل عمیم و کرم جسیم قوت انشا قدرت املا بخشید تا در بسیط صحائف فضل و فصاحت و شرح لطائف علم و بلاغت نکتہ موہوم و سر مکتوم ظاہر گردانید وَذٰلِکَ فَضْلُ اللّٰہِ یُؤْتِیْہِ مَنْ یَّشَاءُ نظم

آدم از وے شدہ بموقف عرض بردہ تشریف جَاعِلٌ فِی الْاَرْضِ
یافتہ از ورش خلیل صفا گشتہ مخصوص اَلَّذِیْ وَفّٰی

وصلوات طیبات بر گل بوستان اوتیت جوامع الکلم و سرو گلستان عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ یَعْلَمْ شہباز ولایت بلاغ و شہسوار فضائے آیت مازاغ سید کونین مقصود ثقلین ہمای ہویت بمیم معرفت او معروف است و طاؤس ملایکہ بہ پر و بال عنایت او مخصوص نظم

بلال حبش ملبل و ام او اویس یمن بندۂ نام او
از احسان او کعبہ را فتح باب ز فیض کفش یافتہ زمزم آب

بلبلان حدایق اسلام بنوائے محمدی بلند آوازاند کَفَّرَ عَنْھُمْ سَیِّاٰتِھِمْ وَاَصْلَحَ بَالَھُمْ

بوم وشان معابد اصنام کہ مخالف این آہنگ اند تعساً لھم و اضل اعمالھم
ہر کرا منشور اخلاص است در دیوان عشق بر سرش طغرای اجر غیر ممنون می کشند
بعد توحید احد و تحمید احمد مدح شیخ خود کہ غواص دریاے معرفت و سیاح صحرای وحدت
پیشواے متوطنان ذروۂ خاک رہ نماے ساکنان قبہ افلاک بادشاہے کہ دنیا و آخرت
ذرۂ از ساحت آستانۂ اوست، و دیباچہ ملک و ملکوت نقشے از بوستان او، احبابِ
اسلام جاے حسن انھا حسنۃ از طیب طارقدم او یافتہ است و مملکت ہند
فا فیض انھا مبارکۃ از سین سجادہ او انعام داشتہ۔ نظم
صبح از رویش دوتا کرد قباے آسمان شب ز زلفش پارہ کردہ جامہاے ماہتاب
خداوندے لم یسبح بمثلہ الا دوار ما دار الفلک الدوار اعنی سلطان العاشقین
رحمۃ للعالمین ملجاء العارفین منجاء الواصلین شیخ صدر الملۃ والدین ابو الفتح یوسف الحسینی
سرفراز عاشقاں سرور سید محمد گیسو دراز

سرورِ عاشقان سرفراز

نماند بعصیاں کسی در گرو کہ دارد چنیں سیدے پیش رو
ابقاہ اللہ متمکناً علی سریر السرور لیحق من یشفع یوم النشور ما دامت الشمس
بازغۃ والطلع طالعۃ

عرض میدارد جامع این خزینہ و مولف این سفینہ کہ روزی مخدوم زادہ و شیخ
برجادہ در دریای نبوت سر و بستان فتوت جگر گوشہ حضرت نبوی شمع دودمان مصطفوی

بر سجادہ

پیشوای اہل علم و تحقیق مقتدای اہل فکر و تدقیق بانی مبانی دین و ملت قامع بیخ کفر و بدعت پناہ
مردان دینی سید محمد اصغر حسینی کہ در ایام دولت او عقود فضل منتظم است و
بنا جہل منہدم ہے
شرف ذات او ہمیں نہ بس است کہ رسول خدائے را نبسہ است
بندہ را طلب فرمود بر موجب فرمان لبشتافتم و سعادت خدمت دریافتم اشارت کرد

بجواہر منظوم کہ از سوسن زبان مخدوم جہانیاں سرور سید محمد گیسو دراز بر عالمیان نثار گشتہ چوں گل ورا اوراق فراہم می باید آورد تا بلبلان سخن ساز و طوطیان شعر پرداز احسن اللہ طائر ہم بنوائے ایں ترانہ مترنم گردند۔ سر بر زمیں اطاعت سودم اما بمجرد مطالعہ سمند جولاں ناطقہ برجا ماند و غراب خیال عقل پر برانداخت ازانکہ در ہر رمزے مراحل ظاہر را نظرے و اہل باطن را فکرے و ہم بلغا را عبرتے و فصحا را نزہتے تواند بود پس بر حکم اشارت فرائد نظم و قصائد شعر گرد آوردہ مجموعہ ساختہ **انیس العشاق** نام نہادہ آمد تا اسم بر وفق مسمی باشد اللھم اجعل محبوباً فی قلوب المومنین بحق شیخی وجدہ رسول رب العلمین

بسم اللہ الرحمن الرحیم

توحید و نعت و مناقب صحابہ کرام رضوان اللہ عنہم

تعالی اللہ عن قیل وقال — وعن حد و رسم والمثال
قریب ذاتہ من کل شئ — ولکن لیس یوصف بالتصال
بعید ذاتہ ایضاً ولکن — بلا وصف التفرق وانفصال
تنزہ عن مکان حال منہ — ولا یوجد مکان عنہ خال (فیہ)
صلوٰۃ والسلام علی رسول — حمید احمد حسن الخصال
کریم راحم بر روف — شریف شافع اہل الضلال
علی اصحابہ تسلیم عبد — ذلیل خاضع ذی الابتذال
صدوق صادق صدیق صدق — ابوبکر امام الحق وال (وآلی)
ابو حفص ہو الفاروق حقاً — وذا مستنطق من ذی الجلال
وذو النورین عثمان ابن عفان — اشد الحی اعبد باللیال (حیّ)
ورابعہم علی زوج زہرا — ولی المومنین اعلی الکمال
ہو الہادی ہو الداعی ہو الساقی — وذا شیخ الشیوخ بلا اختلال

ہو الغرم الہمام لاہل زہد
لہ الخرقۃ بلا وہم الزوال

مناجات باری تبارک تعالیٰ

اسے خداوندے کہ از جودش جہانے را وجود ‌ ‌ ‌ ای خداوندے کہ از بودش ہمہ عالم بہ بود
اسے خداوندے کہ اورا شد ظہور از بود ما ‌ ‌ ‌ بود ما موجود شد از بود و از نا بود بود
ای خداوندے کہ او ذرات عالم را محیط ‌ ‌ ‌ عالم و آدم ہم از وے یافتہ یکبیک شہود
ای خداوندے کہ آدم شد مثالِ ذات تو ‌ ‌ ‌ چوں محمد خود بر آمد دود خوش از چوب عود
ای خداوندے کہ خود را خود بخود نظارہ کرد ‌ ‌ ‌ شخص او مرات شد نشبت در گفت و شنود
ای خداوندے کہ جودت نیست جز عین وجود ‌ ‌ ‌ عین تو در عین احمد خویشتن را وا نمود
ای خداوندے کہ غیرے راز غیرت بر گرفت ‌ ‌ ‌ از ہمہ رسم و خیال و وہم او را بر زدود
ای خداوندے کہ عین ما بعین این عیاں است ‌ ‌ ‌ ای ابو الفتح او بیا مد عین ما را در ربود

ای منزہ ذات تو از مثل و از امثال ما
وی مبرا وصف تو از گفت ترسا و یہود

فی مناقب حضرت شیخ نصیر الدین محمد قدس اللہ سرہ العزیز

دل و جانم فدای آں جواں باد ‌ ‌ ‌ کہ از وی جان غمگینے شود شاد
مبارک طلعتے میموں صباحے ‌ ‌ ‌ کہ آید یار میخوردہ زدہ باد
غلام و چاکر میگوں لبے شو ‌ ‌ ‌ بشو از بندگی ای خواجہ آزاد
نشستہ بودہ ام مخمور و غمگیں ‌ ‌ ‌ رسید آں یار من مارا بفریاد
چہ بینم ناگہاں از در در آمد ‌ ‌ ‌ بخندہ شست در بر بوسہ داد
برفت اندوہ و غم جملہ بیکبار ‌ ‌ ‌ در آمد روح و راحت گشتہ دل شاد
ہزاراں آفریں بر جان عاشق ‌ ‌ ‌ فدائے یار سازد بود و بنیاد
اگر شنید بکنج خانہ در دل ‌ ‌ ‌ خیال جعد یارے ہست در یاد
وگر در خانقاہ و مسجد آید ‌ ‌ ‌ بجا آرد بسے ذکار دا وراد

م مخزون

مشائخ را کند خدمت تواضع | بوسد پای ہر زہاد و عباد
نخواہد جز مزید عشق و درد | نجوید جز وصال یار نوشاد
خوشی و خرمی خواہد ہمہ کس | محمد درد و غم یزداد یزداد
شد است بر سینہ صدر این مصور
نصیر الحق اورا کرد ارشاد

ردیف الف

چشم او رنجور میدارد مرا | لعل او مخمور میدارد مرا
جعد او کہ خانہا ویران کند | ہم بداں معمور میدارد مرا
رہنمونی وصل ہم معشوق کرد | بخت بد بیں دور میدارد مرا
حسن او عالم گرفت است ہم ازل | عاشق و مشہور میدارد مرا
خواہم از جور تو نالم پیش خلق | عز تو مستور میدارد مرا
من نخواہم دل بہ دلبندے دہم
حسن تو مجبور میدارد مرا

در روے خوبرویاں سر نہانست پیدا | در چشم مست و غلطاں عین عیانست پیدا
جام سفال و شیشہ پر کن چہ درد و صافست | مقصود ما ست مستی ہر دو ہمانست پیدا
در صحن باغ و بستان در لالہ و گلستاں | سرویست قد گلگوں نوبر جوانست پیدا
در حسن گلبناں بیں از جیب تا بداماں | در شکل سرو نازاں طرز فلانست پیدا
مردم تبا کہ دیدم زخمے نبود لیکن | مژگاں و ابروانش تیر کمانست پیدا
بسیار خواستم کہ نہاں عشق باز مے
ابو الفتح روستائی کو از زبانست پیدا

دوستاں[1] می دہند پند مرا | دشمناں طعنہا زنند مرا
پیر گشتی و عشق می بازے | احتمال از سراست چند مرا
من مخلوق عشق بازاستم | کے بود پند سودمند مرا
من کہ آزاد و سرفرازستم | زلف او گشت پای بند مرا
خان و مان دلم پریشاں شد | جعد او در بلا فگند مرا
گریہ و آہ چیست ہر نفسے | دوستے کرد دردمند مرا
سوزش شمع رخ فروزد بر | گر بسوزند چوں سپند مرا
آتش عشق آبرویم ریخت | خاک بادا وجود بند مرا
تا بہ عشق گرم تر بکنند | چوں کبابے بران نہند مرا

پروبالت مگر محمد سوخت
بیخ و بنیاد عشق کند مرا

من[2] سوختہ دل مرا جگرہا | من ریختہ تن مرا خطرہا
از دست تو اے جوان خودکام | در سینہ مرا بسے حجرہا
گشتی نہ بروز و آہ شب ہا | بدبخت رقیب بست درہا
ثابت قدمے نہ تو ای یار | بنگر بدرش فتادہ سرہا
بوسہ زدمش بغصہ کازید | دہنم شدہ پر از شکرہا
دارم ہوسے کہ اندکے تو | بخرامی و من کنم نظرہا
دیدم سگ و پاسباں آں کو | ورنی ہمہ شب کنم گذرہا

بہ خرام بہ بیں تو مرداں را
مانند دوست و کمرہا

وارد[3] دل من زمن خطرہا | از جان و تنم بسے حذرہا

[1] حضرت سید محمد گیسو دراز ایں غزل را بتاریخ ۲۹ رمضان سنہ ۸۰۲ روز دوشنبہ رقم فرمودند [2] بروز پنجشنبہ پنجم ذی الحجہ سنہ ۸۰۲ رقم فرمودند [3] بروز دوشنبہ ہشتم محرم سنہ ۸۰۳ رقم فرمودند

باری که نهاده ام برین تن / من دانم و دل کجا دگرها

از کوره دل شراره برخاست / هفت در که ازان پر از سفرها — (شرر ره)

از دیدن خوب توبه حاشا / من دارم بهر طرف نظرها

بی روی کسی است آن عوان مرد / در کویش کرده ام بسی گذرها — (پیر عشق گشت آن جوان مرد)

وقتی بغلط بگفت این کیست / افروخته مهر و سوخته جگرها

آن جعد و سرین که دید بالیستاد / پر حسرت و دست در کمرها — (استاد)

بوالفتح نه پخت خام ترماند / کرده است اگرچه بس سفرها

با این که خراب و زار و خسته است / دارد دل من ازین جگرها

دل بستگی است جان ما را / با خانه گیسوی تو یارا

هر کس به تعلقی گرفتار / ما را بس جعد تو سوارا

شفتالکی دو سه بفرما / از لعل حیات بخش ما را

مانی که بهی چهره بازانست / حیرانست ز نقش تو نگارا — (دانی که جمال)

من منکر عشق را چه گویم / گاویست و خراست و سنگ خارا

فریاد ز دست تست هر بار / ای استمگر کار روزگارا

سروی چو تو دلفریب و زیبا / در باغ نیست و در صحارا

از فضل خدا مراست معشوق / نه دیدم صورت خدا را — (نه ان روی بدیده ام)

زان سرو قباپوش و مه روی
بوالفتح عزاست شرمسارا

لعل میگون خراب کرد مرا / زلف شبگون ز تاب برد مرا

غرض ما خوشی و مستی بس / نیست گر صاف ده تو درد مرا

هر کسی را خدا نصیبی کرد / آفریده است بهر درد مرا

سه بروز دوشنبه نهم ذی الحجه سنه ... رقم فرمودند

یک کرشمہ کہ آں بستم کرد　　از دل و جان و تن ببر دمرا
تو محمد چرا ضعیف شدی
غم آں کہ سریں بخور دمرا

عشق بازی سزد جوانے را　　کو ببازد بہ نقد جانے را
ہر کہ از جور یار می نالد　　او ندارد ز عاشقی نشانے را
غمزہ اش وعدہ کرد خوں ریزی　　آب او میدہد زیانے را
ہر کہ خوبے ندید و عشق نباخت　　کور دل داں ندیدہ است جہانے را
عمر گرچہ ہزار سالہ شود　　نیست آں در حساب جز زمانے را
خوبرویاں فراغ در خلوت　　مست در بر گرفتہ جوانے را
اے محمد تو عشق بازنہ
من نہ بینم دم سرود نے فغانے را

ندید جانے را

ما ہم اسیر تو نگار را　　دریاب ز لطف خویش مارا
مگذار بدرد و غم بمیریم　　مسپار بدست ہجر مارا
یعنی کہ روا بود بشر من　　از ہجر و جفا کشی گدارا
رنجور م ازاں دو چشم بیمار　　اکنوں نہ کہ جوئیے شفارا
عمر ارچہ دراز یافتم من　　زاں جعد نشد خلاص مارا
بوالفتح غمی است زوچہ پرسی　　یاری نہ کند کسے وفارا
تو منکر عشق را چہ گوئی
خاریست و خریست و سنگ خارا

پرسی
گاو نیست

نشان دہ خانہ خمار مارا　　بہ از صد مخزن اسرار مارا
مبارکباد اے جمع خرابات　　شہود و ذوق من مستی شمارا

نشان خانہ

توخالی ذوق و مستی را چه گوئی — ستوری یا خری یا سنگ خارا
توئی سلطان شهر خوبرویان — ولیکن هیچ نه نوازی گدارا
شمارا جنت الفردوس باوی — منم خود مستعد درد و بلارا

محمد مرد عشقش جز تو کس نیست
که نوشی دمبدم جام جفارا

نمی بازند خوبان جز جفا ! — نباشد عاشقان را جز وفا !
گر از مرغے شکسته است بال شهپر — کجا باشد هوائے آں هوا !
کشیده دامن او از ناز میرفت — ز هر سو مردماں گفتند دعا !
اگر تو نرد عشقش را ببازی — ضرورت برخوری از وے دغا !
کجا بر روئے او افتاد چشم — از و دیدم همه رنج و بلا !
مرا شاهد نمی بخشد کنارے — مرا مطرب نمی سازد نوا !
بدرد و درد هجراں ساختم من — اگرچه وصل تو ندهد صفا !
بلائے درد
ز درد عشق درمانے نجستم — برائے آں برفتم تا کجا !
همه کس یک زباں مارا بفرمود — که درد عشق را نبود دوا !
ز لطف دوستی و شنام فرمای — برآید تا ز جان من دعا !

محمد گر بدرد و غم ببازی
ز رنج عشق یابی بس شفا !

اگر زلف تو می کند ستم ! — لعل لب تو کند کرم !
لعل تو کند بسے کرم !
از لعل تو قطرهٔ چکیده — در جوش ازاں شدند خم !
از سینه و دل گذشت یارب — برگشت ازاں بلے شکم !
واللہ که غنیم از تو غافل — بر باد رخت ز نسیم دم !

از حاصل عشق نقد این شد | بستیم گره بدرد و غم ہا
در کوچہ شاہراں گذر کن | می بازدراں گذر درم ہا
وزنے بخرد بہ نیم جوہم | گرہست امیر با علم ہا
ابروئے تو ہم یکے بلا ئے است | ہر چہ زدہ است ورنہ خم ہا
میخواند مرد ماں دین را | نعزاندا و ازاں قدم ہا
بروند گماں مگر کہ قبلہ است | در سجدہ شدند با نف وفم ہا

بو الفتح حدیث عشق برخواں
در کار بدار ہم قلم ہا

ساقی بخواب آلودہ ام غرقاب کن پیمانہ را | شاید زمستی گم کنم ہر آشنا بیگانہ را
گر برمغے عاشق شدی نبیادویں را کن خراب | وانگاہ آباداں بکن معمورۂ میخانہ را
عاشق نعزائے گشتہ ام شد خاطرم وحشی صفت | اکنوں نماندہ است چارہ مسکن کنم ویرانہ را
یارب چہ چیز است آں عدو دعوی خدائی میکند | وزخانہ مسجد ساختہ است در کعبہ بتخانہ را
شبہا منم با محرمے گویم حدیث زلف تو | شبہا بپایاں میرسد پایاں نشد افسانہ را
در خواب دیدم گوئیا جعد تو برخود می کشم | بودم پریشاں خاطرے باشد چنیں دیوانہ را
مرغ ہوا اندر قفس افتادۂ بے دانۂ | بے دانہ کافتادہ بے مغزداں آں دانہ را
ای صدر پایش گیر تا سر جعد را شانہ کند | شاید خلاصی میدہد بیچارہ بت خانہ را

ن نعزیدن

ن پاش
ن شاید خلاصی ہم دہد بیچارہ پروانہ را
ن میسوزد

بو الفتح میسوزی ہمی از غیرت شمع رخاں
کاں شاہراں ماہ رو سوزند ہر پروانہ را

ذو فنونے ذو شکالے دل ربا | بردجاں از تن چو کہ از کہربا
آں یکے شاہے قبا پوش و کلاہ | با وجودم کرد پیراہن دوتا
آمدہ ہم جاں خدمتے آوردہ ام | او دہد دشنام جائے مرحبا

ن کلہ دار
ن آمدم

ای اجل یک لمحۂ صبرے بکن — تا بہ بینم روئے آں فضل خدا
بت پرستے مشرکے ہمچوں منے — کیست مطلق گہ مقید لا ولا
شاد باش اے مجلس روحانیاں — گر تماشایش شدم سرمست سا
مرداں مے را پیالہ می کشند — من ببوئے گشتہ ام مست و فنا
خوب را دیدن نداند ہر کسے — اہل دل را شد محمد مقتدا

پیشوائے عشق بازاں نہاں
عشق بازے کہنہ در اختفا

مادرم عشق باززادمرا — شیر اندوہ و درد دادمرا
منکہ پروردۂ بلا و غمم — ہم بر آں خاطر است شادمرا
اوستاد و معلم مشفق — سبق تسلیم یاد داد مرا
دوستانم یکے بگویندم — مادرم از پے چہ زاد مرا
لاجرم خاطرے شکستہ شوم — شیشۂ مے ز دست فتاد مرا

دل بوالفتح ہم بریں آسود
راضیم ہرچہ دوست داد مرا

اے عکس رخت بردہ فروغ قمر ما — افگندہ لب لعل تو خون جگر ما
رشک لب تو آرزوئے جان و دل ماست — درج دہنت حقہ لعل و گہر ما
سرگشتہ کنی دل زخم زلف پریشاں — چوں سرو رواں گر گذری از نظر ما
پروانہ صفت جاں بدہم خرم و خنداں — آنشب کہ تو چوں شمع درآئی ز بر ما
روشن شود ت سوز دل عاشق مسکیں — روزیکہ بہ عشق تو نہ باشد اثر ما
غافل مشو از سوز دل سوختہ یارب — اندیشہ کن از نالہ زار سحر ما
یاد آوری از دین گریاں محمد — گر باشدت اے دوست گذارے بسر ما

ردیف ب

ہر کسی را در ازل شد قسمتِ رنج و طرب — نام من عاشق نہاد و درد مندے شد لقب
عالمے را استعاذہ باشد از رنج و بلا — عاشقاں را خود نباشد جز ہمیں قسمت طلب
سرورا مارا سرفرازی ہمچو طوبیٰ شد بلند — راست وعدہ نیست لیکن خلق نازد بے سبب
آرزوے داشتم در سر کہ عمرے یک دو بار — بوسہ از ذوق مستی یک دو گانے ہم بلب
لاف احیا و امانت چشم و لعلش میکنند — مرداں گویند آمنا و سے من را عجب
عشق آمد نکتۂ توحید را تعلیم کرد — من ہم از تعلیم او کردم ہمہ ہستی سلب

ہستی طلب

ای محمد ہر بلائے کز رہش آمد ترا
گر دمے از تو بر آید رفتی از شرط ادب

اے خدایا خانۂ خوباں خراب — زانکہ بنیاد مرا داد ند آب
خوش بود خمرے کہ باشد پر خمار — مستی لعل لبش باشد شراب
خواستم گر از لبانت بوسہ — یک دو ذوقی را بزن فرما جواب
بر لبش بردم گماں آب لیک — چوں قریب او شدم دیدم سراب
لعل میگوں ساقیے کہ ہم اعجوبہ ایست — ہم شراب و ہم حریف و ہم کباب
بی تو ار زندہ بمانم یک نفس — می سزد بر ما کُنی گر صد عتاب
ز آتش ہجراں تو من سوختم — سوختم بس سوختم رفتم زتاب
بر سرِ وعدہ تو دستے زدم — مرداں را شد گراں بلکہ محاب
وعدۂ کشتن کہ دینہ کردہ — گفتہ اند الخیر ای جاں می شتاب
لعل با آب دہن آمیختہ است — شکرے حل گشتہ است اندر گلاب
ای محمد عشق را مداح باش — مدح او میگو بہ ہر فصلے و باب

بوسے

لعل میگوں نیست کہ اعجوبہ ایست
لعل میگونش زبس اعجوبہ ایست

زتاب

کردہ

زخوباں ہرچہ می آید ہمہ خوب | جفا و جور ایشاں محض مطلوب
سرشتِ شاں ہم از حسن و نمک ہست | ہمہ ہنجار ایشاں است مرغوب
وفائے کن بوعدہ یا خلافے | کہ از محبوب باشد جملہ محبوب
نظر بر چشم منت فرض عین است | ازو اغماض باشد اکبر الحوب
اشارت بوسہ شد آنگہ چہ ناز است | کریماں ناز کے دارند موہوب
تو کان رحمتی خوش وقت واصل | تو عین مہر و مہ بیچارہ محجوب
مبارکباد مجنوں را کہ لیلیٰ | زعقل و ہوش او را کرد مشلوب (مسلوب)
خوش آں مرغے کہ در دام تو افتاد | بطبعم درد و غم گشت است مرغوب

بدست خویش کشتن وعدہ کردی
محمد را جز ایں خود چیست مطلوب

چشمم پیالہ ایست کزو میچکد شراب | لعلِ تو نقل ماست لباں تنگ کباب
ما بوسہ خواستیم تو دو شے ہمی زنی | ایں بہتر ک نباشد ما را دگر جواب
تو خندہ و دو زناب زنی نغمہ ساز را | آہنگ کردہ کہ کنی جان ما خراب
برگور ما چو بگذری اے دوست ناگہاں | یک خندہ بزن کہ برستم من از عذاب
لعلِ تو شہد خالص و وصلِ تو عین مے | جعدِ تو مشک و عنبر و خوے تو چوں گلاب
مسکین عشق را نی چو کاندر راں | تا دلبرمی بہ بیند رویت مکن شتاب (دیر تر)
از غمزہ اش بپرس کہ خونی است یا نہ او | وانگہ بہ چشم خویش بہ بیں و مکن عتاب
ترسم کہ خلق باز پریشاں شود چو من | بیروں میا ز خانہ بدادہ بجعد تاب

بوالفتح را مگوی بجز دردمند ہیچ
الحق کہ نیست بہتر ازینش دگر خطاب

ردیف تا

بارگرت بر در خمار نیست — روکہ ترا رحمت حق یار نیست
بار اگر بر در خمار نیست — خانہ خراب است بہ ہنجار نیست
مرد نہ تا ہمہ دل خوں نہ — مرد صفا نیست کہ خونخوار نیست
ہر کہ نہ مے خورد نہ مستی چشید — مرد خدا محرم اسرار نیست
ہر کہ شبے با مہ روئے نخفت — روشنیش عالم انوار نیست

شہر گو منزل ویرانہ گو
چونکہ درو خانۂ خمار نیست

مرا ایں ہر دو دیدہ جویبار است — گر سرو کنار جوی بار است
بیک غمزہ دو صد دل بیجاں شد — پس آنکہ تیر نیست ایں ذوالفقار است
ز شکل جعد او پرسی چگونہ است — یکے دامے کمند حلقہ دار است
خیال لعل او سر مست کردہ است — چہ بادہ است آنکہ قطرہ مست کار است
چو عشق آمد برون خود رفت عصمت — ملامت دردمندی شرط کار است
جمال و جلوۂ عاشق نہ بیند — کہ در کوئی جوانے سنگسار است

بحق الحق ابوالفتح آنچہ گوید
محمد ہمچو احمد حق گذار است

چو کار عاشقاں رسم دوتا نیست — بلائے سخت بس خوف خدا نیست
اگر یکتا شوی با عشق و بادہ — دوتائی شد ہمہ یک تن بجا نیست
امید وصل و ترس ہجر برخاست — یکے شد با من و مائی کجا نیست
بزن دستے یکے تحفہ برآور — بکن رقصے نوائے خود نما نیست

نسخہ: شہر یکے منزل ویراں بود
نسخہ: تیر نہ
نسخہ: یار
نسخہ: پسندد
نسخہ: یکے شد با یکے مائی کجا است

ترا بیگانگاں مقصود و مرضی — گناہ آشنایاں آشنائیست
صباح الخیر روئے مہر افروز — مسا الخیر جعد شب نمائیست
ترا در سر ہوائے پادشاہی — مرا ہم افتخار من گدائیست
وضوے عاشقاں از آب خون است — بتے را سجدہ در دعوی خدائیست

محمد عاشقی بیہودہ کارے است
و لے آفت دریں عالم دوتائیست

ایں فصل بہار بوستاں است — ایں گاہ نوای بلبلان است
ہنگام کنار و بوسہ اینست — ایام وصال دلبران است
ایں دور شراب وقت ساقی است — ایں روز حضور دوستان است
ای مرغ ز جفت خویش یاد آر — ایں شرط نشان آشنان است
گر یک نفسے شود میسر — با یار عزیز عمر آن است
ور در سر آں نفس برآید — جان و دل و تن مگو زیان است
از ساقی سادہ لعل میگوں — یک بوسہ حیات جاودان است
یک بوسہ اگر شود اشارت — از لعل لبش ہماں جہان است
بوالفتح شدی تو پیر لیکن — میل تو سوئے بتاں ہمان است
ایں شیفتگی ہنوز برجاست — ایں نعرہ و سوز ہمچنان است
گفتی شدہ ام صبور ہیہات — ہم جان و سر تو کایں گمان است

ایں شیوۂ تست بیوفائی
بوالفتح اسیر جاودان است

اے محمد عاشقی کار تو نیست — زانکہ درد و رنج و غم یار تو نیست
کیست کو عاشق نشد بر روئے تو — وانکہے در کوئے تو خوار تو نیست

رسم ما حفظ وفاداری بود | جز ہمیں جور و جفا کار تو نیست
بر جبین جان ہر بیدل بہ ہیں | باشدی ہم داغ افکار تو نیست
آں رقیب بدگہر گوید مرا | باز گرد از در برو بار تو نیست

ای محمد آہ و نالہ از کجاست
دردمندی ہیچکس یار تو نیست

در دیدہ بجاے خواب آب است | دیدہ پے دیدنش شتاب است
گر نیست شراب و ذوق مستی | نزد دل من جہاں خراب است
معشوق بچشم جانبے دید | بر عاشق بیدل این عذاب است
گر ترک مرا حرف خطا شد | بازوش قوی ہمیں صواب است
گلگوں مراز چشم خوں شد | آں قطرہ کہ میچکد گلاب است
دشنام دہ و بزن قفائے | جاناں بسرت ترا ثواب است

بوالفتح ترا است نام عاشق
ہم سید مبتلا خطاب است

قدح ساقی چو مالا مال کرد ست | بسوئے من ز لطف اقبال کرد است
سوار مست من در یک قلاچے | چو من موراں و صد پامال کرد است
ز دور او میرسد تیغے کشیدہ | دل و جاں پیشش استقبال کرد است
بشارت میدہد طایر بخونم | کہ ریزد یار نیکو فال کرد است
خطاب عشق شد او را مسلم | کہ بذل نفس و جاہ و مال کرد است
خیال لعل او در وہم کس نیست | زبان عاقلاں را لال کرد است
پریشاں کردہ زلفیں خود دیدہ | محمد را لقب ابدال کرد است
جمیل من جمال اللہ رویش | جمال او حدیث اجمال کرد است

باشد ایں
را

رخش سرخ و سپید است ابلارا — کہ ایں شیوہ بچندیں سال کرد است

ابوالفتحا ترا نامے بلند است

مگر سروے ترا پامال کرد است

مرا ناجاں بود در تن محال است — کہ گویم جز توے را ہم جمال است

اگر ساقی تو خواہی بود مارا — بدہ بادا کہ مے خوردن حلال است

وگر یارے بدست خویش میداد — ترا تقوی دریں صورت وبال است

نباشد عشقبازی را نشانے — مگر کہ ترک جاہ و بذل مال است

نخواہم پردہ بر روئے تو ہرگز — صیانت لیک از عین الکمال است

بتا با طول عمر و عشق بازی — کمال اندر کمال اندر کمال است

ترا ہر روز بر سرے توقف است

مرا ہر دم نزول ارتحال است

بروے خوب دیدن اعتبار یست — بزلف یار بستن کار و باریست

نظر بر روے خوباں نیست منہی — سخن در بوسہ وجز یک کناریست

قد و بالاے او سرو درست است — سریں وحجد بر گشتہ ماریست

ہوا در نفس عاشق حاش للہ — بلائے او خیال وصل یاریست

درون شیشہ رنگ آمیزی نیست — مگر بر لوح دل نقش نگاریست

جہاں در ذوق مستی و تمتع — دل مسکیں گرفتار نگاریست

مسلماناں مرا فریاد فریاد — ازاں بدخوے خود بین شہسواریست

تومی نازی جمال وجاہ و خوبی — مرا در فقر و خواری افتخاریست

محمد پیر شد در عشق بازی

کہ او را عشق بازی اختیاریست

عشق بازی خطر کہ بر جان است | عشق بازی تمام ایمان است
سر من زیر پای یار من است | جان من خاک راہ جانان است
یار ما را دگر مشابہ نیست | روی او عین روی احسان است
رحمن
مردماں دیدہ اندر چشم | باصرہ گشتہ عین انسان است
قد او بس بلند جعد دراز | وصف او را نہ حد امکان است

ای محمد ترا مبارک باد
دل وجاں و تن تو جاناں است

مبارک فرقتے باشد کہ بعد از وے وصالے ہست | چہ پر لذت وصال است آنکہ بعد از او وبالے ہست
نداری آگہ از حالم چہ دانی درد و سوز من | ز صاحب حال او داند کہ او را نیز حالے ہست
چہ لذت دارد آں حلوا کہ خوانند آشتی خوارہ | خوشی دل را خورند یاراں کہ بی وہم ملالے ہست
آشتی
مرا گوئی بیا بر من وے بگذار خود خود را | اطاعت را نہم گردن وے شرطے محالے ہست
مرنج از من نگارینا کہ بے از زحمت سودن | ز لعل شکرین تو یکے بوسہ سوالے ہست
اشارت بوسہ کردم چہ افتد در دہان تو | نگارا خوب میگوی وے ما را خیالے ہست
ز تنگی دہان تو کہ شکر بار می ماند | نشانے من نمی بینم ولیکن قیل و قالے ہست
مرا بردار فرمودی مرا دشنام ہا دادی | میان عاشقاں تو مرا جر جمالے ہست
آخر کمالے ہست

مسلم دعوی عشقت نباشد جز محمد را
کہ ترک جاہ خود کردہ است اعلی ہم بذل مالے ہست

آں یار یار نیست کہ از وی فگار نیست | آں بادہ بادہ نیست کہ در وی خمار نیست
ہر تیر غمزہ کز طرف چشم او کشود | جانے عزیز نیست کہ او را شکار نیست
افتادنا تعلق با جعد او مرا | ہموارہ جان پریشان دل را قرار نیست
اندوہگیں چرا ای گریہ زہر چیست | آں را کہ دوست دارم او در کنار نیست

بوالفتح را چہ پرسی حالش چگونہ گشتہ   جز درد مند مسکیں زار و نزار نیست
او پیر گشت و دہر جفا ہا بسے نمود   امروز جز بکاسۂ و آہے بکار نیست

بسیار دل طپیدہ و ہم ہر طرف دوید   (طپید و تنم ہر طرف دوید)
حاصل بجز تکاپو و درد و فگار نیست

شہر نباشد کہ درو خانۂ خمار نیست   گبر نباشد کہ برش رشتۂ زنار نیست
بادہ نہ نوشد مگر آں سوختۂ درد مند   بدمن مخمور نباشد کہ جگر خوار نیست   (گر سوخت)
ہیبت اگر علم بدستار و تکبر کشد   ذیلش و دستار کو حریف آں زنار نیست   (بدستار تکبر)
درد کہ درماں نمو و سوز بساز د کشد   بہتر و خوشتر بود کو رخ اغیار نیست   (ذیلش و دستار کو خود تو ہم … نیست)
دل کہ درو چاشنی سوز دل افروز نیست   نیست دل و او گل است او خرمدار نیست   (جز)
من ہمہ شب خفتہ ام یار مرا در کنار   فارغی از وے و یار در غم بیزار نیست
خواجۂ بوالفتح را گو کہ سلامٌ علیک   نو مۂ آسودہ کیست زحمت بیدار نیست
صبح قیامت دمید نفخ بصور آمدہ   صبح کجا نفخ کرد در بر جز یار نیست   (خود)

سید گیسو دراز شد سخن تو بلند
کوتہ کن چوں کسے محرم اسرار نیست

شراب لعل بیں شیریں شرابیست   لبانش بیں عجب نمکیں کبابیست
چہ جائے طعنہ عاشق مبتلا را   کہ بے خویشی و سرمستی خرابیست
سوالے بوسہ کردم او بزد دوش   چہ بس مرغوب و شیریں تر جوابیست
چو ترک غمزہ تیرے بر خطا کرد   بزد بر دل خطائے با صوابیست
زبانش را بجوشیدم لعابش   شکر وانی حلا بے یا گلابیست

چو حرف عشق خواندم گشت مرقوم
محمد را کتاب عشق بابیست

معشوقۂ من زنسل آدم نیست — حوری ست پریست یا خود آنہم نیست
روح القدس است یا روح روحیست — نور ہے متمثل است مجسم نیست
در وصف چگونگی و چونی — جز نقطہ سر اسم اعظم نیست
خال و لب او شب است و روز است — دیدی شب و روز را فراہم نیست
شادی ز پس غم است و غم از پس او — ہر یک ز دگر جدا و باہم نیست
ما را ہمہ غم است و شادی نیست — او را ہمہ خورمی است غم نیست

ہاں بو الفتح شاد باش و خرم
معشوقۂ من زنسل آدم نیست

کمند[۹۰] جعد او دام ہوائیست — دو گوشہ ابروان کنج بلائیست
رخ تابانش شمع شہر افروز — لب خندانش چون میخانہ جائیست
کنار غرق دریائے محبت — نشستہ در دو غم چون آشنائیست
چہ پندم میدہی ای خواجہ زاہد — بروئے خوب ما را ابتلائیست
نظر کردن بخوباں دین سعدی ست — محمد اہل دل را مقتدائیست

اگر سعدیست مے چشم بازے
سفیر اللہ محمد رہ نمائیست

امروز[۹۱] ماہ من بطریقے در آمدہ است — گوئی کہ آفتاب ز مشرق بر آمدہ است
سلطان خوبرویان و سالار دلبراں — حسن و فریب و نمک چاکر آمدہ است
از صحبتش میسر صبرے نمی شود — آئندہ نازنین است خلقش سر آمدہ است
خوب از کسے نہ بیند خوش نغمہ نشنود — از ما و رازل ہمہ کور و کر آمدہ است
ہجران کسے نخواہد ناگہ گر افتدش — با درد و سوز بودن مشکل تر آمدہ است
انکار در د عشق و محبت کسے نہ کرد — الا کہ زادہ بود کسے از خر آمدہ است

۹۰ - بروز دوشنبہ بست و ہفتم ذی قعدہ سنہ ۱۳۰۲ھ فرمودہ شد
۹۱ - بروز دوشنبہ نہم ذی الحجہ سنہ ۱۳۰۲ھ بقلم در آوردند

یاران عشق بازیکے سخن بشنوید — سیمین تنے بہ نقرہ و زر در بر آمدہ است

اسرار درد عشق ابوالفتح را بپرس — کو کہنہ رند است عاشق سر آمدہ است

مرغ دلم بدام محبت اسیر شد

باز او ہوا نگیرد رفتہ بر آمدہ است

شراب[1] عشق را لعل تو پیمانست — بہ ہر کہ پر دہی سر مست و حیرانست

سر زلفت کہ دام صید دلہاست — جہاں سر گشتہ دیوانہ پریشانست

لب لعل و سیہ خالے بران لب — دریں صورت جمال کفر و ایمانست

تو در عیش و خوشی احسنت انصاف — مرا گوئی کہ در دت جاے در مانست

ترا با من ہمیں عکس و عداوت — مرا دل ہر نفس ای یار خواہانست

بلائے من دریں پیری دگر نیست — مگر کہ دل گرفتار جوانانست

محمد بر شد عیش ہمیں است

ہمیں با کودکان در گوے و چوگانست

گرداده[2] حق ترا فراغ است — امروز ہوائے کشت باغ است

جز دلبر دیا حکایت او — وہم است و خیال و ہزل و لاغ است

وہ دیدن سوے روے اغیار — بر سینہ بار سنگ و داغ است

جز بر در تو سرے ندارم — بر کرسی و عرش ہمہ فراغ است

مرغ دل من بدام شخصے است — طاؤس بہ نسبتش کلاغ است

ہم سرو بلند با جمال است — ہم کبک بدان خرام زاغ است

بو الفتح بہ نقد وقت خوش باش

گرداده حق ترا فراغ است

کف پایت ملاے با جلالت — لب لعلت شراب بے ملالت

[1] ـ بروز یکشنبہ بست و سوم ذی الحجہ سنہ [illegible] مرقوم فرمودند

[2] ـ ” جمعہ دوازدہم محرم سنہ [illegible] مرقوم فرمودند

حکایت امرد شاب احسن الوجہ — نباشد جز وجودت را مثالت
جہاں تا بود خوباں نیز بودند — نہ بودہ است ہیچ خوبے بر کمالت
نباشد سرو زاں حسن رفتار — نباشد قامتے بر اعتدالت
بسے حور و پری دیوانۂ تو — بسے انس و ملک ہم در خیالت
وسے بے تو حیاتے حاش للہ — زمانے بے تو بودن وہ خجالت
ترا علمے کہ روئے یار ننمود — مخواں علمش کہ ہست عین جہالت
شبے باماہ روئے خوش غنودم
محمد بودہ ام در ذوق و حالت

مرا با عشق بازی عشق باز یست — نہ با ہجراں و وصلت کار ساز یست
جمالش عشق ما را مبتلا کرد — چہ باشد وصل ہجراں ایں چہ باز یست
اگر با درد درماں ہست کارے — حقیقت داں کہ ایں عشق مجاز یست
ز عاشق گریہ و عجز و تاسف — ز معشوقہ تکبر سر فراز یست
فدائے یک نظر ہر دو جہاں باد — بر آں غمزہ کہ غمازی غاز یست
کنار و بوسہ عاشق را ہوس نیست — وگر ہست عشق نیست ایں دیر گداز نیست
لب تو با ہم آلودہ گر شد — نگارا نیست غم جانم نماز یست
حدیث عشق عاقل را چہ نسبت — چہ عقل بو علی و فخر راز یست
محمد عشق کا پاکبازاں است
محمد عشق بازی بے نیاز یست

میگوں لب مرا صفا نیست — آں یار عزیز را وفا نیست
گر تیغ زند حلال او راست — ور دم بزنم مرا روا نیست
ای ترک ز غمزہ تیر برکش — سینہ ہدف است ترا خطا نیست

سہ حضرت اکبر حسینی ایں غزل را در جوامع الکلم در ملفوظ روز سہ شنبہ بست و پنجم ربیع الاول س ۸۰۳ھ مشترک کردند۔

عشق آمد و عقل رخت بربست | در دآمد و طایر ہوا نیست
فریاد انساں جوان خود کام | میگویدن نیک راجزا نیست
من عاشق و مبتلائے ایم | ہرچند از و بجز جفا نیست
تو وعدہ بکن خلاف ہیباز | کایں وعدہ بجز برائے ما نیست
آں بہ سیر ہن وجود در بر | در عالم دوستی و وتا نیست

بوالفتح اگر تو عشق بازی

در نزد حریف جز دغا نیست

لب میگوں او پیمانۂ ماست | شکال جعد بند یخانۂ ماست
شکستہ خاطرے دارم خرابے | کنوز غیب در ویرانۂ ماست
خیال زلف در شب آتاریک | بہ تنہائی سر افسانۂ ماست
سرافرازی چہ می بازی برین جعد | فراہم زلف تو از شانۂ ماست
نباشد سرو را ہرگز گل و بار | وے با بار و گل در خانۂ ماست
اگر عشاق را دانی نوائے | کمال نغمہ در فرغانۂ ماست

بہر جا کہ لطیف و خوب طبع است

محمد عاشق و دیوانۂ ماست

دل و دیں در خیال آن جوانے است | کز و تاراج شد ہر جا کہ جانے است
زگردش چشم او ایں دیدہ آمد | کہ ہر لحظہ شفائے ناتوانے است
درون خانۂ خمار بہ نشیں | کہ از اندوہ و غم دار الامانے است
اگرچہ غمزۂ اش ترکیست خونریز | لب میگونش را شیریں زبانے است
کراز ہرہ کہ رویت نیز بیند | کہ مژگان ناوک اندابرو کمانے است
ہلال ابرواں دیدم بشامے | کہ قرص بدر نزدش نیم نانے است

میگوئے للہ کہ نیک

یقین زاں سرو ولب برہم نہادہ — شدہ بے شک گمانے در گمانست

لب و دنداں وآں رخسارۂ لعل — گواہی میدہد کز حق نشانے است

محمد پند دہ بو الفتح خود را — خدا را در نہاں پیدا جہانے است

عجب دارم ازیں مردم کہ گویند — کہ در چشم بتاں سر نہانے است

بحق الحق و یدیم آشکارا

کہ مردم چشم من عین فلانے است

مرا با ایں جہاں کارے نماندہ است — خراب است شہر و خمارے نماندہ است

ہمہ عالم گرفتہ است درد و اندوہ — جوانے مست و میخوارے نماندہ است

ازیں وحشت کہ رہ جانم گرفتست — دلم را مونس و یارے نماندہ است

نہ بینی خوبرویاں را وفائے — بجز یارے جفاکارے نماندہ است

درخت خوش وے از بیخ افتاد — دریں گلبن بجز خارے نماندہ است

نمی کارند جز خار مغیلاں — بجز خار خشک بارے نماندہ است

نہ بینی شادئی در دف و در چنگ — رباب شکستہ را تارے نماندہ است

جہانے خفتہ اندر خواب غفلت — دے ہشیار و بیدارے نماندہ است

دکان دعوت و ارشاد بربند — ضرورت شد خریدارے نماندہ است

بجز وضع و دروغ و افترا نیست — بلے دنیا و دین دارے نماندہ است

دریں ظلمت سرا روشن چنیں شدہ — محمد ہیچ رہ کارے نماندہ است

ابو الفتح ازیں عالم سفر کن — دمیدہ است صبح اسحارے نماندہ است

الا گیسو دراز اطول و عرضے

جہاں را ماندہ است آسے نماندہ است

دہان تنگ او رازے کشادہ است — کہ ہر لفظے شکر پارے فتادہ است

گرفتہ درد

شکستہ

دینے

بسے پیر فلک را بود تولید — زگیتی چوں تو فرزندے نزادہ است
شکال جعد او مشکل بلائے — کہ پائے دل کسے زو کم کشادہ است
خوشم از دل تراکیں دوست دارد — خوشم از چشم کو عین وداد است
زبانِ من چہ بس شیریں زبانیست — ہمیشہ نام تو در گفت و یاد است
بگو دشنام یا فرما شنائے — کہ عاشق را ازیں خوش اعتیاد است
پناہِ کُہ سپری چوں نگیرم — کہ تکیہ او ست بر وے اعتماد است
بہ نخل سرو قدے راستم من — بلند است او کہ با وے ایستاد است
ابو الفتحا تو نرد عشق می باز — بگرداں مہرہ بر تو اعتقاد است

محمد راز تو نے آرزوے
مگر بینی کہ سر بر در نہادہ است

مارا نظرے براں جواں است — کو چشم دل است و عین جان است
لعل لب او دمے مکیدم — از آب حیوۃ خوش نشان است
شیریں سخنے است آں جواں را — گوئی شکر یست بر دہان است
از شہد و شکر کہ بادہ سازند — از لعل لبش ہمیں چکاں است

غلطیدن چشم او نظر کن
مخمورے مست و ناتوان است

ہر کرا جانش نیست جانان نیست — ہر کہ بادہ نخورد مستاں نیست
عشق بازی چہ خوب و خوش کاریست — لیکن ای یار سہل و آسان نیست
عشق بر خال و خد مذہب و دین است — ہر کرا عشق نیست ایمان نیست
در دنیا بحریم عشق کسے — آنکہ بیروں ز خویش و خویشاں نیست
کو کہ تن را سپرد پر چوگاں — جز کہ مشتاق زخم چوگاں نیست

ل
ترا می دوست دارد

س
خط

نیکواں رحمت خدا ہستند | باب رحمت کشادہ دربان نیست
لعل او خستم سلسبیلے واں | بر سبیل است فلان و مہمان نیست
نیست کس را بداں سبیل سبیل | آنکہ او پست نیست و بجان نیست
برہمن وش بہ پیش جان آرم | حکم دوست را چو فرمان نیست
ایں سرین ملبند و جعد دراز | جز کہ مار سیاہ و کہسان نیست
جعد او بر سرین چو ابداے است | طور را بر شدہ پریشان نیست
درد بر درد بہ ترا امید درد | ہیچ گونہ امید درمان نیست
گرچہ پیری ز عشق توبہ مکن | منکر عشق جز کہ نادان نیست
ای خوشاں مرد آنکہ گردی کرد | آخر الامر ازاں پشیمان نیست
آنکہ بے منقبش تواں آسود | جز ہمیں روے خوب خوبان نیست

آنکہ او پست نیست بجان نیست

سیاہ لبناں

خوبرویاں

ای محمد بدرد عشق بمیر
وصل احباب کار آسان نیست

بے درد و سوز عشق ترا اعتبار نیست | آنرا کہ درد نیست خود او در شمار نیست
با درد و سوز ہست دلم را موانست | بے مونس عزیز دلم را قرار نیست
از لذت وصال نصیبے اگر رسید | نخ نخ بداں لذیذ وے بے نگار نیست
مرد قمار باز کہ جان و جہاں بباخت | باز ندہ اوست جز بزبان افتخار نیست
کشمیر و یا چگل کہ بخوباں نشان دہند | جائیکہ زاو تست مثالش و یار نیست
تا چند ہمچو سرو کسے سر فراز ے | دانم کہ شاخ ایں شجر نہ زیر بار نیست
گر بوسہ دہی ز جمالت چہ کم شود | بخلے مکن کہ حسن و نمک پائیدار نیست
بر حسن خویش بیش مناز ای جوان من | حسن و شباب را بخدا اعتبار نیست
در وصف جعد او چہ زبان را کنم دراز | زیرا حدیث زلف ترا اختصار نیست

جز کہ بداں

بوالفتح پیرگشتی وشرمے نمی کنی
جز عشق روئے خوب ترا ہیچ کار نیست

سرو را ہر بار سرافراز چیست | چنگ را این ساز و این آواز چیست
گر بخواہم بوسۂ از تو بدہ | بر خیال و ہم چندین ناز چیست
این جہان را سر بسر دیدم نگوں | سفرۂ بی مائدہ است در باز چیست
گر زمہری و وفا بوسے زدی | خوب کردی وانگہے ابن کار چیست
جز خدا اگر نیست دیگر را وجود | ہر چہ باشد استتار راز چیست
عشق گر عین وجود باود | عاشق و معشوق را انباز چیست
گر ترا با یار خود شد اتحاد | آں توئی و این منی را راز چیست

لب بلب ہے دم تنک تر بس بہک
قل محمد لا یجوز و جاز چیست

ہر کہ آمد دید چشمت مست رفت | ہر کہ دید آں مست را از دست رفت
دل کہ بت رویاں زمن بربودہ اند | بر مثال ناوکے از شست رفت
ہر کجا سروے بہ بستانی برست | پیش بالایت چو آمد پست رفت
دل مرا صید دو گیسویش شدہ است | مرغ جانم از قفس برجست و رفت

شب خیال لعل او آمد رواں
ہر چہ جز تو بود از دل شست رفت

دولت عشق را زوالے نیست | وصل معشوق را ملالے نیست
عشق را شبہ و یا نظیر مداں | عشق را صورت و مثالے نیست
عشق ہم خویش خویش را زادست | پدر و مادر عم و خالے نیست
عشق را در رہ یتیمے داں | صدف و بحر در خلالے نیست

عشق را عیب عین علتی نیست | عشق را بادوئی وبائے نیست
عشق را ماموز امرے نبود | عشق را حرمتے جلائے نیست
از لبش بوسۂ بخواہم من | وہ چہ خواہم کہ جز خیائے نیست
ہر دو لب حلقہ و خط وسط | قاب قوسین جز این مثالے نیست
آنکہ از خویشتن بدر شدہ است | دعوئی وصل از و مجائے نیست
منم آں عاشقے کہ بے غرضم | جز یکے بوسہ ام سوائے نیست
حاصل عشق ہست بیہاتے | طلب عاشقاں وصائے نیست
عشق از وصل و ہجر بیرون است | عشق را فصل و اتصائے نیست
عشق مرغے است از قفس بیروں | جز کہ او صورت و شکائے نیست
آب اندر سحاب ژالہ بہ بست | صورت فعل و انعائے نیست

ای محمد سخن ز عشق مگوے
عشق در رسم قیل و قائے نیست

مرد معنی از جہانے دیگر است | گوہر لعلش ز کانِ دیگر است
زاولِ شکرانہ سر دارم بہ عشق | تا نگوی کیں فلانے دیگر است
یار ما را روے چوں ماہ تمام | بر رخ زیباش شانے دیگر است
جد گویم کار سر بازیست عشق | عشق بازا نزا نشانے دیگر است
عشق حاصل نیست از تعلیم کس | ایں سخن را ہم بیانے دیگر است
بر سر ہر کنگر زلفش سریست | چوں ہمی بینم جوانے دیگر است
کے تواں گشتن بگرد زلف و روے | زانکہ شانرا پاسبانے دیگر است
آنکہ در راہ یقیں سر سودہ اند | ہر سرے صاحبقرانے دیگر است
کشتگانِ غمزۂ معشوق را | ہر زماں از لطف جانے دیگر است

ن۲ عشق مامور
ن۲ ہر دو لب حلقہ ایست خط وسط
ن۲ تو بین راغزین

عالمے را دل بشد از غمزۂ　　　این چنیں تیر از کمانے دیگر است

باگروہے شد محمد خوب دید
کاں عزیزاں را نشانے دیگر است

این ناز و کرشمہ ات کہ آموخت　　　صد پارہ دے شدہ کہ اندوخت
من سوختہ ام ز مہر شمعے　　　این آتش غم دگر کہ افروخت
تن چوں نے خشک شد ز ہجراں　　　دل ز آتش درد خویشتن سوخت
لیلے نہ خرد بہ نیم جو ہم　　　مجنوں دو جہاں اگرچہ بفروخت
با حسن و نمک بداست مخلوق　　　آں شیوہ و شکل را کہ اندوخت
ایں روش زدن بناز و غمزہ　　　لب خندہ کردنت کہ آموخت

جانے کہ ز عشق باز باشد
بوالفتح گلے است یا کہ کیموخت

شراب عشق در میخانہ نیست　　　کہ او را جامے و پیمانہ نیست
بود جائے یکے حجرے دراز　　　کہ او را عاشق دیوانہ نیست
سرود عشق را چوں قول عشاق　　　نوائے نیست ہم فرغانہ نیست
دریغ آید کہ خوبے شستہ بازار　　　چرا مرغ دلم را دانہ نیست
ضرورت میشوم رسوا بہر سو　　　جز ایں چارہ دگر بہانہ نیست
بود شمعے کہ در عالم بر افروخت　　　کہ بہر سوختن پروانہ نیست
زہے حجرے کہ دارد شہسوارم　　　کزاں افسانہ خالی خانہ نیست
دو سہ قطرہ ز لعل او چکیدہ است　　　خمے نہ بود کزو نشانہ نیست
مرا دیدہ شدہ زاں چشم غلطاں　　　کزو در ہر طرف مستانہ نیست
کسے از جور یار خویش نالد　　　مگر حیدر پیست غم مردانہ نیست

ن: تن چوں کہ خشک شد ز ہجراں

ن: بر

ن: بہانہ

محمد تاب آں گیسو ندارد
کہ تار موے او را شانہ نیست

ما ئیم خرابی و خرابات — ما ئیم شراب و یار و طامات
خوش شستہ شرابہا نوشیم — لا فیم زنیک و گرز ترات
صد تقویٰ و زہد را فروشیم — یک جرعہ خوریم از حموضات
نوشیم چو مدام بادۂ گرم — لا بد کہ بلا فسم از کرامات
در حالت بے خودی و مستی — گوئیم اگرچہ صد ولالات
جز وصف لبت ہر انچہ باشد — از ہر و ہنے کہ ہست خرفات
جز قامت او کہ چوں الف نیست — قد دیگر نیست عین الآیات
وستے بمیان او نہادیم — چیزے بمیان نہ بود سہات
دیدم کہ گلستان و گلخن — پس گلخنیاں شدند ساوات
برخواجہ سے فروش رفتم — گفتم قدحے بسوئے ما ات
خندیدہ سخن گفت بامن — دستار فروش و این دنیات
آں سجدے نیست در کشادہ — تا ائی تو نجمس اوقات
ایں شاہد مے بنام خویش است — می بایدت باخت اختیارات
تقویٰ و صلاح و کفر و ایماں — یکجا نہ شوند خالق ولات

بو الفتح محمدی تو آخر
برشاہد او سلام و صلوات

یکدم بیا و ربر بیں از دل شناہا خواستست — بہر مرید حسن تو از جاں دعا ہا خاستست
زاں چشم مست او نگر غلطیدہ مردم ہر طرف — واں غمزہ را بنگر کز و ہر سو بلا ہا خاستست
ای شمع رخسارش ترا کز تو جہاں روشن شدہ — وے لعل میگونش چو گل از تو صفا ہا خاستست

انگور بتانش بہ بیں بالب حکایت میکند   ہردم بہم آمیختہ از سر ہوا ہا خواستست

تو مہرہ بازی میکنی دانم مقامی بیشنم   اکنون نماندہ معتمد از تو دعا ہا خواستست   مقام

سر در کنارا و بنہ باآنکہ چنگے میزند   تا گوشمالی را زند از من نوا ہا خاستست   نماند

بوالفتح گر عاشق شدی میسوز اکنون دمبدم
از سینہ عاشق ہمیں درد و بلا ہا خاستست

قربان آں کمانم کو عین ابروان است   سرگشتہ آں لبانم کو صاف مے چکان است

چشمش چہ شوخ دیدہ است ہر لحظہ ہر طرف ہیں   مردم خراب کردہ است او فتنۂ جہان است

من گلبنے نہ دیدم بے رنج زخم خارے   کبکے چنیں نہ باشد سروے مگر دواں است

سیلاب چشم عاشق غرقاب آب طوفاں   کوہ سرین جودی آنجا قرار جان است

مینوش بادہ ہردم بر سینہ شاہدے شال   زندیق و ملحدے شو دنیا ہمہ چناں است

جز ایں دگر نہ دارم حاصل ازیں جہاں من   ایماں میان سینہ جاناں میان جان است

دردل مرا خیالے لب بر لبش نہادم
بوالفتح را بپرسی گوید ہماں گمان است

مست و خراب نیم شب سینہ کشاں در آمدست   جامہ بسر کشادہ تر خوے چکاں بر آمدست

سرو ببار آمدہ است سیب و انار بار او   ہر کہ بدید در روش از تہ پا سر آمدست

بر سر کہ سرین او دارد وے دلبری طلب   مہر گیا دراں زمیں ہر طرفے بر آمدست

ہر کہ نہ دیدے او ہیچ ندید در نہاں   ہر کہ نیافت عشق او کور وے و ہم کر آمدست

طعن چہ میکنی فلاں سید در و مند نیست   ہر چہ بگو ہم بگو کیں سخنم در آمد است   ت

عشق بہ بازی و ہوا جمع نمی شود بتا   ہر کہ ہوا طلب کند کو زخرے بر آمدست

گر تو محمد منی منکر عشق ما مشو
مرد کہ عشق باز نیست بندہ بدست خر آمدہ است

ت
او نیانہ خر
آمدست

جامے کشیده ایم که گاہے صفا نداشت | یارے گزیده ایم که وقتے وفا نداشت
تر ریشے درون سینه ودل کینه پر شده است | دروے برآمده است که یکدم دوا نداشت
(در دل نجیته تر ... شده است)
ای زاہدا مگو که تو از خوب چشم بند | تکلیف لا یطاق خدا ہم روا نداشت
از جور یار گر تو بنالی روا نبود | معشوقه نبود که جور و جفا نداشت
خوش باش ای عزیز که از درد و غم منال | این عالم فناست وقتے بقا نداشت
از تکیهٔ سر نیست که کوہے است قایمم | جز این دگر وجودے بیش التجا نداشت
بیچاره لولی که سر و پاش برہنه است | وقتے کلاه بر سر و در بر قبا نداشت

بوالفتح را خطاست تمنائے وصل شاه
بیچاره مفلسے که جز این ابتلا نداشت

عاشقان را شراب بیہوده است | عاشق از لعل یار آلوده است
ہر که جان را بدست یار سپرد | فارغے بے نیاز و آسوده است
از پئے وصل یار ہر چه کشید | صدق و یا کذب جمله محموده است
ہر که عاشق نشد قبول نیافت | مردک خوار و زار و آلوده است
جور محبوب و طاعت عشاق | دین دیرینه رسم معہوده است
ترک من مست نقل می جوید | ہم جگر نجیته بیش موجود است

ای محمد تو ملحدے شده
روے امرد ترا چو معبود است

عالم حسن را بقائے نیست | شاہد شوق را وفائے نیست
طالب وصل مرد بے شرم است | که از و تلخ تر گدائے نیست
ورد آشام را چه لذت و ذوق | جام فخار را صفائے نیست
زاہد بیر ہست بے تدبیر | کودک طفل را راہے نیست

شخص طاؤس وجان روبہ را | جز وجود دگر بلائے نیست
چنگ بشکستہ رارباب مساز | مطرب کہنہ را نوائے نیست
ہر کہ ناپختہ سوخت خام بماند | بارِ دیگر ورا پزائے نیست
آئینہ گشت ہمچو تیغائے | مصقلہ ضائع است جلائے نیست
پارسائی و عاشقی ہیہات | عاشقی جز کہ ژاژ خوائی نیست
ہر کہ با درد ساخت وزار بمرد | درد او را دگر دوائے نیست
زینہاراں تو نردِ عشق مباز | شیوۂ آں بجز دغائے نیست
شارب خمر را خمار بلاست | جز خموشی دگر دوائے نیست
گر بمیری بدرد عشق بمیر | مرغ جاں را جز ایں ہوائے نیست

اے محمد ترا خدائے ہست
جز خدایم دگر خدائے نیست

ہر کہ با خوباں بدخو آشناست | غرق دردریائے رنج و ابتلاست
سروِ من من راست میگویم ترا | مبتلائے غمزہ درعین بلاست
بیدے گر نالد از تنگی دل | دار معذورش کہ درویش را دواست
پاکبازانے کہ می بازند عشق | در جمال حق نظر دارند راست
حلیہ سبوح و قدوس است عشق | من کجا و عشق بازی از کجاست
دوش میگفتند مستے می گریست | گاہ ہستی را نمی بینم بقاست
عشق را گر صورت و معنی بدے | صورت او آدم و معنی حواست
ای ابو الفتح محمد عشق باز | جملہ محبوب اند عاشق را لقاست

در مندے گر کند فریاد و شور
قول الامن ظلم گو بد رواست

شراب عشق را پیمانہ نیست حدیث درد را افسانہ نیست
عجب باشد اگر شمعے برافروخت کہ گرد او یکے پروانہ نیست
ز شہر خویشتن واز یار دورم خراب از خاطرم ویرانہ نیست
کسے کو قدِ موزونِ ترا دید عجب باشد کہ او دیوانہ نیست
عجب جامے است ایں لعلِ لب تو کہ بے او ہیچ خم خمخانہ نیست
سرائے خوبرویانم گذر ستہ تعالی اللہ چو تو ہمخانہ نیست

محمد درد مینوشی مخور غم
دریں مقتل چو تو مردانہ نیست

میان جان من جز تو دگر نیست زہے ذوقے کہ کس را زیں خبر نیست
بجز عارف کہ بیند روے خوباں چہ بیند آنکہ را نور بصر نیست
عجائب خلوتے دارم میسر من و آن یار ہست و کس دگر نیست
حدیث قد و جعد آں جوان مرد چہ گویم قصہ او مختصر نیست
گرا و در بر ترا بارے نہ بخشد ترا مردن بجز کہ پیش در نیست
بترک مست من گفتم کہ نقلست بجز دل ہیچ شئے حاضر نیست
نباشد عاشقاں را ہیچ محرم کہ تن را از وصال دل خبر نیست
نصیحت گوے ناداں را چہ گویم کہ مولانا بجز کہ کور و کر نیست

محمد عاشقی و پارسائی
محال است حاشَ للہ او بشر نیست

ہر کہ دل را بزلفِ یار نہ بست از بد و نیک ہر دو کون نرست
ہر کہ از لعل یار جامے خورد ہر نفسے ہمچو من بود سرمست
ہر کہ بندِ اشکال جعدے شد گرہ عقد عقل را بہ گست

از سرِ صدق ہر کہ زو قدمے | وست زآفات رنج و فتنہ بہ بست
گشت در باغ و گلبنے کردم | چوں تو سرو ے دراں طرف کم رست

ہر کہ جاں را بہ عشق جاناں داد
ہمچو بوالفتح با فراغ نشست

ردیف حا

نظر بہ نیکواں نیک است ممدوح | نباشد منکرش جز زشت و مقبوح
اماں نے مید ہد لعلِ لب او | مرا کہ غمزہ اش کردہ است مجروح
بشوخی بر لبت دستے زد ستم | نبودہ است جز گمان و وہم ممسوح
تو اے زاہد مگو عشاق را پند | کہ بد دین می شود آں شخص منصوح
چرا مجنوں خوشانست فارغ از غم | مگر لیلی عروسی گشت منکوح
غریقِ عشق را باکے نباشد | ز طوفانِ بلا و فتنہٴ نوح
مرا روح القدس داد ست پندے | کہ شو با قلب و قالب جملگی روح
جمالِ ماہ و مہر حسنِ حورا | بہ پیشِ بت رُخِ من جملہ مقبوح

محمد را رہ راحت بہ بستند
درِ درد و بلا کردند مفتوح

ردیف دال

مرا سود از زلفش کرد ایں سود | کہ جان و دین و دل ہمہ نیست و نابود
مرا از حاصلِ عشقش چہ پرسی | کہ جز درد و بلا و غم نیفزود
زہے لعلے کہ آں سر مست دارد | دو صد جرعہ زہر یک لعل بہبود

نباشد

سودائے زلفش

گوئیا

دو چشمش گوئی عین پیالہ است   کہ مردم سرخوش است و دل بیاسود
خیال شمع رخسارے جگر سوخت   چو پروانہ برآورد از دلم دود
گدائے بر در شاہِ جہانگیر   گدائی کرد و سلطاں صدقہ فرمود
قفائے چند باد شنام بسیار   گدا را عزت و دولت بیفزود
سرین و جعد او دیدم بلا شد   کمر شکست و عقلم نیز فرسود
دو چشمش دیدہ شد مردم بحیرت   بشوخی ہر کجا جانے است بربود

دارم بلا

محمد یار وعدہ کشتنم کرد   بکن یک منتے یار ابتلا زود

محمد عشق بازی پاکبازی است
کہ ہر کہ جان و دل درباخت آسود

میگوں لباں صفا ندارند   شیریں سخناں وفا ندارند
از دل شدگان چہ باز پرسی   دردے دارند دوا ندارند
در سینہ بجز خیال معشوق   چیزے دگر روا ندارند
معشوق اگرچہ داد دشنام   جز مدح و ثنا دعا ندارند
در پنجۂ زلف او اسیر اند   امید شدن رہا ندارند
جاں را تو فدائے خاک پا کن   ایں سنگدلاں رضا ندارند

پروردۂ عشق خویشتن را
جز منظرِ بلا ندارند

دو چشمِ ناتوان او مرا رنجور میدارد   دو لعل مے چکان او مرا مخمور میدارد
دو گیسوے دراز او کہ کردہ است خانہا ویراں   مرا دیوانہ میسازد پریشاں دور میدارد
دو کوہان سرین او گراں سرمایۂ ذوق است   شکستہ خاطرِ خستہ بداں مسرور میدارد

می بیں

قد و رفتار او بنگر لب و رخسار او بنگر   خرابیِ دل ما را بداں معمور میدارد

نمی خواہم دل خود را کہ گردد مبتلائے کس
ولیکن نرگس مستش مرا مخمور میدارد
ندارد آگہی از دل ملامت گوئے بیحاصل
ولیکن مردم عاقل مرا معذور میدارد

محمد خوب می بینی نہانی عشق میبازی
مگر کہ جاہِ شیخ تو ترا بر زور میدارد

ن جادہ شیخی

سرو استادہ ماند چو رفتار تو دید
طوطی خموش گشت چو گفتار تو شنید
واں خط مشک و لام کہ شد گرد در روی او
ن روشن مگر کہ سبزۂ تر گرد گل دمید
جعدش کہ پے گذاشت نشست بر سر
ن مارے سیاہ ہست کہ بر کوہ سر کشید
نور صفائے عارض آں مہ کہ لحظہ کرد
صبحے بہ صدق و صادق روشن چو روز دید
شمع رخے چو دوش صفائی خود نمود
پروانہ وار گرد سرش جان من پرید
لعل لبش بہ بیں کہ چہ مدہوش میکند
از مے فروش پرس کہ مے از لبش چکید
بیمار بودہ ام صنما کشتۂ فراق
عیسی صفت خیال تو روحے بدل دمید
ایمان و کفر سرد و گہے یکقدم شوند
مار از لعل و خال تو اکنوں خبر رسید

بو الفتح وار ہر کہ شد او عاشق بتے
صد گونہ رنج و محنت درد و بلا بدید

ن کشید

نسیم صبح گل را تازہ جاں داد
عروس درد را رو بند بکشاد
بہار آمد جہاں را تازہ تر کرد
زرنگینی گو کسے فرزند نوزاد
سلام اللہ علیک ای خواجہ خمار
بہار آمد رواج کار بر داد
گرو کانے بذیل مطربان است
نوید وصل بر شاہد فرستاد
رفیقاں را ہمی آگاہی کن
شراب و شاہد و ساقی شد آباد
پیاپے کردہ پیماں پر بیا شام
زبہر ذوق مستی را کن ایجاد
بوصل دلبرے بسپار جاں را
نگہ کن تا شوی از خویش آزاد

چنان آسودہ و فارغ ہمی زی — مثال کہنہ پیرے خوردہ السجاد
کجا کارش کشد واللہ اعلم — نشد بارے بہ نقد وقت و لشاد
ہمہ رنج و بلا و محنت و غم — نصیب ماشدہ است انجواجہ فرہاد

خبر بر دوستان ما رسانید
محمد پیر شد و العشق یزداد

محمد عشق می بازی خوشت باش — بذوق درد می سازی خوشت باد
ترا از کودکی عاشق شدہ است نام — خطاب سوز بر سازی خوشت باد
مرا در عاشقی نام بلند است — تو خود سر و سرافرازی خوشت باد
مرا در درد و غم لا سفے تمام است — تو بر حسن و نمک نازی خوشت باد
اگر از اہل دل ہستی نظر باز — و گر با خوب ہم رازی خوشت باد
شبے وا ماہرو سے و کنج خلوت — یکے از دیگرے رازی خوشت باد
میسر گر شود بوسہ سبک تر — بہی دندان ولب گازی خوشت باد
جہاں را روشنی از جبہۂ تست — بماہ و مہر انبازی خوشت باد
شکار تو ہمہ شیران خونخوار — بترک غمزہ می نازی خوشت باد
توی سر مست یار تو در آغوش — چہ راحت ہا کہ پردازی خوشت باد

نہادی وصل و ہجراں را بیک سو
بنقد وقت میسازی خوشت باد

آنانکہ بجام عشق مستند — بیہوش ز بادۂ الستند
گہ در ورع و نماز کوشند — گہ بادہ خورند و بت پرستند
بر لوح وجود ہر چہ دیدند — جز نقش نگار پاک شستند
از کرسی و عرش درگذشتند — در غرفۂ لامکان نشستند

از رد و قبول ننگ دارند | از ہجر و وصال دست شستند
دیباچۂ دفتر وجود اند | عنوان ازل ابد شدستند

از کن فیکون رستگانند
آیند و روند خویش ہستند

فروغ شمع را پروانہ باید | سلاسل جعد را دیوانہ باید
حریف مجلس ما سادہ بہتر | ندیم و شاہد شنگانہ باید
نوید کشتنم گر کرد معشوق | مبارک باد این شکرانہ باید
مرا بروجہ خوبان دہ براتے | تو صاحب دفتری پروانہ باید

چگونہ دمن می مست گردد
محمد ملک او میخانہ باید

سجودے پیش ہر بت رو نشاید | نہادن سر بہ پیش یار باید
زپس اندازچوں جعد و سرینے | سوی المحبوب انچہ پیش آید
بیا تا یکدمے ذوقے برانیم | نمیدانیم فردا تا چہ زاید
شکال جعد را محکم چہ بندی | ہمی ترسی در فتنہ کشاید
اگر عاشق شدی ای خواجہ عاقل | ہزاراں درد و غم محنت فزاید
خنک شامے و بس روشن صباحے | کہ سرخوش مست یار از در آید

نظر بازی محمد اہل دل راست
دلے دارای کہ تا خوبی رباید

بحمد اللہ امید ما بر آمد | صباحی مست یار از در در آمد
بہ بستہ در کشادہ بند یکتا | برغبت با فراغت در بر آمد
قدم آنجا بسر شد اے بت من | سراسر آرزوہا در سر آمد

ن پشت
ن اگر تو عاشقی
ن باید

چہ می پرسی مرا بت می پرستی　　بت من بت گراں را بت گر آمد

ابوالفتح ال عشق چوں دید
مرا معشوق من عاشق تر آمد

چو درد عشق درمانے ندارد　　مزید شوق پایانے ندارد
تو منکر عشق را اسمے مفرما　　کہ ایں گمراہ ایمانے ندارد
چہ داند طعم خمر و ذوق مستی　　مغ و ترسا کہ پیمانے ندارد
پریشاں کردہ جعد و سرینے　　پس افتادہ است سامانے ندارد
بباید داد دل با دادہ دل را　　کہ بے جانیست جانانے ندارد
بود زیبا ز پیرایہ معطل　　چو صاحب حسن احسانے ندارد
اگر چشمے نہ بیند مردم خوب　　بہ بیں کاں دیدہ انسانے ندارد
چگونہ چشم بر بندم ز خوباں　　کہ یاب القلب دربانے ندارد
محمد میکند دعویٰ محبت　　بریں گفتار برہانے ندارد

ابوالفتح بغیر بذل و ایثار
وصال یار امکانے ندارد

ہر کہ از درد من خبر دارد　　دست بر سینہ یا کمر دارد
آہ من ہر کہ در سحر شنود　　تا دم صبح چشم تر دارد
شوخی چشم و فتنہ باز رود[۱]　　ہر کہ در کوئے او گذر دارد
ہمچو من مبتلا شود یکبار　　ہر کہ بر روئے او نظر دارد
ترک غمزہ اگر کشاید تیر　　سینہ را اہل دل سپر دارد
کبک رفتار اگر بلند پری[۲]　　مرغ دل را پریدہ پر دارد
جعد او با سریں چہ می بازد[۳]　　مار بر گنج کشیدہ سر دارد

بروز دوشنبہ ہشتم ذی قعدہ ۱۳۰۲ھ رقم زیب قلم شد

[۱] شوخی چشم فتنہ باز بود
[۲] از
[۳] چہ می نازد

ای ابوالفتح عشق را بشناس
مرد عاشق کجا خبر دارد

دیدگان[1] را شراب خواهم کرد   جگر و دل کباب خواهم کرد
ترک خود میهمان بخواهم خواند   خدمتی جان شراب خواهم کرد
دست بر جیداو نخواهم زد   خانمان را خراب خواهم کرد
لب او با زبان بهم جوشم   شکرے در گلاب خواهم کرد
ناصبوری خیال ذوق برد   نام او لعل ناب خواهم کرد
نفس را گر دریغ آید جان   نفس را احتساب خواهم کرد

خون دل راز دیده خواهم ریخت
ناخنت را خضاب خواهم کرد

تا که[2] با ماست جان ما بوجود   یار از ما نمی شود خوشنود
من ز اندوه و درد و غم نالم   یار از لطف خود همی فرمود
تو کجا و وصال او ز کجا   هم برین درد شاد باید بود
وصل را از خیال بیرون بر   هر که با درد ساخت او آسود
راه وصلش دراز بی پایانست   مانده شد هر که راه را پیمود
با تو نقد است درد همواره   نقد بهتر نه وعده بخلود

ای محمد نه مونسے هست نه یار
هست اندوه درد و غم موجود

برد دل[3] را جان ترسا زاد   عقل را کند عشق از بنیاد
همه جا عدل راست انصافے   نیست در شرع عشق جز بیداد
لعل شیریں بکام خسرو ده   که شیریں[ل] را سپرد بر فرهاد

ن: کوه شیریں سپرد

[1] این غزل را بروز دوشنبه بستم ذی قعده [illegible]ھ بقلم آوردند [2] این غزل را نیز بروز دوشنبه بستم ذی قعده [illegible]ھ رقم فرمودند [3] این غزل را بروز پنجشنبه بستم ذی الحجه [illegible]ھ افاده فرمودند

مرغ دردام عشق اگر افتاد | زین قفس می نگردد او آزاد
هست امید راست خواهشش[1] | هر که تیرش بخورد او افتاد
هر چه او را شود مزید جمال | درد و اندوه من همی یزداد
ذوق دشنام یار برد از من | راحت ذکر و لذت اوراد

ای محمد بجز تو کیست دگر
بندهٔ وقت باش از همه آزاد[2]

نمیدانم که آں بدخو بریں مسکیں چہا بازد | سوارست می آید سمند حسن میتازد
غبار از سینہ می خیزد دخان درد میسوزد | مگر آں شہسوار من بمیداں گوی میبازد
ہمہ عالم نظر دارد بجاہ و مال خود خرم | چہ عیب است گر جواں من بحسن خوشتن نازد
تعالی اللہ نگارینا[3] چناں موزوں و زیبائی | نداند جز خدای من چنیں نقشے دگر سازد
لب لعل و سیہ خالے جبش بار وم یکجا شد | زہے مسکین دل بیدل دو لشکر یکطرف تازد

اجازت بوسہ گر یابد محمد عاشق بیدل
ہمہ معذور می دارش زمستی گر بلش گازد

ترا از حال من آگہ نباشد | سبیل درد راہم رہ نباشد
کسے را[4] گر ہدایت عشق کردہ است | ہمی گرہ طریدا اللہ نباشد
بباید خود رود بے موجب عشق | ولے در عاشقی گمرہ نباشد
بجان و دل اگر حکمے کند یار | حریق سوز غم را نہ نباشد
جفای یار بر چشم و سر ماست | زجور یار نالہ رہ نباشد
بریں شکل ور وش سرو ندیدم | چنیں حسن و نمک در مہ نباشد
چہ کو دارد ز خندان تو مارا | براں غوری بابل چہ نباشد
بہ عاشق ہر چہ از معشوق آید | بجز بخ بخ بجز خہ خہ نباشد

[1] نیست امید زدن خواستنش
[2] بندہ وقت از جہاں آزاد
[3] نگاریا / تواند
[4] کورا

لہ سید اکبر حسینی ایں غزل را در ملفوظ (جوامع الکلم) روز سہ شنبہ بست و پنجم ربیع الاول ۸۰۲ھ مندرج کردند
ایضاً ایضاً

اگر طوفان آتش سر بر آرد　　بتاب او تنے چوں کہ نباشد
محمد نیستی مردان عشقش
دوائے درد تو جز وہ نباشد

امروز آں نگار جمالے دگر نمود　　عارض زدہ است و سمہ و پردہ ز رخ کشود
یک خندہ نے کشادہ جہاں را حیات داد　　یک چشمکے بہ بست جہاں را نمک فزود
رخسار گلبن است بش شکرے نمود　　اے اہل دل بگوئے تو بر مصطفیٰ درود
سوز فراق شمع رخے جان و دل بسوخت　　پروانہ وش بر آرد آتش ز سینہ دود
ہر جا کہ ہست اہل دلے مبتلائے او　　ہر جا کہ خوبروے اورا کند سجود
خال رخش کہ دید کہ از دین خود بگشت　　ترسا شود مسلمان مسلم شود جہود
یک بوسہ کہ یافت از آں لعل مے چکاں　　مستانہ گشت ہر دم در رقص و در سرود
گر اہل ہند بیند ترک خطا ختن را　　از دین بت پرستی توبہ کند ہنود
از قامتش چہ پرسی سرویست راست او　　جعد و سرین چہ گویم مارے بکوہ جود
یک چشمکے نہانی بو الفتح را بہ بخش
بے کوری رقیب علی رغم آں حسود

مرا با ماہ روئے یار ئے بود　　شبے ہم یکدگر شب کاری بود
از و ناز و کرشمہ سرفرازی است　　ز من بیچارہ عجز و زاری بود
نباشد بر در ش عزت کسی را　　مرا بارے دراں کو خواری بود
اگر درباں نہادہ پیش من چوب　　ولیکن با سگش خر خاری بود
بیک بوسہ دو جامی پر بہ پیمود　　حریف و شاہد و میخواری بود
اگرچہ غمزہ تیرے بر جگر زد　　ز لطف لعل او دلداری بود
محمد نیک ژولیدہ خماریست　　مگر با مہ رخے بیداری بود

ـــہ حضرت سید اکبر حسینی ایں غزل را در ملفوظ (جوامع الکلم) روز شنبہ بست و پنجم ربیع الاول سنہ ۸۰۳ درج کردند

دردِ عشق

حدیثِ عشقِ من افسانہ شد | مثالِ سوزِ من پروانہ شد
ہر آں کو دید زلفِ پاکشا نرا | سرا وگشت وہم دیوانہ شد
عجب قہرے کہ دارد عشق یارب | یکایک آشنا بیگانہ شد
فلاں زاہد لبِ میگون او دید | شراب درد را پیمانہ شد
شبے جعدش بخفیہ بر کشیدم | عجائب قصہ در ہر خانہ شد
چناں رنجور از دستِ تنِ من | کہ بہر درد و غم نشانہ شد

محمد را ز حالِ او چہ پرسی
ضعیفے ناتواں غم خانہ شد

گر یار مرا کنار آید | در وقتِ خزاں بہار آید
گر ناز و کرشمہ ببازم | او عجز کند کنار آید
بر بستہ در و کشادہ سینہ | ہر خندہ بوسہ بار آید
مستے بمراد نارسیدہ | اندر بر ہوشیار آید
او خواہد و من نخواہم اورا | من عاشق واو بکار آید

سیوم

کاریست میانہ دو مردم | کز سیوّمی ہمہ فگار آید

یارے کہ بکار کار ناید
آں یار بگو چہ کار آید

مائیم بیک خیال خورسند | مائیم بہ بند یار در بند
صد شکر خدائے آسماں را | مارا کہ درین خیال افگند
نتوانم بے جواں خود زیست | اے خواجہ مدہ مرا چنیں پند
اے زاہد پند گوے اسکت | نتوانم دل زیار بر کند
بگذار کہ روے خوب بینم | ذوقے بکنیم روز کے چند

بیہودہ مخور غـم جہاں را | روزے دو سہ خوش باش و مخند
درعشق اگرچہ درد ہجرانست | صد ذوق و خوشی درو ست اگند

بوالفتح بگوے کای محمد
ما ہم بیک خیال خورسند

مسلمانان مرا فریاد فریاد | نکرده است آن مرا گاہے دلم شاد
ہمہ کس در خوشی و ذوق و مستی | مرا ما در براے درد و غم زاد
ز تو جور و ستم تسلیم از من | قضا را ایں چنیں تقدیر افتاد
ز من از لذتِ دشنام خوباں | پریشاں شد ہمہ تسبیح و اوراد
مرا از آتش ہجراں امید است | کہ سوزد خاک سازد تا برو باد
غبارے او فتد شاید براں در | بدیں دولت بگردم از غم آزاد
چناں از سقف چشمم میچکد آب | ہمی ترسم فرو افتد ز بنیاد

صفاک اللہ ز درد و محنت و غم
سلام اللہ محمد راست یزداد

جور و جفا و یاری با یار یار باد | درد و عنا و سوزش و غم برقرار باد
آں سرو قد مارا واں مو در از مارا | عمرے بروز و سال و مہ بیشمار باد
آنکس کہ رنج دارد رنجور خواہدم | شادی بروزگارش و قوت بکار باد
ما ہیم و درد عشق کہ با وصل نیست کار | وصلش ہوس نداریم و غم برقرار باد
شادی بروزگار جواناں عشق باز | گر وصل ہست نیست رنج و رنج بکار باد
دو چشم آہواں را غمزہ است شیر | مارا سوز و درد و غمت افتخار باد
ہر جا برے کہ در پس آں کج سریں رود | در کوے عاشقانش ہمی سنگسار باد
او را ہمیشہ عزت و با سرکشی غنا | مارا ہمارہ بر درا و افتقار باد

سہ بروز پنجشنبہ ہشتم ذی الحجہ ۸۰۳ھ مرتقلم آوردند

بو الفتح را چہ پرسی ز اندوہ درد و غم — پروردۂ ہمین است ہمیشہ استوار باد
آں وعدۂ وصال کہ کردی وفا بکن
جان و دل محمد در انتظار باد

دل و جانم فدائے آں جواں باد — کزو جان و جہانے گشتہ دلشاد
خرابی ہاے ما زاں لعل میگونست — خرابی ما شود زیں بادہ آباد
ندارم رنجشے از زید و از عمرو — مرا از دست خود فریاد فریاد
من آں بندہ نیم کز بندگیت — بتحریر تو خواہم گشت آزاد
من از تو رو بدیگر کس نیارم — تو خواہی جور کن خواہی بدہ داد
ترا حسن و نمک ہر روز افزوں — مرا اندوہ و غم یزداد یزداد
محمد باشدے زیں غم دلی ہم
مگر کہ وارہم زیں محنت آباد

جعد موزوں بدام ما بکنید — لعل میگوں بکام ما بکنید
گر لبے بوسہ زند بہ لبے — بوسہ را بنام من بکنید
ای جواناں چو بادہ بخش کنید — فضلۂ زاں بکام من بکنید
چشم آہو کہ کرد شیر شکار — حیلہ سازید رام من بکنید
وعدۂ وصل کرد چاشت گہے — چاشت را زود شام من بکنید
نامہ گر بسوئش بفرستید — بر سر نامہ نام من بکنید
بہر دیدن ہلال ابرو را — تا تواں و یدنام من بکنید
ای جواں پیر را بکن رحمت — ذوق مستی مدام من بکنید
شاہدے را کنیز کم سازید — مے فروشے غلام من بکنید
تا زید مست خوش محمد تو — لعل میگوں بکام من بکنید

درختِ عشق بے گل بار نبود ثمر تلخ است گل بے خار نبود
بوقت کار گر یاری نکردہ است تراآں یار ہرگز یار نبود
شبے گر مہ رخے در بر بغلطد بجز ذوق و خوشی در کار نبود
عجب کارے اگر عشقے بیازی پس انگہ درد و غم افکار نبود
کسے کو عاشق است فارغ نباشد
خوشی شستہ محمد وار نبود

مرا زلفِ تو ہر بارے و ہد بند کہ ہم در بند شاداں باش و خورسند
دہم دشنام مارا گو ثنائے ز نم چندے قفا تو خوشترے خند
بدستِ خویش اگر تیغے برانی بفرق تو شود بر دست اسپند
من از غم بودہ ام ساحل گرفتہ بیاید عشق در غرقاب افگند
دل من مبتلائے آں جوانے است کہ سرو راست رفتار است کز بند
محمد پیر گشتی توبہ کن تراتا کے بچہ بازی و تا چند
چہ گویم با تو من اے مرد نادان ندارم من دل و جاں آرزومند
مگر گاہ مردں آید م خصم بصورت امردے خوبے خدا وند
کشیدہ آستیں بالا بخصمی کمر بندے ز زر کردہ کمر بند
زہے جاں کندن شیریں در آنحال چنیں جاوید دولت بر کہ بخشند
اگر جاں را بدست او سپارم زہے عاشق کہ من باشم خردمند
مرا در گور مونس نیست جز دوست
کہ از وے جملہ غمہا شد پراگند

دل استاد من ہر چہ مرا از لطف فرماید بداماں گیر مش در بر کہ ہر چہ از دوست می آید
چنیں حسنے کہ تو داری نمک چندیں ترا کہ ہست ہمہ عالم فدا سازی بحق الحق ترا شاید

افگار
بپند
باش
برانم
جوان است

بحمد الله چنانستی همه کس در ثنای تست — وگر نادر رود جیمی که خوبان این صفت باید

دگر عاشق که از گاهی بیار و ناز بازی — ندانی کوز تو سیرت ز فرط عشق گر زاید

ملامت گوی بیحاصل نمیداست حسن و زیب تو — زبان آلوده تر دار و بدانکه ژاژ میخاید

بهر ساعت که می بینم مزید ابتلا باشد — بلای درد و غم لابد بهر روزی دگر آید

محمد مرد عقلستی چرا دیوانهٔ عشقی

که ترک جان و دل گفتن مرا خواجه بفرماید

دل از سودای زلف یار نا سود — ازیں سودا ندیده هیچ کس سود

زبانش را خوش آنکو سود بگرفت — مگر آں شخص ازیں سودا بیاسود

نظر بر چشم خوباں فرض عین است — که روشن می نماید عکس مقصود

ز هیبت عشق از دو رخ مداں کم — بر آرد از دمار عاشقاں دود

پناه سایهٔ سروی نشینم — که سدره هست همه آں ظل ممدود

ترا گر حسن هر روز است افزون — مرا این درد و غم اندوه افزود

ز وصل او زمانی بر نخوردیم — ولیکن درد او همواره موجود

محمد عشق بازی شیوهٔ تست — شود هاں عاقبت کار تو محمود

نود گشته است عمرت ای ابو الفتح

رسیده با نود در حکم مقصود

یار من شهر گیں است چه تواں کرد — کودکی نازنین است چه تواں کرد

طلب وصل زو میسر نیست — دلبری پر ز کین است چه تواں کرد

او نداند کرشمه کردن لیک — خلقش این چنین است چه تواں کرد

بوسه چوں بخواهم از لب او — غمزه اش در کمین است چه تواں کرد

چشم ازاں رخ چگونه بر بندم — دیدنش عین دین است چه تواں کرد

(حاشیه: دگر عاشق کرد؛ از گاهی [illegible]؛ هیبت؛ نابود؛ خلق او)

پند گویا ز پند خود باز کے — بے رخش دل حزین است چہ تواں کرد
نقش او بر جبین جان وجہاں — ہمچو خاتم نگین است چہ تواں کرد
عالمے از جمال او برخورد — خواجہ شیطان لعین است چہ تواں کرد

از پئے کہ سرین وحید دراز
میرما واسپین است چہ تواں کرد

خوبرویاں اگرچہ بسیار اند — شیوہ و شکلہا بسے دارند
ہر کسے شد اسیر ہر شکلے — ہر یکے در خیال و پندارند
آنکہ عاشق جمال مطلق شد — از تعین شخصے بیزار ند
جز یکے در میاں نمی بیند — واں یکے در یکے یکے دارند
خال و رخسار او فریبی رہند — کفر و ایماں ہمارہ در کار اند
دیدۂ اہل درد و غم زدگاں — ہمچوں ابر بہار می بارند

اے محمد تو عشق بازنۂ
عاشقاں ہر نفس گرفتارند

ہر کہ در بحر عشق غرق افتاد — گوہر شب فروز و نقش داد
نام مجنوں بلند لیلے کرد — حسن لیلے رواج مجنوں داد
خوب را اے خدا اے خوار مکن — شاید ے مفلسے رسد بمراد
در فغانم ز دست آں خود کلم — می کند ظلم و می نہ بخشد داد
عشق آمد مرا ز دولت او — محنت و درد و سوز و غم بزیاد
می کشم جور و می خورم اندوہ — پیش ہر کس نمی کنم فریاد
با چنیں روے خوب و خلق دگر — مادر و ہر کود کے کم زاد
نیست جائے کہ نیست از و خشنود — نیست آں تن کہ نیست از و دلشاد

ن شخص

ن یقین دہند
تخ
فریب دہند

اے محمد زکن مکن بگذر
یار را بندہ باش خواہ آزاد

شراب عشق را خفیہ بنوشند — متاع زہد را پنہاں فروشند
زمانے خوش بوقت خویش باشند — برائے دی و فردا ہرچہ کوشند
چرا بجرے بوقت خود نگردند — چرا چوں چشمہ کوہے بجوشند
زہے ذوقے خوشے مستی بلے وقت — کہ مے با یار نوشند و خروشند
برائے یک نظر بر روئے خوباں — سبے پستاں محنت را بدوشند
دلا برخواست حق میدہ رضائے — کہ بر راندہ قلم بیہودہ کوشند

محمد یک نفس آرام و انجام
کہ پستان عقیمہ راندوشند

خداوندا خداوندا بدہ داد — مرا از دست من فریاد فریاد
جہاں جملہ بکام ما عجب نیست — ہمیشہ درد و غم بر دادیزداد
خیال جعد او بس کنج شیں را — پریشاں میکند از کار و او راد
دلم تا شد اسیر آں دو گیسو — ز بند بندگی شد پاک و آزاد
زدم دستے بسودم نار پستان — ازیں راحت دلم با سینہ بکشاد
تعالی اللہ کہ عشق سرو قداں — بگویم راستی بو الفتح یزداد

ہمہ عالم بذوق و خورمی خوش
محمد مادرت از بہر غم زاد

کش برسرش قرار آں دل نماندکش سرامن و قرار بود — گوئی ہمیشہ غم زدۂ روزگار بود
لب بر لبش زدم کہ از اں برخورم مگر — آنجا ہمہ خیالے و دہے بکار بود
از حاصل محبت و عشقش چہ پرسیم — درد و بلا و محنت و رنج و فگار بود

زہے ذوق
خم مستی

خراب طعنہ باناں جعد او فتاد

خیال جعد او بس کنج شیں را

در بوستان عشرت خود کردہ ام گذر — میوہ گلے نبود ہمہ خار خار بود

بودم بیک شراب کہ یک بوسہ لبت — مست و خراب کرد ترا خود خمار بود

تیغے کہ دوش بر سر من بر زدی ز خشم — کاں سر ز تن برفتہ درین انتظار بود

عمرے کہ بر در تو ابوالفتح خوار زیست

باشد کہ سروری و ہمہ افتخار بود

شمع رخسارے مرا پروانہ کرد — لعل میگونے مرا مستانہ کرد

جور او بشنید ہر کہ در زماں — دفترے بنوشت خوش افسانہ کرد

اے کہ می پرسی چرا دیوانہ — زلفِ خود را گو چرا دیوانہ کرد

آشنائی با فلاں کس کم کنی — کاشنا را او ز خود بیگانہ کرد

من سرود حجلہ میگفتم شبے — آں عروس مست من فرغانہ کرد

کیست کو جانہا پریشاں می برد — یار دانم زلفِ خود را شانہ کرد

من نخوردستم عرق نے آب جو

ای محمد لعل او مستانہ کرد

محمد عشق را ہنجار باید — طریق جادہ بس ہموار باید

بروں شد را بہ بینند و دروں ہم — گریزگاہ را دروار باید

ح: بہ بینند جملہ / دروں را ہم

اگرچہ خوبرویاں نیک خوبند — جفا و ناز ہم در کار باید

ازاں لب بوسۂ گر شد اشارت — ازیں سو کارے بے افگار باید

مرا شیریں زبانی از کجا شد — لبِ معشوق شکربار باید

محمد عشق بازی شرط کار است

ولیکن عشق را ہنجار باید

جز جعد تو اے جواں دلبند — در خانۂ دل بلا کہ افگند

شمع رخ من ہمارہ می سوزد — جان و دل من فدات کاسپند
ہر شام مراست گریہ و رنج — تو صبح صفت کشادہ می خند
آں جعد و سرین است کوہ و مار است — مار سے است سیہ بکوہ الوند
ایں مردن من زعشق تا کے — ویں ناز و کرشمہ تو تا چند
با ذیل تو دل چناں ببستم — چوں خرقۂ صوفیاں بہ پیوند
تو عیب بتاں چنیں مبینی — گر زشت مزاج تنگ چشم اند
حسن و نمکے کہ در تو افزود — سوز دل من بکرد صد چند

بوالفتح سخن زلعل کم گو
بنراود آنچہ ہست در آوند

حسن تو اے نگار مرا عشقباز کرد — شکل تو اے سوار مرا ترکتاز کرد
اے ہر کہ دید قبلۂ ابروے آں جواں — از قبلہ باز گشت بسمتش نماز کرد
آں قدّ ہمچو سرو رخ لالہ فام تو — از کشت و باغ ہر دو مرا بے نیاز کرد
وی بادہ خوردہ مست و پریشاں ہمی گذشت — دنبال او نمودم و او احتراز کرد

الطاف دوست عام و لیکن مرا خصوص
دشنام چند داد ز خلق امتیاز کرد

اگر یار ما ہستی خردمند — مدہ دیوانہ و سرمست را پند
مرا در گریہ و اندوہ مبیدار — تو با بیگانگاں خوش باش می خند
زمن آسودہ تر دیگر نباشد — کہ ہستم من بدرد و رنج خورسند
شکال جعد تو بندیست محکم — کہ در ہر پیچ اش چندیست دربند
کمند جعد تو دامے دراز است — بہر حلقہ دو صد شہباز افگند
جفا و ناز تو ایں گریۂ من — نظارہ کن میان روزکے چند

سرینت
فامم
گرفتم
ابوالفتح را

نہ من مانم نہ تو نے ناز و گریہ ۔۔۔ بماند جز کہ بو از عود و اسپند
شدم پیر کہن در عشق بازی ۔۔۔ مرا توبہ نمی بخشد خداوند
اگرچہ آشنائے بحر عشقیم[ن] ۔۔۔ ندیدم عشق را اندازہ آوند
سرم در گرد پائے مادرے باد ۔۔۔ کہ زادہ[ن] چوں تو زیبا روے فرزند
چو مرغ وحدت اینجا کرد پرواز ۔۔۔ کمن کن را بیکبارہ پراگند
یکے کفرے دگر بنگر نہانی
محمد با بتاں خوش ہست و خورسند

ن[۱] عشقیم
ن[۲و۳] دارد

کہ دید آں چشم تو وانگہ بہ غلطید ۔۔۔ کہ زود ستے بجعدش بنش بہ پیچید
کرا با جعد تو افتد سر و کار ۔۔۔ ہمارہ چوں سیہ مارے نہ گردید
کہ زد بوسے بہ لعل تو نشد مست ۔۔۔ شدہ دیوانہ در میخانہ گردید
گدائے بر سر کویت گذر کرد ۔۔۔ کہ از ہر دو جہاں یکبارہ پرید
حریف من شبے سرمست آمد ۔۔۔ سرے بر زانوام بنہاد و غلطید
بخفت و بخت من بیدار بودہ است ۔۔۔ چگویم تا چہا چشم و دلم دید
شدم در باغ و باغی خفتہ بودہ است ۔۔۔ چگویم تا چہ گلہا جان من چید
ہمہ دیدم صفا و روشنائی ۔۔۔ مگر نورے ز روے یار دزدید
محمد را بپرس از عشق بازی ۔۔۔ کہ او از جد خود احمد بپرسید
بگفت ای کودک شائستہ من
زہے کارے کہ آں فرزند بگزید

ن[۳] کہ بجعدش سر بہ پیچید

آں جواں من جواں ارجمند ۔۔۔ من یکے محتاج و مسکیں دردمند
من کیم تا لاف یاری اش زنم ۔۔۔ ای ہزاراں بر رخش چوں من سپند
رسم رسوایاں مرا خوش آمدہ است ۔۔۔ نیکنامان را بدا بر ما بخندند

کیست کو بر پائے سروے پست گشت | تا کرا باشد چنیں سنجے بلند
ذل و خواری کس نکردہ است اختیار | بر ورت تقدیر حق مارا فگند
عشق بازی اختیار من نبود | ہر کجا خواہند سر خود نہند
ما بہ پیش کس فرو ناریم سر | لیک جعدِ تو مرا شد پائے بند
ہر کہ عاشق می شود دیوانہ ایست | تو بزنجیر سر زلفش بہ بند

سید بوالفتح یا وہ مے رود
گرد آورزان و جعدم چوں کمند

گرچہ ہستم سر فرازے ارجمند | بندہ گشتم من ترا اے دل پسند
دوستی سرو قد گلعذار | گلبن عیش مرا از بیخ کند
من اسیر و مبتلائے ماندہ ام | نیک خواہانم چہ می گویند پند
پیر مردے عاشق یک کودکے است | بالضرورت گشتہ است او ریش خند
مرداں خود جان خود در باختند | بہ رخ خود برقع میداری تو چند
از خیال خال زلف و روئے تست | صوفیاں کاندر سماعے می جہند

ای محمد گر تو عاشق گشتہ
ہمچو من دیوانہ باش وہم لوند

آتشِ عشق و محبت در دے کا فروختند | جان و تن باسینہ و دل ہمچو کاہے سوختند
در بر ہر کس قبائے و کلاہے بر سر است | زندۂ درد و بلا را ہر یا سم دوختند
اوستاد عشق و پیر درد از مہر و کرم | صبر بر جور و جفائے دوستاں آموختند
اے خوشا مرداں جوانمردانِ راہ عشق او | از برائے درد و غم را دین و دل بفروختند

ای محمد ہمچو پروانہ بسوز از شمع رخ
آتشِ عشق و محبت در دلت افروختند

ہر کرا خواہند بر سر می نہند
است
سر فراز و ارجمند

بیچارہ وے کہ مبتلا شد | تو تش ہمہ محنت و بلا شُد
اے ہر چہ کہ بود ناسزایش | عشق آمد و ناسزا سزا شد
عاشق نہ بود بہ شرع ماخوذ | عشق آمد و نارو اروا شد
ایں آتش عشق سوخت جملہ | یارب ہمہ خیر و شر کجا شد
اے ہر چہ کہ بود دُرد و تاریک | عشق آمد و روشن و صفا شد
ما جملہ جہاں بیک پیالہ | دادیم کہ درد را دوا شد
یارب کہ چہ دارد آں عشق | بیگانہ کہ بود آشنا شد
مرغے کہ صبور بود و زاہد | عشق آمد و مرغ در ہوا شد
عشق آمد و رفت ہر چہ باماست | کاں غم و محنت و بلا شد
اے یار بیا کہ من برفتم | جان و دل و دین ہمہ ترا شد
اے ہر کہ نباخت عشق بازی | او زادہ نہ مادرش چرا شد
تا لذتِ درد عشق گیرد | بر زینت خمرا بتلا شد

گر دار زبان خود محمد
کایں قصہ حریم کبریا شد

شرابے خورد و خوبے خوب تر شد | ہر آنکو دید اورا بے خبر شد
ز شوخی چشم مستان است غلطاں | رخش چوں لالۂ تر تازہ تر شد
خراماں میرود سینہ کشیدہ | ہر آنکو دید دستش در کمر شد
سیہ خطے کہ گرد رو بر آمد | تو گوئی سبزہ گرد غنچہ بر شد
دگر ہم نسبتے کردم تو بشنو | تو گوئی کلفہ بر روئے قمر شد
ہر آنکو قبلۂ ابروے او دید | در محراب بر سمت دگر شد
گر از لعلش چکید یک قطرۂ مے | جہانے مست گانہ بے خبر شد

ہر آں تیرے کہ زاں غمزہ کشاید　جگر نیشانہ سینہ چوں سپر شد
جمالِ تو دگر حُسنے نمودہ
محمد را غزل وزن دگر شد

زچشم مست تو عین الیقیں شد　کہ ہر کہ دیدہ اش بے عقل و دیں شد
ہزاراں آفریں با دا بریں دل　کہ با دردو غم تو ہمنشیں شد
اگر لطفے کند لعلِ لب او　چرا غمزہ ترا کبری و کیں شد
ز بوے جید و جیب و دامن او　چمن با مشک و عنبر شرمگیں شد
سلام اللہ ای ساقی غمہا　بدہ پر پر کہ قسم ما ہمیں شد
من از سودا ے ایں خود سود کردم　زیان جان و جاہ و مال و دیں شد
محمد از کہ شد رنجور و لاغر
غمم شادیست و رنج من ہمیں شد

پرازنگری ۳۰۲

دل عاشق اسیر یار باید　تنش آزردہ و افگار باید
لبش خشک و دو چشمش تر بہ بینی　برنگ زعفراں رخسار باید
باہ سرد و سینہ گرم یابی　تنش لاغر نزار و زار باید
غذاے او نباشد نان و آبے　بخوردن خون دل درکار باید
ہواے گلستاں او را نباشد　خوشی و گشت او در خار باید
دلش غمگین و سینہ پارہ پارہ　تنش رنجور و پُر آزار باید
بیاید تا کشد او جام مستی　براے درد و غم ہشیار باید
ہمارہ عاشقاں صائم بمانند　بخرمائے لبت افطار باید
محمد عاشقاں گمراہ باشند
براے گمرہی سرکار باید

تعالی اللہ چنیں بر من خدا کرد | کہ محبوب مرا از من جدا کرد
چگویم بر کہ نالم از کہ پرسم | نہ گردون کہ ایں حیلہ خدا کرد
مسلماناں مرا فریاد فریاد | حزینے ہم بدرد من دوا کرد
شبے با ماہ روے بودہ آم خوش | طلوع صبح مارا در بکا کرد
فراقِ آں کلہ پوش قبا دار | قمیص ہستی مارا دوتا کرد
ز درد و غم نبود ستم شورے | وے آں نظرۃ الاوے بلا کرد
ہوائے وصل تو مارا سبک ساخت | لطیفہ ناز کے مشکل ہوا کرد
نکردست ہیچ کس با من وفائے | مگر کہ درد و غم با من وفا کرد

ز درد و غم محمد برخوری تو
بہ برخورداریت ما در دعا کرد

آں چشم مست او کہ دلم را خراب کرد | تن را نزار ساخت جگر را کباب کرد
چشمش نگر کہ ہر طرفے لحظ می کند | غلطید نفس بہ بیں کہ جہا نزار باب کرد
یک بوسہ با کنار از و کردم التماس | دو شے و چشمکے زد و ہر دو جواب کرد
از لطف خود نہاد زباں در دہان من | آوند خشک سوختہ را پر گلاب کرد
وعدہ بکشتنم کہ نمودی درنگ چیست | رحمت خدا برا وکہ بکارم شتاب کرد
تیرے کشادہ بود بسمت شکاری | بر سینہ ام خطا شد و ترکم صواب کرد

اے چشم روسیاہ چہ تر دامن است شوخ
بو الفتح را بیک نظرے بس خراب کرد

یار آمد بوسہ ستم زد | شد آمد و طبلکے کرم زد
خوش وقت کسے کہ جام عشقش | بہ خورد و پیالہ دم بدم زد
ہر ہر کہ بدرد و غم برافروخت | در ملکت عشق او علم زد

حاشیہ: ن کہ مرضیم — ن خوش غنودم — ن قبا پوش و کلہ دار — ن خراب — ن این

اے ہر کہ بدید لعل میگونش | خمارہ تمام را سلم زد
او دفتر عشق ہر نوردیست | بر ہستی و نیستی قلم زد
او قایل صدق و راست کاریست | آنکس کہ وجود بر عدم زد
معشوق بپیش او خود آید | در عشق کسے کہ یک قدم زد
از لطف یکے کنار بخشید | وانگہ لب بر لب بہم زد
از صحن نبرد گوے او برد | خود را کہ ز کمتر انش کم زد
ما ہیچ حدیث را ندانیم | عشق آمد و جملہ را و کم زد

بوالفتح مست آں خیالم
دوست آمد و بوسۂ ستم زد

ولت تا بر رخے چوں مہ نباشد | ز درد و سوز غم آگہ نباشد
ہمہ در میہمانی یار گردند | بوقت درد یک ہمرہ نباشد
اگر با کودکے پیرے بنازد | بریشش جز ہمہ قہقہہ نباشد
پس از دیرے وصال یار یابند | ز بس لذت بجز خرخرہ نباشد
گزیند گر بکار ما جدائی | بجز اندوہ و درد و وہ نباشد
جمالے ایں چنیں بے عاشقے نیست | عروسے ایں چنیں بے شہ نباشد
ہزاراں آفریں بر صانع تو | چنیں صورت بدر د زہ نباشد
ہوائے خود اگر مرغے پریدے | ببام آں مہ من رہ نباشد
اگر بوسے ز لعل او بخواہم | از و جز غمزہ و جز نہ نباشد
و لے کا قند فروکوے زنخدانش | بوسعت عیش آں خود چہ نباشد

محمد عشق باز نیستی تو
ترا از درد و غم آگہ نباشد

منت خدای را کہ مرا عشق باز کرد | از دل قرار برد و تنم را گداز کرد
چشمش کہ فتنہ باز و غمزہ کہ خونخوار | جعدش کہ دل رباید و قصہ دراز کرد
ہر کس کہ دید قبلۂ ابروے آن نگار | محراب را گذاشت و ہا نسو نماز کرد
ہر کس لب خراب ترا جام بادہ کرد | سر سینہ را کشید بے سر فراز کرد
تو عشق را دان کہ کم از دیو یا پریست | بر ہر کہ شد مسلط گمراہ ساز کرد
ای خواجہ مقام کہ از جان و سر بخیز | کار قمار باز بحق پاکباز کرد
ہر محنت و جفا و ستم بر تو میرسد | در بوسہ بدانی او زخم کاز کرد

بوالفتح عشق بازی و انکہ گمان زلہ
او عشق باز نیست از و احتراز کرد

منت خدای را کہ مرا عاشق آفرید | بہر غمان و گریہ و اندوہ برگزید
شبہا گذشت روئے عنودن ندید چشم | گوئی کہ آشنائی زین آشنا پرید
ہر یک برائے چیزے حق آفریدہ است | مارا برائے محنت و درد و غم آفرید
و لال شوق عشق چو بازار گرم یافت | جان و دلم بداد و دلاشن بہا خرید
تیرے کہ ترک عشق بسمت دلم کشاد | دل عزو لی نمود کہ جان را بسر کشید
بلبل بباغ غنمند و از درد گل گریست | از آب چشم بلبل گل ہر طرف دمید
در سر اگر ندارد در چشم رسم عشق | ابروے را بگو کہ چرا تیر تو خمید
بر در فتادہ کشتہ معلوم نیست قاتل | منکر چہ می شوی تو کہ بر نعل تو چکید

بوالفتح شیخ کہنہ و این تحفہ ترہ بین
بر شوخ کودکے کہ برغبت شدہ نوید

مارا حیات بے تو میسر نمی شود | جز نقش تو بسینہ مصور نمی شود
تقدیر خواست چون تو مثالے دگر کند | آخر بہ فکر دیدہ میسر نمی شود

ن: ہر کہ آن خراب

ن: مرید

چیزے بانتہائے کمالات خود رسید — بر وے مزید نقصان دیگر نمی شود

حق التحقیق است کہ اللہ قادر است — نقصان عقل ماست مقرر نمی شود

بے نور آفتاب و بے روغن چراغ — ایں کلبۂ ظلام منور نمی شود

ایمان و کفر ہر دو زایند ز اہل — طاعت گناہ ہر دو برابر نمی شود

مارا دلے کہ بود بدلبر سپردہ ایم

نساخ را ہیچ مکرر نمی شود

رح
بوالفتح

مرا با جعد تو کارے چہ افتاد — دل و جان و تنم قربان تو باد

خیال وصل تو باد صبا ہم — مرا خوش کردہ میدارند برباد

پریشاں کرد گیسوے تو دل را — بغارت برد مر اذکار و اوراد

رح
ولعبان

سرے و قد تو طوبی است و بستان — کہ در شنید بجز ابدال و اوتاد

دل من برد و کرد اغماز و انکار — مسلمانان مرا فریاد فریاد

نہال قد او یارب بلائے است — مرا برکند از بیخ و بنیاد

بخندائے زاہد و شیخ و مذکر — مرا با رسم رسوایاں خوش افتاد

ترا ہست عشق بازی رسم معتاد

محمد تو ہمیں خواہ از خدا داد

دل و جانم فدائے آں جواں باد — کز و ہر جانبے شور است و فریاد

یکے گوید کہ دل از دست من برد — دگر گوید کہ جانم داد بر باد

چہ نالم پیش تو از ظلم و جورش — چہ گویم گر ستم کاریست و بیداد

چہ بنائی جفا ہر لحظہ زاں چشم — نہادی خانۂ بیداد و بنیاد

بدست بیوفائے ام گرفتار

ابو الفتحا مرا فریاد فریاد

بے نیازی ناز بازی میکند | تو نیازی جاں گدازی میکند
جملہ دیہارا بیغماں می برد | لشکری ترک و تازی میکند
سرورا پامال می سازد بباغ | بر گلستاں سرفرازی میکند
عشق او بر جان مسکینم بتاخت | با کبوتر باز بازی میکند
لعل شکلیے میکند یک بوسہ را | دل بہ وہش کارسازی میکند
عاشقے کو جعد او رامیکشد | دست بر مارے درازی میکند

اے محمد مرد عشق او نہ
بی نیازی ناز بازی میکند

دردے کہ دوا پذیر باشد | دل لولے و بجاں گزیر باشد
جانے کہ ز عشق مبتلا شد | او روشن دل بصیر باشد
چشمے کہ ز خوب باز بستہ است | بینا نبود ضریر باشد
یک لحظہ نظر ز خوب روئے | اندک نبود کثیر باشد
از دیدن چپ و راست غم نیست | محبوب چو در ضمیر باشد
مجنوں نہ کند نظر بخوبے | لیلیش چو بے نظیر باشد
او سخرہ کو دکاں بد خوست | گر عاشق مرد پیر باشد
از گشتن پائمال غم نیست | گر سرور یت دستگیر باشد
شاہے و شہنشہے است آں دل | کو جعد ترا اسیر باشد
بر دوست کشی چہ زہرہ داری | گر جعدے پائے گیر باشد

بوالفتح تو خوار آں درستی
ایں خوار و سے امیر باشد

ہر کرا درد عشق قوت شود | نفی ہستیش با ثبوت شود

دلجوے بجاں گزیر باشد

زلف او را مثال افعی داں | ہر کہ دل بستہ زند یموت شود
گر کشاید زباں لب شیریں | افصح الناس در سکوت شود
بیت و شعرے کہ ذکر جعد درآں نیست | خانہ اش افضل البیوت شود
کہ ہر بنا ہر آنکہ در پیش تست | پیشگی سنگسار کوت شود
مہر و مہ را نظیر و فرقے نیست | ور بود در روشنی روت شود

اے محمد ز وصل و ہجر رہد
ہر کرا درد عشق قوت شود

عشق بازا شراب باید خورد | مست و مدہوش ہمچو باید مرد
گر بخواہی ہمارہ باشی مست | لب خود بر لبش بباید برد
نیست مقصود بادہ جز مستی | خواہ صافی بنوش و خواہی دُرد
غیرت کبریا بر آید گر | چہ نبی و ولی بزرگ چہ خورد
عاشقاں را بدہ محمد پند | کہ شب و روز بادہ باید خورد

اے نظر باز اہل دل کہ توئی
میر بوالفتح گوز میداں برد

عاشقے کو شراب بر نخورد | خویشتن را بدست می سپرد
پردۂ کبریای عزت را | زور مستی وے فرو بدرد
عاشقے صادقے است و نادر | کز پے یار خود ز خود ببرد
عاقبت خیر بادہ نوش ہماست | مست و بیہوش در خمار امرد
ہمت تو ترا روا دارد | کہ دو مدد دین و آں جہان بخرد
طائر ہمت تو تیز پر است | ہم ازاں در درآورد بپرد
اے محمد بلند ہمت باش | عشق را قوت کرد تا بخورد

دشنش ن۔ س

ن۔ ع مدہوش در خمارہ مرد

بلبلے باش گلبناں را بوے
نے خرے کاخرے فتادہ چرد

گر یار رہ صفا گذیرد — دردِ دلِ ما دوا پذیرد
آنکس کہ شہیدِ عشق گردد — زاندوہ درد و غم نمیرد
سرحلقۂ پیشواے رندانست — آنکو پسِ جعد یار گیرد

بوالفتح امیدہا برآید
گر یار رہ صفا گذیرد

حسن رخ تو جمال افزود — جان و دل و دیں تمام آسود
یک لحظہ بچشم کہ دیدی — جاں را برسید عین مقصود
سرمست خراب کرد آں لب — از دور اشارتے کہ بنمود
اے واے ہزار واے بر تو — گر یار تو نیست از تو خوشنود
عشق آمد و رفت عیش و عشرت — صد محنت و رنج و غم بیالود
بنیاد نہاد عشق بازی — جز درد و بلا نبود مقصود
اے عاشق خوش بکش ملامت — عشاق ہمارہ اند محسود

بوالفتح نشان عشق فرما
چگویم زو نہ حداست و نہ محدود

ہرچہ در عاشقیت پیش آید — گرچہ نوش است و گرچہ نیش آید
بر سر و سینہ و دو دیدہ بنہ — زیں سپس کم نہ بلکہ بیش آید
پیشۂ عشق ہر کہ شیوہ گرفت — درد او را بجاے کیش آید
اے جواں مرد عشق بازی نیست — عشق را شیر ہمچوں میش آید

اے محمد خداے را بہ پرست

مرد عابد بروں زخویش آید

ردیف را

نے ممکن وصف وجای تقریر
آں کیست کہ مے رود بہ نخچیر

از دست کمند گیسوانش
پائے دل دوستاں بہ زنجیر

استاد معلماں ما بل
پیرایۂ دختران کشمیر

اینست بہشت کہ می شنودی
کز دیدن او جواں شود پیر

در باغِ وجود سادہ بنگر
صد گونہ بہشت گشتہ تصویر

یارا سر ما و آستانت
رفت است بریں حدیث تقدیر

سودائے بتاں ز سر فرو نہ
ورنے خرِ[1] لئے شوی تو ای پیر

بیچارہ و مبتلاست بوالفتح
تدبیر ش چیست نے کہ تدبیر

تن جعد و سرین آں ستمگار
ادبار[2] نمودرو ے لے یار

از لعل لبش کہ مے چکانست
سرمست شدیم بلکہ ہشیار

دانستم ذوق مستی مے
کردیم ز توبہ توبہ صد بار

گر ہست ہوائے کشتن ما
مارا بدست ہجر مسپار

آہستہ تر ے براں سبکتر
تا گیرم ذوق در دل بسیار

من سر بہ نہم تو تیغ میراں
لیکن بہ ہزار ناز و انکار

ایں راندن تیغ ذوق راندن
میخواہم از خدائے جبار

ہر دو ابدی شنو[3] محمد
با محنت و درد و غم گرفتار

تو ہر چہ کنی بدیدہ و سر
دارم و لکے ہمی وفادار

[1] خرفے
[2] ادبار نمودن رو ے ادبار
[3] شود

[2] بروز دوشنبہ نہم ذی الحجہ ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ شد مر بہ لے کتابت دادند

این عالم پر ز خوبرویان است
الحق که به پیش تست اقرار

شاد باش اے عاشق دیدار یار — فارغ از نابود و بود روزگار
غرقه در دریاے مستی و خوشی است — آنکه او میگون لبے دارد کنار
هر که با خوبان نشست است خاست است — از سر زهد و صلاح و رسم و عار
جعد او دیدم رسیده بر سرین — وهم بر دم بگهی بر رفته مار
هر چه از یار ے رسد خوشتر بود — گرچه باشد محنت و درد و فگار
جرعۂ یابم اگر از جام عشق — جان و دین و دل کنم بروی نثار
اے که پندم میدهی از یار دل باز آر — باز می آرم وے بے یار دل آید چه کار

هر که با خوبان نشیند خیز و از جان و جهان
عاشق و دیوانه گردد گم کند صبر و قرار

بامداداں چون نباشد دیدن رخسار یار — مژدۂ شادی نماند تازگی روے یار
گلبناں را بر فزاید دلبراں را حسن و ناز — عاشقاں را وصل باشد بیدلاں را غمگسار
تو نظر بر خوب داری قد و قامت بنگری — من نه بینم در میاں جز حسن و صنع کردگار
آں سرین و آں کمر آں جعد تو دانی که چیست — آں یکے کوہے ست و دوم کاه و سیوم هست مار
قدسی گر صورت بازی نمود ست مر ترا — شاید ت سازی تو او را حاصل آں روزگار
گر تو دنیا می پرستی عاشق مویے نۂ — هاں بگو استغفر الله ای محمد از دو کار

پاک باز و پاک باش و پاک ان و پاک دار
نیست اندر هر دو عالم جز یکے اندر شمار

آمد گہے انکه یار با یار — گیرند کنار و بوسه در کار
پس دیر ے آمده ز دوری — زاں سینه بسینه سودا هر بار

ــه حضرت سید اکبر حسینی این غزل را در جوامع الکلم در ملفوظ روز یکشنبه ششم صفر سنہ ۸۰۳ھ و نیز در ملفوظ روز شنبه بست و پنجم ماه ربیع الاول سنہ ۸۰۳ھ درج فرموده اند

صد راحت زاں وہ بوسہ فزود | گیرم کہ زکار بود نہ آزار
از سرو براستی بگویم | چوبے است دراز بے گل و بار
از قامت یار من چہ پرسی | پر بار گلے است خالی انحار
سروے است ولے چو ماہ روشن | ماہے است ولے بسے نمک دار
عشق آمد و غم برابر آمد | بربست فراغ رخت را بار

بوالفتح مپرس از محمد
مسکین و پرے غمے گرفتار

مائیم بدرد دل گرفتار | مائیم اسیر آں جفاکار
مائیم بو ہم لعل مفتوں | مائیم و خیال خال آں یار
سودا زدگان زلف اویم | حیراں شدہ گاں آں ستمگار
مائیم سلیم و دل شکستہ | زخمے بزد ست آں سیہ مار
افسوس چہ کنم اثر ندارد | ماہے بگزید عشق اے یار
ما ہم بہ ہوس بہ بر گرفتیم | بر شکل دو زلف یار زنار

مے نوشد و مے فروشد آں بت
بوالفتح محمد است می خوار

آں جواں راست قد کز رفتار | جگر و دل بخوردہ چوں گفتار
آں جواں کہ سرین است ہر کہ بدو | رو کند او نماید استدبار
غمزہ اش ترکے است خونریزے | لعل او ہست ساقی خوں خوار
گشتہ ام من اسیر زلف یکے | سخت استوار بر جفا و فگار
جعد او خانہا خراب کند | سینہا را ہمی گزد آں مار
پدرش تا کدام بد بختے است | مادرش تا کہ ہست آں بدکار

گار زبود نہ آزار
بکار بود نہ آزار
ار ا
دو جعد
اصبور

کرد بو الفتح بس گناہ عظیم
یک نظر شد بلائے او ہر بار

ترا حسن و نمک بازیب بسیار | کرشمہ ناز ہم ہستند در کار
ترا جعدے سرافراز سیت سرکش | خرابے کز روے سختے سیہ مار
بہ بیں ہر دم کہ چشم چو پہ غلطاں نست | نباشد ایں چنیں شخصے وفادار
بیک چشمک دو عالم را ببازد | مگر غمزہ کہ ترکے ہست خوں خوار
نہ بُد در ملک بالا ہیچ سروے | خراماں رہ روے چوں کبک رفتار
سر زلفش عقیل عاقلاں را | بجولانی شدہ ہر سو گرفتار
اگر خندہ زند لب را کشاید | شود پیدا چو دندان گہر بار
دہاں بستہ شود ہر قابلے را | مثال گنگ باشد گاہ گفتار
کسے کو خال و خد تو بدید ست | بدانست کفر و ایمان است در کار
کدام است او کہ با من عشق سازد | کر آں دل کہ خواہد وصل آں یار
ردائے کبریائی در بر من | ازار بے نیازی کردہ اظہار

شنیدی ایں غم آنرا بر آمد
بر آں کوہ سرین افتاد چوں خوار

غم ما زاکہ بر آمد
غم ما را چو ن آمد

بر آں جعد شب

بدام جعد آں شب کرد بر کار | مبادا شکل من دیگر گرفتار
چہ شیریں بازی است ایں عشق بازی | نباشد گرد روتلخی گفتار
ہمہ شب با جوانے مست خفتہ | کنار و بوسہ ہم بود در کار
زہے ذوق و خوشی و روح راحت | زہے مستی خمارش نے نہ افکار
وقار و قرب باشد بس بلندے | ترا گر کُہ سرینے کرد سنگسار
ببازی عشق و بدردی نوشتے | تو خود را در جہانِ انس شمار

منم تنها و تنها با دو زلفش — سرے نیست گویم با کہ اسرار
گرفتاری ما آزادی ماست — ترا من بندہ گشتم زاحرار
ترا سودائے جعدے گر سر افتاد — ازاں حلقہ بروں شد سخت دشوار

مپرس از من محمد چونہ تو
گرفتارم گرفتارم گرفتار

درختے دیدہ ام سروے ... — کہ بارش بستہ بادام وانار
زہے حسنے کہ دارد آں جوانمرد — دل و ناز و کرشمہ بستہ بسیار
سیہ خالیست بر لعل لب او — حبش با روم شد زادہ بیکبار
زخوباں ہرچہ می آید ہمہ خوب — دریغا نیست کس زیشاں وفادار
بہار آمد جہاں را تازہ تر کرد — بجائے گل بہ بستہ در دلم خار

محمد را زحال او چہ پرسی
گرفتارم گرفتارم گرفتار

من ندارم ہیچ دلبندے مگر گیسوئے یار — من نجویم ہیچ دلجوے مگر لعل نگار
من ندارم ہیچ دلجوے مگر گیسواں شمع رخ — من ندارم جز پناہ بیکسی و شرمسار
عشق پیچاں کہنہ شود دادوائے کم نو — ہر زمانے میفزاید محنت و دردو نگار
صد ہزاراں عزت و دولت بود جاں مرا — گر بمیرم بر درش آزردہ و خوار و نزار
گر بدست خویش خون من بریزی وہ چہ سست — ور تو فرمائی بود ہم کار و بار و بارکار
زہد طعنہ مکن رو خوب را کن لحظہ — تا بدانی روز افتادہ چہ دارد روزگار

اے محمد بارہا من گفتہ ام من بارہا
زینہار از عشق بازی زینہاراں زینہار

ندیدم ہمچو تو یارے ستمگار — نیابی ہمچو من دیگر گرفتار

من ندارم ہیچ دلسوزے مگر آں شمع رخ
عشق کہنہ چوں

سہ ایں غزل صرف در دیوان نمبر (۳) یافتہ شد آخر الفاظ مصرعہ اول مطلع را کرم خوردہ

ندیده چشم تو الا که غلطید | هر آں مردم که کرده لحظه یکبار
چرا شد مبتلا جان و دل من | ترا حسن و نمک گر ہست بسیار
نہادم سر چو بر در رحمتے کن | بنه بر فرق من کف پاے یکبار
لب میگون او مے خوارۂ لبت | که جام عشق ازو ے گشت برکار
محمد جان و دل را تو سپر ساز | که ترک غمزه تیرے میکند بار
مثال قاب قوسین است لعلت | میانش حلقه کرده خط پرکار

ابوالفتحا بگو بس کن محمد
زباں گرد آر از اظہار اسرار

دل بدل آرام ده جاں بجواناں سپار | خانه بیغما بنه رو بخرابات آر
یک قدحے پر بنوش لذت مستی بگیر | تا بشناسی که چیست مقصد و مقصود کار
خانه طاعات را نیک مرفع کن | کشتک ترات ا سخت مشید برآر
زاویه زور را زا بر تزویز باش | زاہد و عابد بگرد ہمچو سگے زار و خوار

گرچه محمد شدی مثل حسین و حسن
دل بدل لا رام ده جاں بجوانے بسپار

دل بخرابات خرابی سپار | بر سر خم خوش به نشیں بر قرار
شاه خرابات نگردی به صدق | تا نشوی بر در خمار خوار
جامۂ تقوے ببیکے جام خمر | باز نود تار گرو نه قدحے دست آر
حاصل دنیا بجوے ہم بخر | باده بخور وقت به مستی گذار

بوالفتح ترا نیست جز ایں شیوۂ
خمر خوری غم مخوری از خمار

غنیمت دار خود را اے برادر | دمے با روے زیبا خوش برآور

خیال و ہم را در گوشہ نہ | بنقد وقت خوش باش اے برادر
دمے چند اے پسر داری شمردہ | بمستی و خوشی آں را بسر بر
ترا باید کہ غلطی در بر دوست | وگرنہ او فتادہ باش بر در
بساط زر را بہ پیچ و گرد آر | کہ دکان رفت سیم است و نے زر
اگر سر را ببازی خود حریف است | سرت بازر نمی دارد برابر
قد موزون او نخلے است سروے | لب میگون او شہد یست شکر

محمد چوں ندیدی غیر حق را
بکن تحریمہ گو اللہ اکبر

ہر کرا با جعد او فتادہ کار | ہمچو من دیوانہ گشت و بیقرار
ہر کرا او بار و اقبال است بکار | رست از افکار و از رنج و فگار
گر ز جور یار نالیدن رواست | معنیٔ فاصبر چہ شد اے شہرسار
با جوان من شبے خوش بودہ ام | بوسہ بود و یکدو کازی باکنار
او ہمی از ناز می نالید زار | عشق من افزوں ترے شد پایدار
گلبن جانم ہمیں شد تازہ تر | بوستاں را تازگی دادہ بہار
لعل میگونش مرا یک جرعہ داد | مست گشتم لیک ستے ہوشیار
مرد من خرم ولیکن مست مست | مست مستم لیک مرد ہوشیار

شاد باش اے سید بو الفتح ما
عشق می باز و لیکن باوقار

ہست در سر مرا ہوس بسیار | میرے در حضور حضرت یار
یار اگر وقت کار یار نشد | نیست اندر حقیقت او خود یار
ہر چہ خواہی بکن تو بر سر من | کردہ ام من بہ بندگیت اقرار

کار
یادگار

سالہا شد کہ عشق می بازم | نیست حاصل مگر کہ درد و فگار
عشق آمد و جود رخت بہ بست | ہیچ نگذاشت جز کہ نالہ و زار
بر دل تاں اگر غمے بنود | بر دل بندگان خویش گمار
کنم از عشق یار توبہ ولیک | زلف بے جانش نیست برہنجار
فہم و عقلم کہ باقی است با عشق | ہست اعجوبہ دگر ایں کار
عاشقے گر وصال در یابد | درد و غم در دلش بود بسیار

اے ابو الفتح ہر کہ عشق بباخت
از ہمہ کارہا شد او بیکار

ندیدم ایں چنیں یارے ستمگار | ندیدم ایں چنیں خوبے دل آزار
بریں شکل و شمائل خلف دعد | نزاید مادرے کودک دگربار
ہمہ بیگانگی با آشنایاں | ہمی از دوستاں ہموارہ آزار
ندارند دوستاں از وے نصیبے | مگر درد و بلا و رنج و افگار
بلائے من بہ بینید اے عزیزاں | دل و جانم شدہ او را گرفتار
ببردہ جان و دل منکر شدہ زاں | کجا گیرد کسے کیں گرد ایں کار
ندارم پائے گیرے دست آویز | بماندم من اسیر آں ستمگار
چہ گویم تا چہ فتنہ شوخ دیدہ ست | مرا بوسہ دہد چشمک بر اغیار
نباشد ایں چنیں سروے بباغے | چنیں موزوں و زیبا کبک رفتار
ندانم تا چہ افسوں خواند بر من | ہمہ شب ایں دو چشم مست بیدار
محمد دست او فریاد فریاد | گرفتارم گرفتارم گرفتار
مرا ہموارہ عجز و گریہ زاری | ترا ناز و کرشمہ ہست در کار

ابو الفتحا چہ می نالی ز جورش

بگوید کہ کجا کار کرد
ایں کار
پا گریزد
ندانم

کنوں ہاں بس کنی گفتار وکردار

ہر کرا باجدا وافتاد کار رفت از خود شد خراب و بیقرار

حالت دشوار ما را بنگرید تا چه پیچیدست ما را روزگار

لعل او میگوں است دہن در مستیم نقل گازے ہست زاں لب بے نگار

شاد باش آں شراب لعل او مست می ساز و و مرا بی از خمار

وصف آں لعل و دہاں او شنو لعل او میگون دہن شکر نثار

در پس کوہ و سر ینے ہر کہ رفت مدبرے است او مدبرے پس نگار

قد موزوں شکل زیبا روچو مہ رخ چو لالہ لب چو پستہ گل عذار

چشم خنداں جبہہ تاباں تر زخور ای محمد تو زباں را گرو آر

آں حریفے نیست کو در وصف تست

تو نہ کا سنجا نرا باشد شمار

نگار — از بے خمار

اگر معشوقہ خسپیدست در بر تمنا ہا ہمہ گردد میسر

زہے جاہ و جمال و سر فرازی کہ گر میرم نہادہ بر درش سر

مرا خواہی بخواں خواہی ز خود راں نخواہم من کہ بر گیرم سر از در

ز خون من بکن صورت و صیانے بکن شخصین را یکبا مصور

قد شیریں تو از نیشکر ہست رخست تاباں تر از بدر منور

بتا پیرایہ زیبائی از تست جوانی ہم ز تو آراستہ تر

کرشمہ ناز تعلیم از تو گیرند فریب شان ز تو گشتہ مقرر

شراب بیخودی آں لعل میگوں کز آں یک قطرہ است آں جام احمر

نبودہ در پیالہ ہیچ مستی نبودی کز مثال بدرا فسر

محمد خوب را ہم تو شناسی

خسپیدست — جلال

کلام است از خدایا از پیمبر

ترا حسن و نمک حق داده بسیار | مرا از جان و دل کرده گرفتار
دہانِ تنگ تو گوئی نمکدانست | لب شیریں تو گوئی شکر بار
ترا قدے است چوں سرو روانے | کند در گلستان چوں کبک رفتار
گدائے بر درت آمد بہ محتاج | مرا تو آں گدائے خویش شمار
اگر بیند رخت آں شیخ زاہد | فرود آید از و آں جملہ پندار
کجا آں بخت و آں دولت کہ حق داد | کہ میرم بر درت با رنج و آزار
بیاراں گرد بستانے نگردم | کہ کوئے تو مرا بہتر ز گلزار
مبادا بر دلے دردے کہ مارا ست | ندارم مونسے نے یار و غمخوار
محمد راز حال او چہ پرسی | کہ مسکینے و رنجورے است بیکار
مرا صوم دوام است اے برادر | بوصل یار خواہم کردن افطار
نباشد ہیچ خوبے بے جفائے | ندیدم گلبنے بے زخمۂ خار
اگر شعرے کنم در مدح لعلش | مجاور گردمے در کوے خمار

ابو الفتحا ترا وزنے نباشد
مگر نظمے نویسی ہمرآں یار

عشق بازی نیست بازی ای پسر | عشق بازے ہست کارے با خطر
عشق بازی گفتہ ام اے دوستاں | عشق بازی راست مخلوقے دگر
جان و دین و دل ببازد یک نفس | منتے بر خود نہد بارے جگر
سرو قدے ماہ روئے گل عذار | سیم ساقے مہ جبینے لالہ بر
یک شبے ما ہر دو یکجا خفتہ ایم | بود بوسے و کنارے یک دگر
ہر چہ او فرمود من دادم بدو | من از و خشنود او خشنود تر

عاشق و معشوق نامے کردہ ام — ہر دو یک شخصے است واندز وابصر

(ن۳ برو دیگر نفر)
ہر کسے را بہر کارے آفرید — عشق بازی را بدر دیک پسر

فارغ و بے درد بودم ازکجا — اوفتادہ بر جمال او نظر

ایں دو چشم یک بلائے بزرگ ست — عشقبازی نیست کارے مختصر

ہر کجا کاریست یارے ہم بود — عشق را یارے نباید کم نظر

از محمد پرس حال عاشقاں

عشق را باید جوانے کم حذر

(ن۳ زلفت)
اگر سودائے زلفے ہست در سر — غم سود و زیاں اے خواجہ کم خور

(ن۳ رقیباں)
چہ باک از طعنہ و طنز رفیقاں — اگر معشوقہ خوشنو ست در بر

بیا تا یکدگر عیشے برانیم — در بستہ رقیبے شستہ بر در

ہمہ عالم مرا و را ساعتے باد — کہ شنید یار سیمیں تن برابر

توئی ہموارہ در گفت و تجلی — ز روئے محروم ماندہ کور و ایں کر

زہے عیش و زہے ذوق و زہے وقت — کہ گشت باغ ہم باوئے میسّر

محمد را فرود آری چو در گور — زہے روح و زہے راحت سراسر

(ن۳ گو)
ندانی گر یکے مردار مردہ است

بجاناں داد جاں شد زندہ از سر

مے انگور شد زمن مشہور — خانہ می فروش ہم مذکور

شاہدا زار رواج ما دادیم — جاہ و جان باختیم ہم از دور

عاشقاں را ملامتے مکنید — عاشقانند در جہاں معذور

خوب را بیں و بے بہ نیک نظر — ورنہ باشی سیاہ رو اے بے نور

(ن۳ یا فرشتہ یا حور)
پرتو حسن یار حیراں کرد — جن بود ست یا فرشتہ و حور

غمزه اش ازکمیں بزد زخمے   چشم رنجور گشت دل مخمور
شادباش آں دہان تنگ کزو   ہم بوہم گمان است دل مسرور   شادان
سروراتو بلند ہمت شو   ازچہ برحسن می شوی مغرور

یا محمد ہمیں حکایت گو
بادہ صاف ساذہ منظور

سوار مست می آید کلاہ کج نہادہ سر   دہن تنبول پر کردہ قبائے حسن اندر بر
ہر آنکو دید یکبارے بسوگندت ہمی گوید   نزاید مادر گیتی جوانے ایں چنیں دیگر
بحمداللہ چنانستی کہ ہر کس در ثنائے تست   و لے افسوس می آید نداری تو وفا در سر   ہوا
لب میگون تو یارا ہمہ کس یکزباں گویند   کہ لعلت پاک پاکیزہ چکلد زد و بادۂ احمر
نمک حسنے کہ تو داری جہانے مبتلائے تو   نداری با کسے ہر خوش سخوانی ہیچ را در بر
وگر دربر میسر شد زہے دولت زہے عزت   وگرنہ زینہار از تو نگیری سر زبیش آں در
ہزاراں آفریں بادا ہزاراں شاد باشیہا   کہ من معشوقہ دارم نہ شنید با کسے در بر

محمد آرزو دارد کہ خوانی بندۂ خویشم
خداوندا میسر کن مرا ایں دولت اکبر

اے چشم شوخ دیدۂ مردم تو شرم دار   در ہر طرف چہ غلطی ہر لحظہ مست دار
ای شیخ واے مذکر واے زاہد کہن   بہر خدا اے راکہ زمن پند گرد آر
تضیع وقت کم کن و تشویش را مدہ   تو خود بوقت خود شو و ما را بما گذار
روزیکہ عرض محشر آزادگاں شود   جز مرد عشق بازنیاید دراں شمار
اے طالب نجات تو دانی داین نجات   با آتش محبت ما راست کاروبار
ای عورت عتیقہ واے سر دیار سا   در عشق بے نزاع بود مرا بوسہ وکنار   عفیفہ

تو با خوشی و عیش و فراغت بباش خوش

بو الفتح را محنت و درد و غمان سپار

من بگیرم جویباران سرو قدی در کنار — راست گوئی هست سروی در کنار جویبار

کشتنم را وعده کردی موجب تاخیر چیست — منتظر بر در فتاده مانده ام مشتاق وار

از لب میگون او گر قطرهٔ می میچکید — عالمی سرمست گردد کس نماند هوشیار

تا سرین و جعد او دیدم پریشان گشته ام — بر سر هر کوی و بازاری و کوه و کوهسار

جان و دل ایثار کردم بلکه دین را باختم — (بنگار) یادگاری زان رخان ما را نماند جز نگار

تا چه خونها خورده ام از بهر آن شیرین لبان — وه زبان چرب و شیرین هم نبوده سازوار

ای ابوالفتح محمد صدر دین گیسو دراز
مختصر کن چند نالی قصهٔ خود گردآر

هر چه از دوست آیدت به پذیر — گر دهد رنج و غم به سینه بگیر

گر ترا دوست دوست میدارد — نیست جز این دگر ترا تدبیر

بندهٔ بندگان حضرت شو — در صف عاشقان بباش اسیر

جعد او خانها پریشان ساخت — وه که هر جانبی از وست نفیر

ای که از روی خوب بستی چشم — چشم بندی مکن خراب کرده بصیر

عشق بازی اگر هوس داری — درد و غم را بدل لباز خمیر

عشقبازی هوا پرستی نیست
عشق سلطانست بی شریک و وزیر

ردیف زا

شعاع آفتاب مهر افروز — بر آمد صبح گه روشن تر از روز

فروغ شمع از پروانه پرسند — چه گوید جز مزید سوز بر سوز

سه بروز جمعه نهم ذی قعده سنه [illegible] رقم فرمودند

بقدر هر وجودے جامه دوزند — بلا و غم لباس ماست در روز
مرا زین سرو قامت روے گلگوں — بهار تازه هر بار است در روز
بهر[3] سینه است دل را تیر غمزه — چگونه جاں برد زاں ترک فیروز
گزشته است دینه فردا تا بیاید — بنقد وقت خوش می باش امروز

محمد خیره کرده ست دیدهٔ عقل
شعاع آفتاب مهر افروز

اگرچه پیر[1] فرتوتی کهن ساز — محمد با جوانے عشق می باز
کنارش گیر و در بر کرده میدار — بهشتے کرده با حق باش همراز
دلاور دیده فیضے هم ازاں گیر — به پنهانے حریفے کرده دم ساز
صفت پیری چو آهن سرد باشد — به آتش عشق گرمش ساز بگداز
بدل کن ضعف پیری را بقوت — جوانے باش سرمست و سرافراز
جوانے را بر کن ایها الشیخ — کشیده سینهٔ پا نه بصد ناز
بسا سینه بسینه لب بلب نه — بگیر از وے نفس چوں نفخ اعجاز
برهنه کرد پیراهن بروکش — کنار گیدوی و بوسه باگاز

ابو الفتحا همین است عاقبت خیر
ترا با هشتیان کردند انباز

شادی[2] بر روزگار جوانان عشق باز — فارغ ز بود نابود و از خویش بی نیاز
دل بر یکے نهاده ز دیگرے خبر — گاہے بذوق بوسه و گاہے بدرد گاز
بت را چه می پرستی ای شرک پلید — ابروے یار من به بین و اں سمت کن نماز
عین العیان به بینی آں عین بی ربا — یکصورت حقیقت در پردهٔ مجاز
خانه خراب کردی بے جعد هشته هوا — ای سید محمد واے گیسوے دراز

حاشیه: ن[2] هر روز — ن[2] نوروز — ن[3] سپر — ن[2] بدل و زدیده فیض آن جوان گیر — ن[3] کشیده سینه او پا نه بصد ناز — ن[2] در خم گرد ابرو

[1] در جوامع الکلم در ملفوظ روز پنجشنبه غرهٔ ذی الحجه اندراج یافت [2] در جوامع الکلم در ملفوظ روز دوشنبه نهم ذی الحجه ۸۰۲ھ اندراج یافت

یا لولیے پریشاں در گوشہ گلستان　　ساز دوے آں ترانہ عشاق را بسان

سعدی نظر بپوشان یا خرقہ در میان نہ

دادست بحق پندی آں پیر بچہ باز

نیک

جوانے

در جوانی با جواناں عشق باز　　پس زعمر خویش برخور سرفراز

عمر ما در بندگیت شد بسر　　نیستی تو خواجہ بندہ نواز

خوند کاراں بندگاں را پرورند　　نیست از تو جز ہمیں سوز و گداز

از لب تو خواستم یک بوسہ　　چند شیوہ چند مکر و چند ناز

سرو ہم از حسن زیبائی سرشت است

سرو ہم در حسن و زیبائی سرشت　　بیش حسن قد تو چوبے دراز

گوشہ ابروے تو چوں قبلہ ایست　　شک ہمیں اقتدا زانم در نماز

پند تو در دل ندارد ہیچ اثر　　اے مذکر چند خائے ژاژ باز

عشق بازی بر محمد فرض شد

فرض عین است بالحقیقت نے مجاز

ہست بسیار را بیشترک

نازنینا بغیر عفت و ناز　　ہست بسیار را کرشمہ و ناز

ہفت زیب و فریب بیشترک　　پاک و پاکیزہ باز سرافراز

سر فدا بلند ہمت باش　　مو دراز ادر و دریچہ فراز

از ازل تا ابد نہاں میاں　　پردہ بر جمال خود انداز

گر تو راضی شدی بیک نظرے　　عزت و رفع گشت آں اعزاز

خوبرویا تو خود پرستی کن　　خود بخود باز ہم بخویش بسان

ایں سیہ روے چشم اگر بیند　　سوے تو من کنم از و اغماض

ور بہ گرد دلیر و شوخ شود　　باشد او ہر طرف نظر انداز

من نخواہم کہ کس ترا بیند

ای ابوالفتح ہسم بخود پرداز

ردیف شین

تو شمع حسن را پروانہ می باش | لب میگونش را پیمانہ می باش
کمند جعد او بر حلقہ دامے است | میان حلقہ اش تو دانہ می باش
بہ پیش سرو قدش پست میگرد | شکال گیسویش را شانہ می باش
ترا ساقی اگر جامے نہ بخشد | شراب عشق را میخانہ می باش
وصالش گر در یغے دارد از تو | حدیث درد را افسانہ می باش
پریشان کرد زلفش سروراں را | فراہم گشتہ تو در خانہ می باش
ترا اگر کہ سر بینے بپستر انداخت | تو سنگین دل شو و بیگانہ می باش
چرا سوزی محمد از فراقش | تو شمع حسن را پروانہ می باش

ابوالفتحا نہ مستانہ سرخوش
لب میگونش را پیمانہ می باش

گر بنوشی شراب صاف بنوش | ور بپوشی لباس صوف بپوش
گر بخندی بذوق وصل بخند | ور بگرئی بدرد ہجر خروش
زہد و تقوی بہ ہیچ نفروشد | گر فروشی برائے بادہ فروش
ہمچو دریا شو و قرار بگیر | ور بہ شوری چو چشمہ کوہ بجوش
ذوق مستی اگر تو یافتہ | رو سبوے شراب گیر بدوش
بادہ نوشی بہر سر بازار | مست غلطاں شدہ روئی از ہوش

اے محمد راکن ابن زویر
آشکارا شراب صاف بنوش

برو

خواجهٔ حسن و نمک را ای محمد بنده باش — سینه و سر را برو بر درش افگنده باش
گر براند از درت آن شاه من بسیار بار — وانگهی زینهاران باز باز آینده باش
تیر ترک غمزه اش گرچه خطائے میکند — آن همه بدبختی خود را بدل شرمنده باش
زلفش ار تاریک کرد دست جان و دین و دل ترا — تو بوقت خویشتن روشن تر و تابنده باش
جعد را اگر او کشاید خط آزادی دهد — تو ازاں خانه برون نائی همیں ربنده باش (پابنده)
مرداں بر درد و رنج تو اگر گریه کنند — قهقهه زن هر زمانے تو خوشی و رخنده باش
گر بدرد عشق میری کن مبارکباد خویش — همچو ادریس همیر زنده و پاینده باش
در تو سرے هست مفتون لیکن از تو هست — تا که ظاهر بر تو گردد صحن دل کاونده باش
نیک خواهے گر نصیحت میکند از کار عشق — باز نائی اے برادر عشق را بازنده باش
جاهل و عامی مشو بر حسن نوخطاں به بیں — خط و کتب و دست آر و عالمے خواننده باش
باده نوش و خوش بزی و عیش میبران دمبدم — در جهاں ست درد و اندوه تو بیا فرخنده باش
(در جهاں گو درد و اندوه تو مدان فرخنده باش)

اے ابوالفتح محمد عاشقی خودکامی است
تو چو درویشی و درویشان ازو بخشنده باش

کهنه پیرا شراب کهنه بنوش — نوبرے را در آر در آغوش
گر بخواهی مدام باشی مست — لعل میگونش را بلطف بجوش
ساعتے تیز و هوشیار مباش — نقد اگر نیست صوف و خرقه فروش
باده را آن قدر بباید خورد — تا شوی همچو من برون از هوش

اے محمد مدام باده بنوش
باش پیوسته با خود و خاموش

ردیف میم

تن خاکی من اینجا دلم در مرکز جانم — دلم در مرکز جانست و جان آنجا که جانانم

تن و جان و دلم گم شد نه اعجوبه شده کاری — کسی بیجان سخن گوید من آن گویای بیجانم

اگر زاهد شدی یارا لباس پشم در پوشم — وگر زنار بندی همی دین را بگبر دانم [شوی]

اگر در خانقه آئی منم آن پیر دین پرور — وگر در میکده باشی غلام می فروشانم

اگر در کعبه بنشینی مجاور کعبه من باشم — وگر در بتکده آئی من آن قسیس رهبانم

اگر در مدرسه داری جدل گفت و شنید هم — نکات علم پردازم خلافی را بدرشانم

سخن در منطق ار گوئی مرا آنجا کلامی هست — که فخر رازی و طوسی شود شاگرد دربانم

منم واضع اصول دین محمد کیست و بو یوسف — سخن در شافعی کم کن که من استاد نعمانم [واضع]

اگر تو بدعتی داری خلاف سنتی سازی — جمال الدین محمد را ز سر ظلمم ز پس رانم [حیدر]

اگر در اختر انشی منم استاد چیره دست — چه سازد ها که من سازم چه صورت ها فرا خوانم

اگر در ساز موسیقی نوای نغمه آری — من آنگه میر بولی ام صری با دف و سکبانم

منم سر طائفه اینک مرا نامی و بانگی هست — ترا نه صورت و بانگی هم غزل با قول فرغانم

[چاکر چندی]

اگر تو چاکری چندی نهم بر دوش خود غاشه

وگر تو میر سلطانی من آن سلطان سلطانم

بیا تا یکدمی فارغ نشینیم — گلی چندی ازین گلزار چینیم

چه دانم تا چه فردا پیش آید — بیا تا روی یکدیگر ببینیم

شود هم خاک راه یار گردیم — بود هم در ته پایش زمینیم

ترا ما کمترین حبشی غلامیم — اگر میر خطا یا شاه چینیم

سخن از خال و لعل او چه گوئیم — بسی تاریک و بس تاریک بینیم

کجا بینیم روی یار محرم — که سایم بر کف پایش جبینیم

چه دانی تا چه لذت دارد ای یار — حکایت دوستان هم نشینیم

محمد گر نہ مردود رو عشق ام
بداں کہ کودکے طفلے حزینم

تہا ما گشت گلزارے گزیدیم   گلے چندے ازیں گلزار چیدیم
نوائے بلبلاں در گوش کردیم   ہوائے گلبناں در خویش دیدیم
نشانے یافتیم از بوئے آن جیب   نہانی سترا ز سروے شنیدیم
جوان ماست سروے کبک رفتار   کہ بیخ دوستی در دل کشیدیم
نشان عطر از بویش نسیم است   مثال جیب گل داماں دریدیم

خرامے کرد سرو ما بہ گلزار
جمال گلبناں پامال دیدیم

جز راہ خرابات دگر کوئے ندانیم   ما مرکب ہمت بجز آں سوئے نرانیم
ما دامن الحمد و تحیات نگیریم   با کعبہ آفاق عمارت نکنانیم
جز نقطہ تلبیس دگر نقش نبینیم   جز نکتہ طامات دگر حرف نخوانیم
جز کاسہ پر خمر دگر دست نگیریم   جز شاہد پرشیوہ دگر پیش نشانیم
جز نرد لباسات دگر مہرہ نبازیم   در خانہ ششدر نہ کہ شہباز جوانیم

مارا تو محمد چہ شناسی و چہ دانی
آخر ز کجائیم و چہ چیزیم و کیانیم

ما عاشق و مبتلائے یاریم   دیوانہ زلف آں نگاریم
گیریم نہ ایم در عداوے   خود را ز نگار در شماریم
با کلبہ زہد را نسوزیم   میگون بے چہ یار داریم
می باز و جہد باشد ترشش   زنہار ازاں سیاہ ماریم
در باغ و فنا چو گل فروزیم   در کشت و فا چو سے بکاریم

ع
با مردو جہاں چہ کار داریم

۳
وجود گل فروزیم

گر از سر جان خود بخیزیم | گیریم لبش ہوس بر آریم
صد عزت و دولت است ما را | افتادہ کہ پیش در تو خواریم
تا صید کمند جعد اویم | فتراک بر بستہ نگاریم
در مجلس دوستان گلستیم | بر سینۂ دشمن تو خاریم

ما نامۂ نام و ننگ شستیم
رسوا و فضیح و شہر ساریم

در روے تو آں جمال دیدم | در صنع خدا کمال دیدم
ابروے ترا سجود آرم | چوں قبلۂ اہل حال دیدم
اہل سخنم و بے زبانم | در وصف لب تو لال دیدم
یک روز بگشت باغ رفتم | بر قد تو یک نہال دیدم
ترکیب وجود آں جواں مرد | بر نقطۂ اعتدال دیدم
گویند بسرو و نخل ماند | من طوبے را مثال دیدم

گر حکم کند بجاں ابوالفتح
از جان و دل امتثال دیدم

پیش از دیرے جمال یار دیدم | رخ زیبائے آں دلدار دیدم
شبے با ماہ روئے خوش غنودم | دو چشم بخت خود بیدار دیدم
خوشی و خرمی افزود و دولت | غم و اندوہ را در بار دیدم
بزیر سایۂ سروے نشستم | نہال آسودگی پر بار دیدم
بساط کامرانی را گزیدم | دگر تو با لقاں (عکس)[۲] را خوار دیدم
بہر بابے در فرحت کشادہ | درون خانۂ خمار دیدم

محمد دیر باز از یار دوری

[۲] اگر تو بالقاں بخار دیدم

[۱] بروز جمعہ ۱۲ شوال سنہ ۱۲۰۰ ہ رقم فرمودند [۱] بروز دوشنبہ بست و ہفتم ذیقعدہ سنہ ۱۲۰۰ ہ رقم فرمودند
[۲] این مصرعہ در ہر سہ نسخہای منقول عنہا و نسخۂ جامع الکلم مشکوک نوشتہ شدہ است

دیار یار را دیار دیدم

گر با سر زلف تو بنازم چه کنم ... ور با غم و سوز تو نسازم چه کنم
از یار اگر بلا رسد می شاید ... چوں بوسہ زنم اگر نگازم چه کنم
در بستہ اگر بناز و بازی شینم ... گر دست در آں سونہ فرازم چه کنم
گر دست رسد کہ سر نہم در نہ پات ... اکنوں نہ کہ خود بجود فرازم چه کنم
آں سرو توئی کہ سبزہ آرد بار ... کو سرو بگو کہ من درازم چه کنم
گر گوید خواجه کاں فلاں بندۂ ماست ... انگہ چہ سزد بگو کہ در گدازم چه کنم
محمود اگر نی خرد بندۂ خود ... ای خواجه اگر چه من ایازم چه کنم

گفتم بغلط بری نمیگذارد خود
شرمندہ شدم ہمی گدازم چه کنم

شبے[1] با ماہ روئے خوش غنودم ... ہمہ شب در کنار و بوسہ بودم
لبے با لب بہم چسپیدہ ماندہ ... ہمیں سینہ بسینہ یار سودم
چہ لذت داشت آں دشنام واں داو ... کہ گاہ اعتناق از وے شنودم
در افتادی میانِ ما گذشتہ ... مرا می گفت بد من می ستودم
در آں حالت محمد را بہ پرسند ... مغم ترسا و یا مسلم جہودم
منم او او من و من در میاں نے ... بحکم آں وقت در رقص و سرودم

محمد چہ گراراں می خرامی
شبے با ماہ روی خوش غنودم

عشقبازی نیست در علم و تعلم ... عشقبازی نیست در بحث و تکلم
عشقبازی نیست در چوں و چرا ... عشقبازی نیست در رسم و ترسم
عشقبازی نیست در فر و وقارے ... عشقبازی نیست در جاہ و تعظم

بار[ن]: سخت ... [ن] او و داد

ابو الفتح[ن] گراراں

[1] جمعہ بست و ہشتم ذی الحجہ ۸۸۸ھ ... [2] شنبہ ہیژدہم ربیع الاول ۸۸۸ھ

عشقبازی نیست در فقر و غنائی | عشقبازی نیست در مال و تنعم

عشقبازی نیست در جور و جفائی | عشقبازی نیست در رنج و الم

عشقبازی نیست اندر روح و راحت | عشقبازی نیست در ظلم و تظلم

عشقبازی را میدانی که چیست

عشقبازی را محمد گشته اعلم

بیا تا یکدگر آسوده باشیم | بسے سینه بسینه سوده باشیم

دو سه بوسه بیک با گاز کے نرم | مثال شکر و پالوده باشیم

اگر با دلبرے در بر نگیریم | چرا زنده چنین بیهوده باشیم

نبید یگر گذاریم از سر ذوق | یکے گردیم تا خود بوده باشیم

نزاهت قدس و پاکی بر همه شد | همان ساعت که ما آلوده باشیم

بقید زهد و تقوی اگر بمانیم | سخن از لعل او نشنوده باشیم

محمد باده با ساده بنوشیم

بیا تا یکدگر آسوده باشیم

بیا ای دوست تا فارغ نشینیم | زمانے روے یکدیگر ببینیم

چه دانی تا چه فردا پیش آید | ازین گلزار گل یا خار بینیم

مغانم از جهان دیدار احباب | ازین عالم همین توشه گزینیم

به نقد وقت یکدم خوش نشینیم | براہے ماندہ برچه خیزیم

بسے یاران که پیش از ما رسیدند | که ما زین ماندگان واپسینیم

مسافر تیز رو راه ای شتابد | ولے با کروان کمترینیم

محمد را غنیمت دار بوالفتح

که روزے چند با تو همنشینیم

بہ ماندہ

ما پیر و ضعیف و ناتوانیم | با زلف بتاں نمی توانیم
پنجہ فگنیم دست درازیم | وز عشق ہوائے بوسہ رانیم
گر لعل لبت ز لطف بخشد | یک بوسہ دو روز مست مانیم
یک روز شمار ایں جہاں کن | در روز دوم بہشت مانیم
ایں عالم کارواں سرا است | تا ظن نہ بری مقیم مانیم
یک روز زغم چو فرد آئیم | واں روز دیگر خوشی برانیم

بوالفتح غنیمت است محمد
تا روز کے چند میہمانیم

مارو زتا

ترا چشمے بشکل عین با دام | ترا بینی چو خوشہ سیم خام
ترا جعد و کمر یکجا است باہم | عجب مارے کہ شد با مور ہم کام
ترا قامت چو نخل نیشکر راست | ترا عارض مثال نقرۂ خام
ترا ایں سینہ گوئی صحن باغے است | در آں افتادہ یابی سیب ہر کام
خد و خال تو یکجا کفر و ایماں ست | مدہ مر عاقلاں را سخت الزام
سرین او مثال کوہ لبنان است | کہ گشتہ است ملجا ہر خاص و ہر عام
بلے ابدال را آنجا نظر ہا است | گرفتہ است قطب ہم آں سوئے آرام
نیا شد عارفے را خود مفرے | ہما آنجا یافتہ دل را برآرام
لب تو شوخی کردست زبانی | مثال قاب توسین است آں جام
قدر زیبا درخت موسوی داں | کہ میگوید انا اللہ ہمچو اصنام
تو سر خویشتن خود فاش کردی | ندا دادی وے بر خاص و بر عام
مرا در چشم مے کردند غرقہ | چگونہ من نہ گردم مست و بدنام

محمد را نماند ایجا مجالے

زبان حق که کرد است بندۂ ناکام — بر زلب کام

از فضل خدا امید وارم | آید مہ من شبے کنارم
بے تو نفسے کہ زندہ مانم | جاناں بخدا کہ شرمسارم
چوں من تو صد ہزار داری | من جز تو کسے دگر ندارم
واللہ کہ مرا ہزار فخر است | افتادہ کہ بر در تو خوارم
جز ناز و کرشمہ نیست کارت | جز زاری و عجز نیست کارم
سوگند غبار آستانت | گر جز تو دگر کسے است یارم
صد فضل بود و صد بزرگی | خود را کہ غلام تو شمارم
شد در سر من کہ جعد او را | تاریک شبے بدست آرم
از ناز و کرشمہ او بگوید | من اسم کنندہ بوسہ بازم — یار سلم

بو الفتح بخط بندگی بایست — ابیست
خود را شناس قدر یارم

ہمہ شب گرد کوئے یار گردم | شدہ بر آستانش خوار گردم
ز دیدن خوب توبہ کردہ بودم | ترا دیدم ز توبہ توبہ کردم
مرا مقصود جز مستی دگر نیست | تو خواہی صاف بخش خواہ دُردم
بگفتی خواہمت کشتن ہلا زود | ز ذوق انتظار آن بمردم
کنوں از کن مکن فارغ شدستم | بدست یار جان و دل سپردم
مرا از لذت دشنام خوباں | بغارت می شود تسبیح و وردم

مدامم مست در ذوق اے محمد
کہ از انگوراں لب می فشردم

جاہ و جمال و مال و جوانی و ننگ و نام | با ناز و با کرشمہ و با شکل احترام — نیک نام

تمام کلام

باصد ہزار عزت و باصد ہزار ناز | باوی مجال نیست کہ ہر کس کند سلام
رورو کہ مفلسی و گدائی فضیحتی | شوخی ترا نشاید کردن دریں مقام
دنبال وصل او چہ دہی عمر را بباد | خود را مسوز در ہوس ایں خیال خام
او را اگرچہ میل ہر نفسے در خیال آر | بروے بگو سلام وازاں سو بجوی پیام
آنکس کہ از جمال و محبت نظارہ کرد | از غیب وصل و ہجرت نمود است اعتصام

بوالفتح قصہ ہای محباں ہمی نوشت
در قصہ محمد بنوشت والسلام

دردتا درماں شود جاں را بجاناں بسپرم | پس من از خود بیروں شدہ حسن رخش را بنگرم
او کند ناز و کرشمہ من ستم در برکشم | در پیرہن آید حجاب آں پیرہن را وا درم
گر مرا دشنام گوید من کنم مدح و ثنا | گر مرا از خانہ راند باشدے سر بردرم
گر مرا تو بندہ خوانی ور بگوئی آن ماست | جاں بشادی خوش سپارم واز دو عالم برترم
من بجمع خاطرم زیرا پریشان تو ام | تاکہ خوارم بر در تو بادشاہم سرورم
گرچہ ہستم مفلسے اما چو من دارم ترا | من ز قاروں ترغنی ام نے ز دینار و درم

ای محمد پیر گشتی از جواناں تو بہ کن
نیست خود نزدیک من یک طاعتے زیں بہترم

عاشقاں بدنام و رسوا خوبرویاں نیک نام | دلبراں مرغ ہوا و بیدلاں افتادہ دام
کردہ تمام عجز و زاری و خرابی پیشہ عاشق بود | شیوہ ناز و کرشمہ حسن را کردہ است تمام
پیش قد قامت تو ہر کجا سرویست پست | ہر کجا خوبے بود حسن ترا باشد غلام
نیست در دل جز خیال خد و خال آں بتاں | نیست در سینہ بجز وہم و گمان خام خام
من ترا خود بندہ ام چاکر شدن معنی چہ داشت | آرزو دارم کہ بینم روے تو یارا مدام
جعد سرکش را بدیدی خانہا کردہ خراب | شکل رفتارش نگہ کن سرو آمد در خرام

ہر کہ خوباں را نہ بیند کور دارد چشم دل
واں دگر احمق نہ بیند حل گوید یا حرام

خوبرویاں از جمال اللہ نشانے میدہند
ابر را گر زالہ خوانی نیست فرقے جز بنام

عشقبازی نیست آں بازی کہ مہرہ نرد باز
گر نبازد مہرہ باز

ہر کہ غلطاند بغلطد چوں محمد والسلام

عمر عزیز شد تمام ہیچ ہوس نشد بکام
صاف نماند در دہم آہ شکستہ گشت جام

مرغ ہوا ہوا برفت باز نہ او فتادہ دام
درد و فانی کند کار مگر شود تمام

عشق نقاب رخ گرفت وصل نمی کند سلام
شاہد اگر کنیز شد بادہ فروش شد غلام

عیش و خوشی بیارہ ہست مستی و ذوق شد مدام
ہر کہ لب و دانش ویدست نے بانش از کلام

وی ہوس کہ پختہ شد سوختہ ماندہ ایم خام
ہر کہ بپے درد و غم نشد ہست نانے بے ادام

عشق کہ درد و غم نشد ہست چو نان بے ادام

من بکنم سلام و مدح او ندہد مرا جواب

خوار و نزار و زار ہیں بوالفتح تو والسلام

بعیش خوش اگر زیم بسختی گرچہ من میرم
معاذ اللہ کہ ایں دل را من از دلدار بر گیرم

اگر زیم ببر شستہ و گر میرم بہ پیش در
بزیر پا نہم ایں سر بحسن العاقبت میرم بخیر

لب و گفتار آں خندہ فرو بستہ زبان من
من اندر عشق بازیہا اگرچہ کہنہ پیرم

بفرما ترک را غمزہ خدنگے را کشد سازاو
شکارے بستہ پا دیدی من آں ماندہ نخجیرم بسر سازد

نشد دیگر ہوس پختہ بماندم سوختہ خامے
بزن آتش بریں سینہ ہمیں ماندست تدبیرم

ابوالفتحا چہ پنداری رود از خاطرت مہرش

بزیم مبتلا زیم بمیرم مبتلا میرم

ما ہست نہ ایم نیست ہستیم
کافر نہ ولیک بت پرستیم

گیریم کہ توبہا شکستیم
در دین یگانگی درستیم

از عشق نشاں مبند مدکس
ہرچند کہ ہر طرف بجستیم

در مرطرفے شتاب رفتیم — ہرگز بفراغ دل نشستیم
از بہر کمند جعد پیچاں — ما دام وجود خود شکستیم
او را ہمہ ناز سے بے نیازی — ما دست ز خویشتن بشستیم
گر یاد نہ کرد لطف یارے — پیغام بدست گر فرستیم
یک بوسہ آں نگار فرمود — گا زے بزدیم و خود بجستیم

در راہ فنا قدم بیاریم
بوالفتح بگو کہ نیست ہستیم

ما عاشق و مبتلائے یاریم — با ہر دو جہاں چہ کار داریم
بے یار اگر دہند جنت — آں را بجوے نمی شماریم
گر سر ز سے نشے کنند مارا — سر از قدم تو بر ندا ریم
گر یک نظرے فتد بر آں رو — یک لحظہ طرف دگر نیاریم
وہ چشم من است چو ابر باراں — از روے بتاں چو نوبہاریم
یکبار اگر بہ لطف بیند — یکبار چہ صد ہزار باریم
خود را برہ گذر چو اسپے — خاکی شدہ تن بدو سپاریم
اے مرغ تو عاشق ہوائی — ما ئیم و ہوائے آں نگاریم
ایں خود نہ بس است جاہ و عزت — پیش در تو فتادہ خواریم
دیدم لب آں نگار میگونش — ہموارہ بنوشش درخماریم
ما پیر شدیم و مو سپیدیم — اے واے کہ ما سیاہ کاریم
گر از در خویشش باز راند — ما ہیچ درے دگر نداریم

بوالفتح صفت باہ و زاریم
زیرا چہ سیکے گناہ گاریم

گم کردہ ہر آنچہ ہست مائیم ... ہیچیم کہ ہیچ را نشائیم
بر ما نظرے کہ ما غریبیم ... بنما کرمے کہ ما گدائیم
از ہر دو جہاں یکے نداریم ... ما مفلس و ماندہ بے نوائیم
ما را تو بگو سے غائبانہ ... ما خود ز کجا و خود کرائیم
از ہر دو قدم بروں فتادہ ... نی آں خدائے و مصطفائیم
جز درد بدست خود نداریم ... فارغ ز طبیب و از دوائیم
مرغیم نہ آشیان و چینہ ... ہموارہ پریدن ہوائیم
بو الفتح قرار نیست مارا ... آوارہ چہ ابتر و فدائیم
از دشمن و دوست فارغانیم ... ما را چہ بقا کہ در فنائیم
ہرگز بحساب در نگنجیم ... گاہے نشمار در نہ آئیم
رنجور و شیم و زار ماندہ ... ما را چہ دوا کہ عین دائیم
اے فضل خدا تو رحمتے کن ... بر ما چہ بلا کہ خود بلائیم

اے خواجہ چہ لازنی تو ما را
لا از ہر چہ پرسیم کہ لائیم

ن از ہرچہ پرسیم

ن باشدم آں روزگارم

ہر آں روزے کہ در مستی گذارم ... مبارک باشد آں روزے بکارم
غم فردا و دی از دل بدر شد ... بنقد وقت خوش دل می سپارم
سر افرازم بہر جا تاج داریست ... کہ خود آں بندگانش می شمارم
مرا دانی خدا دولت چہ دادست ... ز زخم روزہ ہر روزے فگارم
زہے دولت زہے عزت کہ حق داد ... فتادہ بر در او خوار و زارم
مرا مستی و ذوق افزود امروز ... مرا گفتہ است فلانے شرمسارم
ندارم من از و خواہش دگر چیز ... تمنا ہست بوسے باکنارم

گرفته میروم پس کو بسر پیے — ضرورت گشته هر سو سنگسارم
زہے وقتے برانم من بیاز آ — بدستے جام و دستے زلف یارم
چو دیدم ابروانش عین قبله — بسمتِ او نمازے میگذارم
چو من دیگر نیابی عشق بازے — که من در عشقبازی مرد کارم

دریں میداں محمد راست جولاں
که شہبازے و پیکے شہسوارم

وصفِ لب او دگر چه گوئیم — من عاشق مبتلاے اویم
گردم چو بہار تازہ و از سر — گر من دل و تن بمے بشویم
معشوقه همه شب است با من — در بادیه حرم چه پوئیم
فردا که شود نشور مردم — من قالب خویش را بجویم
گر بوے ترا دراں نیابم — منکر شده لعنتش بگویم
من عکس نیم که عین شخصم — بیرون و درون کجات جویم
بر من چه نهی گرانی جور — مسکینم و بیکسم فرویم
باریک کمر کشاده سینه — ای جعد دراز نیک خویم
در ره گذرِ تو خاک گردم — در آتش و باد و آب رویم
ایں پیرہن وجود یکتاست — صد پاره شده است ایں دو تویم
من آبم و تو مداں سبوے — دریا ام تو مداں که جویم
قدت که بلند راست سرو است — ز اندیشهٔ آنست سرفرویم

بوالفتح خلاص رہنموں نیست
در بند فتاده چه گویم

قرار تا

آں شه که قبا به بست محکم — بس کژ کلهاں شدند در هم

نسکالہ و دلفریب و خوش خو | میخوارہ و خوش مزاج بے غم
صبحے کہ جبین او بہ بینی | آں روز تو روشن است و خرم
لعل لب او چو برگ تنبول | دندانش چو لولوئے منظم
رفتارش سرو دید استاد | طوطی شدہ پیش نطقش ابکم
عالم ہمہ مبتلائے خوبانست | بیچارہ و کمترینہ من ہم
بر ریش دل من از لب تو | یکبوسہ بہ از ہزار مرہم
ہم عشق بتاں و پارسائی | ہر دو نشوند جمع باہم
بوالفتح بگوئے حجتے راست | برخواں تو حدیث زید اسلم

ماراتو ز عاشقی مکن عیب
کایں کار محمد است و آدم

دلے دارم شکستہ زار مغموم | تنے دارم قوی رنجور محموم
رفیقاں دوستاں یار او داع | کہ رحلت عنقریب است گشتہ معلوم
بدرد عشقبازی گر بمیرم | بحسن العاقبت شد کار مختوم
مرا با تو بسے افتادہ است خوش | تو راہ خویش گیر اے شیخ مخدوم
نہ بیند کہ ہر کہ روئے خوب امروز | شود فردا ز حور العین محروم
لباں چوں حلقۂ پرکار گشتہ | کشیدہ در میانش خط موہوم
از یں یک دو نمودن ایہا الشیخ | بشد اسرار از توسین مفہوم

اگر ہست نیست الا عشق بازی
دگر جملہ ابوالفتح اند معدوم

شراب بیخودی درکار کردیم | ہمہ عالم فدائے یار کردیم
ز توبہ توبہا کردیم بسیار | نہ وقت ورد استغفار کردیم

ن رفتار تو دید سرو استاد

ن معلوم

ن بحسن عاقبت

مے صافی ندارم تا کنم غسل — تیمم بر در خمار کردیم
ز آب دیدگاں کردیم وضوے — نمازے جانب آں یار کردیم
بسے بر زاہداں سخرے نمودیم — کرامت ہاے شاں را خوار کردیم
بکنج زہد خود ایشاں چہ دیدند — کہ ما رسوا بہر بازار کردیم
بزہد و پارسائی شہرہ بودیم — کنوں بیزاری و انکار کردیم
خمار از روے خوباں بر گرفتیم — کشادہ پردۂ اسرار کردیم
صباحے بر در خمار شستیم — دو سہ جامے از اں در کار کردیم
کلہ را بر سبوے مے نہادیم — بجاے سبحہ ہم زنار کردیم

محمد رخت ہستی را بہ بستیم
براق نیستی را بار کردیم

شراب عشق در پیمانہ کردیم — سپہر درد را افسانہ کردیم
کنیم آہنگ سادہ نغمہ را — سرود خوش نوا فرغانہ کردیم
اگر بر شمع رخ پروانہ واریم — ضرورت ہمرہ او پروانہ کردیم
ز لعلش جرعہ گر دست افتد — مجاور بر در میخانہ کردیم
سر سوداے سر ساماں نداریم — سر زلف بتاں را شانہ کردیم
کہ تا گردیم قوت مرغ عشقش — بصحن دل فتادہ دانہ کردیم
کہ ما با آشنائی یار کردیم — ز خویشاں وز خود بیگانہ کردیم
چو ما اندر صف مرداں ستادیم — ضرورت پاشدی مردانہ کردیم
چو می بازیم نرد عشقبازی — دغا را مہرہ ہر خانہ کردیم
اسیر جعد خوباں گشتہ تو — کہ افتد در گلو دیوانہ کردیم

بحر عشق

محمد عشق را آنجا رسانیم

که در اقلیمها فرزانه گردیم

من عاشق جوانے مغ زادهٔ شدستم | اکنوں نماند چاره الاکه مے پرستم
از هر کجا که باشد مے را بکار دارم | گه طاقیه فروشم و خرقه گرو فرستم
آئین عشق بازی جز اتفاق نبود | دینے که یار دارد من همبرانش هستم
گر یار زهد ورزد من شیخ خانقاهم | ور شسته مے فروشد آن مے سبو شکستم
رویش چو آفتابے دیدم پگاه صبحے | اکنوں شده فریضه تا مهر را پرستم
بر پشت خنگ باده کش درکش است سادہ | شرم از کسے ندارم دیوانه خود هستم

گفتند ای محمد یار تو بیوفا هست
گفتم چنانکه هست او من مبتلاش هستم

سمیر درد و غم را ما بجوئیم | حدیث درد دل با وے بگوئیم
مگر که درد ما درماں پذیرد | مگر که حرف غم از دل بشوئیم
کمیں آمد اگرچه پیش جستیم | پس افتادیم اگرچه پیش پوئیم
چه بیندم مید مید لے نیک خواهاں | که ما خود عاشق هر خوب روئیم
نظر دادند تا ما خوب بینیم | زباں دادند تا ما حق بگوئیم
چه کار آید مرا حور بهشتی | که در حسن بتاں مانده فروئیم
مرا دیوانه می خوانند خلقے | کنوں از خویشتن دستے بشوئیم

محمد عاشق است یا آنکه معشوق
بماندم اندریں حیرت چه گوئیم

زهے عزت که پیش یار میرم | بلے افتاده خوار و زار میرم
خیال دیگرے گر خاطر آید | ز شرع احمدی بیزار میرم
اگر گلزار گردم برهنه پا | ضرورت هم بزخم خار میرم

باشم

عاشقی یا آنکه

اگر زخمے زند زاں غمزہ آں ترک — شہیدم گر بداں افگار میرم

کسے میرد دریں عالم بیک بار — منم کز غمزہ ات صد بار میرم

بقائے عمر بادت جاودانی — مرا نگذار بر در خوار میرم

خلاصی از غم و اندوہ یابم — اگر بخشد مرا مردار میرم

مگر آزاد گردم از دو عالم — اگر در بند زلف یار میرم

(ن ۲و۳ بکم)

نہاد اصل ایماں بر دو نکتہ است

محمد ہم بر آں اقرار میرم

من آں مستم کہ با ناز و نیازم — من آں رندم کہ در صوم و نمازم

نہ آنکہ سید الفقہاست نامم — ہمارہ در توسل در گدازم

(ن ۳ میگدازم)

شراب من نہ از انگور و شکر — مرا معشوق نہ لیلی ایازم

(ن ۳ نے)

مرا یک کودکے شوخے است معشوق — نہ او جن و بشر زیں خفیہ رازم

ہمارا میکند دعوی خدائی — ہمی گوید ز ہر کس بے نیازم

محمد احسن الصورت بجو اند — منم بر ابن عمراں سرفرازم

بشوخی گر زنیم سر سے بر آید — فرو افگندیش بر دل بسازم

چہ باشد لیلی و مجنوں کدام است — نہ من محمود نے ترک ایازم

نہ آنکہ ابروے من قبلہ ہست — ز بہرہاست ہر صوم و نمازم

بد و رخ من فرستم خود بہ چشم — بسوز ہجر وصلت می نوازم

نہ کہ ملاح دریا نیست با من — نہ آنکہ بحر و برم نہ جہازم

مرا خود بر سر کوہ سراندیل — امانی بادشاہی در حجازم

مرا تحقیق شد عالم حقیقت — ہمیں معنی در آں صورت مجازم

منم آں گلبنے خوشبوے بے خا — من آں سروم کہ بر گل سرفرازم

محمد بس کند گفتار کردار
نہادم بر لبِ شیرینش گازم

زمانے گر ازیں ہستی بر آئیم | جمالِ قدس را در خود نمائیم
دمے بر صدرِ عرش دل نشینیم | ورائے قدس قدوسی بر آئیم
برہنہ از لباس حق گردیم | ردائے کبریا از بر کشائیم
پیاپے جام جاں پُر در بنوشیم | سرود خود شناسی را سرائیم
ہماں ناقہ کہ بیچوں نسیم در جیب | ہماں کس راکہ ہیچ خواہیم مائیم
بہ نقدِ وقت خود سازیم امروز | برائے وعدۂ فردا چہ پائیم
محمد با حقیقت آگہی شد | سرابے داں کہ از عکس ہوائیم
اگر ہستیم مثل ژالہ ہستیم | اگر اندر گداز یم آب و مائیم
ہمہ روز و ہمہ شب نیست کارے | مگر خود را بمدح خود ستائیم

نباشد با کسے مانند ما را
نمیدانی گر ائیم و چہ مائیم

دل از من بردیار من چہ کنم | جاں بجاں رفت و خشک تن چہ کنم
من نخواہم کہ دل دہم بہ کسے | گر بیار ستم بہ برد من چہ کنم
پیش کہ نالم و کنم فریاد | دل من برد او بغن چہ کنم
ہر کجا عشق رفت کرد خراب | دردلم میکند وطن چہ کنم
چونکہ از من نماند با من ہیچ | باز دعوی ما و من چہ کنم
بے یکے سرو قد و لالہ عذار | گشت گلزار در چمن چہ کنم

مہ و خورشید و مشتری زہرہ
نام آں کوکبِ یمن چہ کنم

جان جاں رفت
خشک تن چہ کنم
نسخہ
کو باختیار برد

من امشب در کنار او غنودم — ز فرق و تا قدم محظوظ بودم
دو سہ بوسہ سبک باگاز کے نرم — بسینہ سینہ را ہم سخت سودم
مرا از خشم او مید اد دشنام — من از بس لذت او را می ستودم
زہے ذوقے کہ آن دشنام او راست — کہ گوئی نغمۂ زہرہ شنودم
سری و سروری گشتہ مسلم — کہ سر را بر در آں یار سودم
صباحے مطلع میموں بر آمد — مثال اللہ آمد در شہودم
ز احسن صورت و از امرد شباب — محمد نیست الا یک وجودم

دو بیند گر محمد احمدی نیست
مغنے ترسا بود یا خود جہودم

دل را بدرد و سوز غم ما سپردہ ایم — گوئے فراق عشق ازیں صحن بردہ ایم
از رفتہ تو بہاست و از آئندہ احتراز — از خوب احترازے و توبہ نہ کردہ ایم
جز نقش خط یار کہ حرف یگانگی است — از نسخۂ وجود سراسرستردہ ایم
تا شربت بلا و محن را چشیدہ ایم — با صاف و درد ساختہ ممزوج خوردہ ایم
از غلطش دو چشم تو بیمار گشتہ ایم — وز غمزہ ہائے نرگس مست تو مردہ ایم
گر ترک غمزہ نہب کند شہر اہل دل — ما خویش را یکے ہم از ایشاں شمردہ ایم

بوالفتح زلف اوست چو مارے سیہ دراز
از جان و دل بگردش او گرد کردہ ایم

شرابے دہ مرا یارا کز و بے خویشتن گردم — مزید عشق من باشد بیفزاید غم و دردم
ز مے مستی است مقصودم کز و صافی است یکساں غم — نماندست گر صفا بارے بدہ یکدو قدح دردم
نہ بودم زاہدے صالح بکنج خلوت آسودہ — نمازے بود و تسبیحے نہ بودہ جز ہمیں کردم
خدارا سالہا باشد بصدق دل پرستیدم — قبول طاعت ایں آمد بعشق درد و غم خوردم

حدیقه بیشتر باشد مرا هم کشت زارے ہست بجز مهر گیاه اے دل نمی روید دریں گردم
بسویم گر زنی تیرے کنم سینه سپر گو زه کشاده تیز تر بینم دریں حرص و ہوس مردم
لب لعلت جوانمردے کز مستی ہمی بازد ترا چشم است خونخواره بجان و دل بیازردم
ابوالفتحا بده جانرا به پیش در بنهاده سر توانگه مرد میدانی زمیداں گوے من بردم
نود ساله شدم اکنوں تو گوئی شر ده ہم ساله چناں در عشق چالاکم تو گوئی کودکے خوردم
بکنج خانه خوش بودم کجا جستد ترا دیدم پریشاں گشت حال من بغارت رفت آں وردم

بگلزاراں نظر کردم ندیدم چوں تو سروے را
نبوده ہمچنیں ہرگز شگفته شد دل وردم

بیا تا یکدگر آسوده باشیم ز بود خویشتن نابوده باشیم
زہے عز و زہے فخر و زہے جاه که جبهه بر درا و سوده باشیم
اگر بازیم جاں را بہر جاناں چه کم آید بلے افزوده باشیم
صفائی صنعوی را ردنه بینم بہستی خویش اگر آلوده باشیم
چو خسرو گر لب شیریں به بوسیم نبات وصل را پالوده باشیم

برے ۳۰۲

محمد چوں رہیم از درد و اندوه
مگر از بود خود نابوده باشیم

من عشق ترا بجاں گزیرم من درد ترا بدل پذیرم
جز نام تو نیست بر زبانم جز یاد تو نیست در ضمیرم
گر زیم ز بہر یار زیم ور بمیرم بہر یار میرم
آں را که توئی ہمه جہانست ور ہر دو جہاں من آں امیرم
بر خاک درت چو خوار افتم بیدل بکه نشسته به سریرم

بیدان که

من عاشق دردمند ہستم

جز در رو ترا دو انگیرم

بیا تا یکدگر شطرنج بازیم / دغا را پیشہ بر مہرہ سازیم
رُخ آں شہسوار خود بہ بینیم / بساطِ بیش و کم نا خود فرازیم
اگر ماندہ کسے اینجا پیادہ / بفرزیں بند اورا ما نوازیم
گردکان خبر سر خود نداریم / بسیم و نقرہ و زر ما نہ نازیم
اگر یک بوسہ یابم اجازت / ز بے باکی لبش را ہم گدازیم
دلم را قبلہ ابروئے تو پیوست / اگر چہ سمت کعبہ در نمازیم
ہمارہ غرقہ بحرِ خدائیم / دراں دریا چو سر راہ گدازیم
اگر نیکیم و یا زشت و بدستیم / بجز یکذات را در احترازیم
اگر چہ بے ادب واریم و بے باک / حقیقت را بنودہ در مجازیم

دو سہ روزے کہ ماند از عمر باقی
محمد بالحقیقت عشق بازیم

را نفرازیم
ن بانود

دراں شور و چو
دریا میگدازیم

گر ازاں یار ما کرانہ کنیم / مردنِ خویش را بہانہ کنیم
قدم عشق را بسر ببریم / نغمہ سوز را ترانہ کنیم
مے مستی و ذوق بر نوشیم / لعل میگونش را چمانہ کنیم
حالتِ عشق را حکایت نیست / حاش للہ کزاں فسانہ کنیم

گر پس جعد آں سریں گیریم
لاجرم دست شاخ شانہ کنیم

سوز

لاجرم زنش
شاخسانہ کنیم

بیا تا یکدگر عیشے برانیم / وجود خود زریم غم فشانیم
گہے عاشق گہے معشوق باشیم / بنقد وقت یکدم خوش برانیم
بوقتِ خویش خوش باشیم امروز / غم فردا و دی در گوشہ شانیم

غنیمت دار امروز اے برادر | کہ ما مانیم فردا تا نمانیم
نماندہ با کسے صلحے و جنگے | کہ با ہر دوست و دشمن دوستانیم
ہمہ را دست مال و پائمالیم | مداں کہ سرورے و سرورانیم
(بدانکہ سروران را سرورانیم)
محمد مرشدی تو حاشش للہ | کہ ما گاو اں وشتی را شبانیم
مثال سرو سر را کم فرازیم | نہ کہ با خار ہمچوں گلبنانیم
اگر از در براند یار ما را | نہادہ سر بر آں در آستانیم
مصلا بر کتف تسبیح بر دست | چہ می بینی مغاں را پاسبانیم
نشان عاشقاں را می شناسیم | ز آہ سرد و روے زرد دانیم
بحمد اللہ چناں ہستیم یارا | کہ نشناسی کئیم و از کیانیم
لب میگونش را یکدم بجوئیم | مگر کہ جاوداں سرمستانیم
کجا دیدیم شکل جعبد اورا | پریشاں گشتہ دور از خانمانیم
ابو الفتح محمد صدر دیں کو | کہ ما سقف بلا را نردبانیم (نحیے)
سریں و جعبد اورا تا بدیدم | سر و سینہ گرفتہ پس گرانیم
حدیث بحر را از غرقہ پرسند | مپرس از ما کہ ما دور از کرانیم

فنائے ما بجز صوری نباشد
بسر نور مطلق جاودانیم

مرا در دل نمی آید رہ و از سینہ درد و غم | مرا از جاں نمی خیزد کہ شبنم نے کم و نے دم (کہ قبلہ بے کم و بے دم)
دلم با خود ہمی گوید تعالی اللہ محالست ایں | کہ فارغ از غم و اندوہ گردم اندریں عالم
ولیکن آں قدر باشد کہ گردوراں شود دردم | بنقد وقت خوش باشم بوہمے و گمانے ہم
ز آہ سرد و صدر گرم شد معلوم من ہر دم | نشان عشق بازانست لبہا خشک و چشمے نم
عروس عشق شبہا از نقاب از روے بردارد | اگر از پردۂ ہستی بروں آئی تو ہم یکدم (حسن)

نه من تنها شدم عاشق بروی گندمی روی　　که این رسمیست معهودی هم از حوا و از آدم
مرا دردیست در جان نی مرا رنجی است دارونی　　که ریشی پخته شد در دل ندارد هیچ آن مرهم
منم تنها و رنجوری مرا از دوستان دوری　　ندارم مونسی همدم ندارم دوستی محرم

محمد چند غم نوشی و تلخی درد آشامی
برو یکباره زین عالم نشین آزاده و خرم

شراب لعل او کرده خرابم　　شکال جعد او برده ز تابم
سوال بوسه کردم ز لعلش　　بزد دوشی و خوش گفته جوابم
قفائی زد من از وی پس بدیدم　　بخشم از من شد و کرده عتابم
زبان خویش کرد او در دهانم　　بجوشیدم چو شیرین شد لعابم
دهان اوست گوی پر ز شکر　　لعاب او شده صرف گلابم
محمد تا که در صدد حیات است　　کشاده بین ازین اسرار بابم

بگو از من اگر وقتی تنهائی
بسی اسرار ممزوج است ترابم

[۳] قفای زد و من از پس بدیدم

شبی خفته جمال یار دیدم　　دو چشم بخت را بیدار دیدم
کنار و بوسه هم بود آری　　دگر اسرار در استار دیدم
نه من بودم نه او هر دو یکی بود　　یکی اندر یکی در کار دیدم
کمند جعد او سر حلقه عشق　　گرفتاران در آن بسیار دیدم
شبی گر جعد او افتاد بر دست　　در آن شب قدر بس انوار دیدم
حقیقت ظاهری پیداست روشن　　شریعت را من از اسرار دیدم
صباح الخیر ماه من بر آمد　　رواج عید در افطار دیدم
تو حق بندگی را می بجا آر　　که این ره سیرت احرار دیدم

شوقِ عشقبازی در عمل شد   برنگ زعفراں رخسار دیدم

محمد تحفۂ بنگر کہ یک رنگ

درخت و شاخ و خار و بار دیدم

ردیف نون

از چشمۂ لاہوتیم ہر سو رواں نہرے بہ ہیں   و از قطرۂ ناسوتیم در ہر طرف بحرے بہ ہیں

دختر چو مادر شد مرا من مادر خود را پدر   او زاد از خود ایں پسر در ہر سرے سرے بہ ہیں

در دیدۂ انساں ما صورت نہ بند دیگرے   در عکس عین شخص ما در نور ما نورے بہ ہیں

خورشید ہر روزینہ را ہر روز دیگر مطلعے   ایں ماہتاب ہر شبے در ہر مہے بدرے بہ ہیں یکشب

از غایت قرب اے پسر از ما بماندی دور تر   ما ہم باہم یکدگر نزدیک را دورے بہ ہیں

معشوقۂ پارینہ را امسال دیدم تازہ تر   در شکل ہر کبری من است معصود ہر صغرے بہ ہیں

اے منکر محشر بیا بیہودہ اینجا ژاژ خا   رفتی زمانے باز آ ہر نشور انشرے بہ ہیں بیہودہ راز اینجا مخا

طاوس باغ حضرتم بر صورت زاغے مگر   سیمرغ قاف قدرتم ہر شکل عصفورے بہ ہیں

اینجا محمد احمد است با مرتضیٰ ہمدم قدم

لا بد ازل عین ابد اولیٰ بشد اخری بہ ہیں

آفتاب حسن روئے ماہ من   بادشاہ خوبرویاں شاہ من

ہر کسے را ملک و مال و سروری   خاکپایش تاج و عز و جاہ من

ہر کسے دارد رہے و رہبرے   سجدۂ من پیش بت ہمراہ من

تو بخواب غفلت و مست خوشی   نیست آگاہ از بکا و آہ من

چاہ بابل بہر سحر متبین است   کو زنخداں تو بابل چاہ من

عبد او افسانہ میگفت شب   کاسے پریشاں کردہ گمراہ من

چونہ با ایں ہمہ آشفتگی خوش چنانکہ داروم اللہ من
نیست جاے سرکشی باز لف یار بے نیاز است ایں وددرگاہ من
عشق را شاہ و گدا منظور نیست
بے رضا آنجا رسد اکراہ من

لب برلب من نہ آزموں کن بے بادہ خراب وست گوں کن
یک بوسہ بدہ ہزار بریاں یک غمزہ بزن ھزار خوں کن
یک چشمک تو دو شیوہ باز د گہ معجزہ نام وگہ فسوں کن
گر افتد اتفاق وصلت ولالہ رقیب را بروں کن
بس سینہ سینہ ام ہمی سائے
او ہام ووئی زدل بروں کن

ترا حسنے است از اندازہ بیروں مرا اندوہ وغم ہر روز افزوں
ترا در دلبرے لیلی کنیزک ہنم در عاشقی استاد مجنوں
بہ پیشت جملہ خوباں در سجود اند عیاں دیدند وانم سر بے چون د
مثال تو میان خوبرویاں صدف اندر مثالش در مکنوں
ندیدہ چشم من روے عنودن ندانم تا کدامی خواند افسوں
ز لعل او ہمہ عالم شدہ مست سر زلفش جہاں را کردہ مفتوں
ہوائے بوسہ را از دل بدر کن یقیں دیدم لبش موہوم و مظنون
لب لعلش تو گوی ساقے ہست پیالہ پر دہد ہر دم بہر گوں
مبارک مطلعے میموں صباحے کہ آید یار خوردہ مے و معجوں
بنہ سر در پریشانی محمد
کہ زلف او پر آشفتہ است اکنوں

؎ ایں غزل را حضرت بندہ نواز بروز جمعہ ہفدہم ذی قعدہ سنہ ۸۰۲ رقم فرمودند

بہ پیش تو ہمہ خوباں سجود اند
میانش

شدہ عالم ہمہ مست

حدیث[ن] عشق را بوالفتح کم کن　　　اگر دستے دہد اینجا قدم کن
ز لعل شکریں لطفے بفرما　　　بسیں آں جعد را گیر و ستم کن
تو وعدہ کشتنم کردی ہلا زود　　　ولیکن ہم بدست[ن] خود کرم کن
بروں آ تا وجود جملہ خوباں　　　بیک نظارہ در کتم عدم کن
اگر مانی بدیدی چہرۂ او　　　کنوں توبہ ز تصویر صنم کن
ہوائی[ن] محرمی یاری نداری　　　محمد مونس خود درد و غم کن
ہوائے ابر و باران است بوالفتح　　　شرابے و کبابے را بہم کن
لب او ہم شراب و ہم کباب است　　　تو بوسہ گاز را یکبارہ ضم کن

نگنجد عشق در تحریر و تقریر
تو کلک قال و قیل از سر قلم کن

شیریں[۱] بخسرو آب دہ فرہاد را سنگسار کن　　　وصلت بخاصاں بخش شد ما را خصوص اوگار کن
خاطر پریشاں می شود جمع آیدم لطفے بکن　　　گیسوے سر پیچیدہ را بکشاے برمنجار کن
نشنیدۂ مار سیہ دعوی قتالی میکند　　　بنما سر گیسوے خود افسوں گری در کار کن
بر طور موسیٰ بودہ ام بر کوہ لبناں شستہ ام　　　جنباں سر حلقین را پس ہر دو زیر بار کن
خود سرو را آں پا کجا با تو برابر ایستد　　　گر گل بشوخی رخ کند او را قرین خار کن
گر حسن با احساں بود پیرایۂ زیبا شود　　　از ما ہمہ جرم و خطا تو رحمتی ایثار کن

تا پر تو چہرہ بری بوالفتح را سایہ فگند[ن]
دیوانہ شو اے ساحرات روم را احضار کن

گر خم خمار کشاید دہن　　　جملہ جہاں مست شود ہمچو من
گر بت من برقع ز رخ بر کند　　　ہر طرفے گیرد شور و فتن
جرعۂ مے جرعہ چہ بادہ کشی　　　سنگ بکف گیر و سر خم شکن

ن: بوالفتح احادیث عشق کم کن
ن: زود نشست
ن: مونس درد و غم
ن: بفکن

[۱] سید اکبر حسینی این غزل را در جوامع الکلم در ملفوظ روز دوشنبه نهم ذی الحجه سنه ۸۰۲ھ رقم فرمودند
[۲] در جوامع الکلم در ملفوظ روز پنجشنبه بست و هفتم ذی الحجه سنه ۸۰۲ھ داخل کرده شده

بادہ رود ہر طرفے ہمچو جُے | باش وراں جائے کشادہ دہن
خانۂ چوں خانۂ خمار نیست | نغمہ و رود رقص و رود و دف بزن
بوے کجا یابم و در گلبناں | سرو کجا جویم و اندر چمن
گوہر اگر خواہی در بحر جوئے | خوب کجا باشد اندر ختن
یار کجا جویم در دو ہر نیست | راز کرا گویم تنہا چو من

پیش ابوالفتح محمد بگوے
بس کند از سوز زیادہ سخن

یک جرعۂ مے بجام ما کن | یکبار بسے بکام ما کن
ساقی قدحے بدستِ بادہ | یک چشمک زن مدام ما کن
گر بر گذری ببام آں شاہ | اے باد یکے سلام ما کن
آہستہ ترے بگوشش برخواں | گستاخی کن پیام ما کن
اے شاہد غیب یک کرشمہ | پس ہر دو جہاں بکام ما کن

دشنام دہی تو چا کرا نرا
مخصوص بدیں پیام ما کن

بنام

جواں مست من دیوانۂ من | لبِ میگونِ او میخانۂ من
ہمہ شب شورشے زاں شمع رخسار | نگوید ہم فلاں پروانۂ من
سوز شتۂ
پریشاں بر چہ گردم در چمن ہا | کہ سروے ہست اندر خانۂ من
اگرچہ زندہ مانم تا قیامت | نخواہد شد تمام افسانۂ من
اگر عشاق را پردہ نوازی | سرود و نور و شند فرغانۂ من
خوش نوا
مرا با عشق باشد آشنائی | کہ شد ہر آشنا بیگانۂ من

محمد شد بروں از ہستی خود

ے ایں غزل در جوامع الکلم در ملفوظ روز شنبہ بست و پنجم ماہ ربیع الاول سنۃ ۸۰۳ مندرج شدہ است

ضرورت شد جہان ویرانۂ من

اگر تو عاشقی عشقے بجوئی وصل بے ہجراں بنقد وقت خوش باشی چہ باشد درد خود را
(در دوچه)
(درماں)

چنیں چشمے کہ من دیدم اگر ایں مردماں بینند چو من افتند سرغلطان و سرمستان و بیہوشاں

بحمد اللہ چناں ستی کہ خلقے در ثنائی تست صباحت با ملاحت ہم ترا حسنے است با احساں

اگر با ماہ روئے تو شبے بغنودۂ دانے چہ باشد راحت وصلت چہ چیز است محنت ہجراں

توی بحر صفا یار اترا خلق و کرم لیکن

شدم تا آشنائے تو شدم غرقاب ندوہاں

یا صاحب حسن لطف واحسان حلوائے بس لطیف ہست آں

پیش رخ و زلف آں ستمگر کفر است کدام و چیست ایماں

ای جان جہاں و جہان جانم مارا نفسے ز ما تو بستاں

گر عمر است با بار انار آں سرو توی دریں گلستاں
(سرور است)

از چشم تو بادہ وام کردند می غلطم ہر طرف چو مستاں

بر زلف تو تا زدیم دستے گشتیم خراب و زار و ویراں

ہر جا کہ کہے بلند دیدم

رفتیم بہوائے کہ سریناں
(رفتم بہوائے)

جبیں بر پشت پائے یار سودن سری و سروری باشد فزودن

ہمہ شب در خیال خال و زلفے ندیدہ چشم من روئے غنودن

بدیں حسنے کہ تو ہستی بدیں زیب بدیں صورت توانی دل ربودن

چنانچہ از تو سزد دشنامہا گو نباید از منت الا ستودن

اگر لطفے کند یک بوسہ بخشد شود احسان ازاں یکبار سودن

بجز وہم و خیالے ہم دگر ہست یقیں شد نیست جز گفت و شنودن
(نیست)

محمد بارک اللہ چیست بہتر
جبین بر پشت پائے یار سودن

ذوق و طرب فزاید تازہ و شود جہاں
از ترک غمزۂ تو اگر باشدے اماں
ابروے تو کمانے و مژگاں چو ناوکے
ترسم زناوکے کہ کشاید ازاں کماں
می آیدم بو ہم کزاں لعل می چکاں
یکبوسۂ سوال کنم یابم ازنشاں
اطلاق نام عشق روا نیست برکسے
کہ از جور یار خویش کند نالہ و فغاں

بوالفتح را نگوے کہ شرمے کند ز خلق
کای پیر چشم باز بخوباں ببیں نہاں

بشرط دوستی کردم وفا من
کہ بر درد و بلا دادم رضا من
بتاں را سجدہ کن حاشا مدہ پشت
معاذ اللہ کہ دارم ایں روا من
مرا دشنام میگوی خوشت باد
نخواہم گفتنت الا دعا من
مرا با زلف تو کارے دراز است
مداں کوتہ کنم دست از جفا من
بگرداں مہر و راہ ہر چونکہ خواہی
نخواہم کرد از دستش رہا من
بخواہد از تو ہر کس آرزوے
ندارم آرزوے جز لقا من
چرا فارغ نشینم بے غم از غم
کہ یار من ہمیشہ ہست با من
ز درد تو کہ ریشے پخت در دل
نخواہم از خدا ہرگز شفا من

بہر وجہے کہ دیدم اے محمد
ندیدم در جہاں الا خدا من

ساقی قدحے شراب پر کن
زیں روے خوشے تو تازہ ترکن
چوں مستی بادہ را چشیدی
پر کردہ سبوے بادہ سرکن
ہر منکر عشق را کہ بینے
نامش تو ستور و گاو و خرکن

از غمزہ اگر کشادہ تیرے	چشم و دل خویش را سپر کن
ابروے بتے اگر بدیدی	از صخرہ بگرد و قبلہ بر کن
معذور بدار گرچہ پس رفت	بر جعد و سرین او نظر کن

بوالفتح بنوش بادہ خوش باش
از غیر خدا وے حذر کن

منم آں رفتہ ز خویشم اللبنان اللبناں	فارغ از مذہب و کیشم اللبناں اللبناں
نہ مرا صبحے و شامے نہ مرا صیدے و دامے	نہ مرا پختہ و خامے اللبناں اللبناں (ن: مرا صبح نہ شامے)
نہ مرا مالے و جاہے نہ مرا باغے و چاہے	نہ مرا سپر و راہے اللبناں اللبناں
نہ مرا ملکے و ملکے نہ مرا بحرے و فلکے	نہ مرا دردے و شکلے اللبناں اللبناں (ن: ملک نہ ملکے)
نہ مرا نقرہ و سیمے نہ امیدے و نہ بیمے	نہ مرا پارہ گلیمے اللبناں اللبناں (ن: نہ سلکے نہ بیمے)
نہ مرا جینہ و دانہ نہ مرا صحنے و خانہ	نہ مرا موے و شانہ اللبناں اللبناں
نہ مرا دردے و درماں نہ مرا سروے و ساماں	نہ مرا کفر نہ ایماں اللبناں اللبناں (ن: نہ مرا درد نہ درماں)
نہ مرا ننگے و نامے نہ مرا صحنے و بامے	نہ مرا خواجہ نہ غلامے اللبناں اللبناں (ن: نہ مرا ننگ نہ نامے)
نہ مرا شرمے و عارے نہ مرا کارے و بارے	نہ عزیزم و نہ خوارے اللبناں اللبناں
نہ مرا ریش و نہ ابرو نہ مرا سبلت و نے مو	نہ مرا کجلک خوشخو اللبناں اللبناں (ن: کو بک خشرد)
نہ مرا فردا و دینہ نہ مرا سنہ و شبینہ	نہ مرا صلحے و کینہ اللبناں اللبناں
نہ مرا خرقہ و گبنک نہ مرا کاسہ و صحنک	نہ مرا کنک و تکنک اللبناں اللبناں
نہ مرا فوطہ و لنگے نہ مرا نامے و بانگے	نہ مرا کیسہ و دانگے اللبناں اللبناں
نہ از آدم و حوا نہ من از پستی و بالا	نہ من اینجا و نہ آنجا اللبناں اللبناں
نہ مرا صافی و دُردے نہ مرا سبحہ و وردے	نہ صلاحے و نہ وردے اللبناں اللبناں
نہ مرا گلشن و گلخن نہ مرا دوست نہ دشمن	نہ من با تو نہ تو با من اللبناں اللبناں

نہ منم عاشق صادق نہ منم فاسق ذایق | نہ منم زاہد فایق اللبناں اللبناں
نہ منم خواجۂ واثق نہ منم بندۂ رایق | نہ منم سابق و لاحق اللبناں اللبناں
نہ مرا بود و وجودے نہ مرا جود و شہودے | نہ مرا نارے و دو دے اللبناں اللبناں
نہ منم شیدا نہ تو ئی سید و شیدا نہ تو از ما ئی و با ما | نہ ابوالفتح نہ ابوالفتحا اللبناں اللبناں
زرقی نہ مرا ذوقے و دلقے نہ مرا خرقہ و خرقے | نہ مرا وصلے و فرقے اللبناں اللبناں
نہ منم شاہ و گدائے نہ مرا فکرے و رائے | نہ مرا ہوے و ہائے اللبناں اللبناں

نہ مرا قیلے و قالے نہ مرا وقتے و حالے
نہ مرا بال و بالے اللبناں اللبناں

ای جواں گر عشق بازی جو دکن | شاہد بازار را خوشنود کن
باتش پرورش گر امیتا دے بادیت | ہر چہ او پایش بود موجود کن
دل بباز و جان بباز و دین بباز | پس ز سودائے محبت سود کن
صرفہ جاں میکنی در عشق اگر | نام خویش و ہم لقب مردود کن
برخوری از عاشقی تو آنگہے | خویشتن را نیست کن نابود کن
خویشتن را ہچو عود تر بسوز | تا شوی خوشبوے عین دود کن
از وصال او تو آنگہ بر خوری | ہر چہ یار تو ترا فرمود کن

اے محمد نیست نابود ار شوی
شایدت پس نام خود محمود کن

آمد بدرت غریب و مسکین | بیچارہ دردمند و غمگیں
با ہیچ کسے ندارد الفے | بنمودہ بلطف یار تسکیں
ہر جا کہ رود کسے نہ پرسد | بر ہر کہ شود کنند نفریں
رخسارہ خراش ز آب دیدہ | در سینہ تراش رنجہا ئیں

اورا نہ حریف و یار محرم | اورا نہ قرین و دوست ہمدیں
گر تیغ بہ فرق او برانی | او گوید شاد باش و تحسیں
اورا نہ حسد نہ حقد باکس | پاکست دلش زآں و ازایں
وا ماندہ و بیدلےست بیکس | اورا تو مراں بخشم چندیں
سہل است شکستہ را شکستن | بر مردہ کنی چہ تیز سکیں
تو روشن زآفتاب و ماہی | پروا چہ کنی بسوے پرویں
ای ارحم الراحمین چہ دانی | آمد بدرت غریب و مسکین

کن رحمے کہ بر درت فتادہ است

بو الفتح سگے است نیک گرگیں

دیوانہ و عاشق شدم بر لعل آں شیریں سخن | سازم فدا بر پاے او از دل ہمی ایں جان و تن
گر بوسہ بر لب زدم از بی رضائی خشم چیست | کینہ بکش خشمے بکن یک بوسہ را تو دہ بزن
با سینہ ام سینہ بسا لب را بنہ ہم بر لبم | گر تو نیابی لذتے دشنام دہ سیلی بزن
خوباں ہمہ نجمے شمر تو در میان شاں قمر | در مجمع یاران ما باشی تو شمع انجمن
از تو مرا روشن شدہ ای آفتاب مہر دل | گز تو ہمہ نور و خوشی وز مہر خیز د سوختن
من دی شرابے خوردہ ام ماندہ خمارش در سرم | گر بوسہ بخشی مرا آسودہ گرد د جان و تن
ہر جا کہ خوبے دیدہ ام کو کحل بیدادی کشد | در چشم مردم را کند او بیہش و بے خویشتن

بو الفتح عاشق کہنہ نو نو گزیند مہ رخے

ہر دم بلا منتہا کشد از ہر کہ باشد مرد و زن

شکایت یار ہم بر یار گفتن | چہ خوش باشد نہ کہ بر بار گفتن
اگر یارے جفاے کرد با تو | نمی شاید بر اغیار گفتن
شبے با ماہ روے گر بخفتی | نباید قصۂ ایں کار گفتن

حدیث قصۂ مستی و مستاں | حرامت باد بر ہشیار گفتن
اگر صوفی شدی شرمت نیاید | حساب تنکہ و دینار گفتن
گلہ از جام مے واز خمارش | ترا منع است بر خمار گفتن

ابوالفتحا محمد را نشاید
سخن از وصل در باز گفتن

آں جواں ہم جان و ہم جانانِ من | عشق او ہم درد ہم درمان من
ظلم بر خود میکند بر یار ہم | او نہ آنِ خود شود نے آن من
او میانِ گلبناں شگفتہ گل | او میان سرکشاں سلطان من
من دراں خلوت کہ با یار خودم | نیست روح القدس خود دربان من
من بروں از خویش بودم تا یکے | شد یکے اندر یکے اثنان من
گر عیاں را با بیان جمع آورم | منتے بر من نہد منان من

اے ابوالفتحا محمد باز آے
باز آمد نیست در امکان من

غمزہ بزن تو دل ببر منت بنہ بجان من | جان و جہانم آن تو درد و غمت از آن من
بوسہ اگر زدم چہ شد ناز و کرشمہ چیست ایں | لعل لبت ہمہ گمان است گم شدہ آن نشان من
ہر چہ کنی ترا سزد یفعل ما یشاء توئی | قہر مکن کرم بکن زیبدت اے جوان من
کیست دلالہ و رقیب نیست دوی چو درمیاں | من تو تو من یکے عین تو شد عیان من
شخص تو در خیال من بود تو در نہاد من | نقش تو در ضمیر من نام تو بر زبان من
دیدہ شدہ بعینہ مردم چشم من توئی | نیست بجز تو دیگرے ہیچ بہ جسم و جان من

ہر کہ محمد احمد است واحمد را احد بخواں
آہ حجاب من شدہ میمے کہ درمیان من

ہر کہ

باشد کسے ز عشق مرا امید نشان — آنکو ز خویش بیخبر است باخبر ہماں
اطلاق نام عشق روا نیست بر کسے — کز جور یار خویش کند نالہ و فغاں
رفتم بگشت باغ کہ بینم نشان آں — سروے دگر کجاست چو کبک دری رواں
گویم بدید ہر کہ لبش را خراب شد — مارا عجب کہ چون نہ بدید است در گماں
مردم دریں ہوس کہ بمیرم بہ پیش تو — کارم بجاں رسیدہ و آخر شد تواں
عاشق شکم پرست نباشد جوان من — روحانی نباشد محتاج آب و ناں

چوں من خراب و نے از بحر عشق یار نیست
بوالفتح را مبرس بجزایں دگر نشان

خوب رویا تو کرشمہ ناز کن — عشقبازا عجز و زاری ساز کن
ساقیا یک جرعۂ در کام ریز — مطربا یک نغمہ آغاز کن
سرو قدا باش با ہمت بلند — گلعذارا خار را انباز کن
شاہدا تو خود پرستی را بباش — غمزہ زن از سیم و زر را غماز کن
باسیم و زر انبار کن
گیر مے تو شیخ وقت و مرشدی — رل مع الاسلام کشتی باز کن
پیش کند وری بکش لقمہ بدہ — انگہے بر مردمان در باز کن
نقد را بانسیہ تو یک جا نبہ — می شود قصہ دراز ایجاز کن
بوسہ را گر او اشارت میکند — خویش را مستان بساز و ساز کن
نیست مقصودے و موجودے مگر — واحدٌ فی واحدٍ اعجاز کن

اے محمد بت پرستان کافر اند
حق پرستی را یکے ابراز کن

قدم حسن را خراماں کن — درد و اندوہ را بدرماں مکن
جعد را شانہ زن فراہم آر — خاطر جمع را پریشان کن

آں سیہ زلف را ز رخ برگیر کفر ما را بدل بایمان کن
مشک دعوی طیب کرد دمے جعد بکشا و بس پشیمان کن
بوسۂ التماس گر بکنم کرم خویشتن و و چندان کن
گر تو داری بباغ دل گردی گل و میوہ بجیب و دامان کن
ای ابوالفتح سر باز بگو
زیرہ راہم بسوے کرمان کن

جفاے یار را اے دل وفا داں اگر دوری دہد آں را صفا داں
اگر تیغے زند بر سر زہے لطف اگر تو دم زنی جہل و خطا داں
اگر عاشق شود زاں لعل مستان دراں حالت زند بوسہ روا داں
ز جور یار در دل گر خراشے است تو درد ریش را عین دوا داں
چہ پندم میدہی اے زاہد و قت تو ما را بد بگو واں را دعا داں
محبت مایۂ رنج است و محنت
محمد حسن خوباں را بلا داں

ردیف واؤ

مرا یارے است در خاطر اگر گویم کدام است او جہانے مبتلا گردد بلاے خاص و عام است او
ز بادہ لعل میگونش جہانے مست می گردد شگفت آید ہمہ کس را ندانم تا چہ جام است او
صبا از جیب و دامانش و ہد بوے بگلزاراں صباح از تابش عارض نگہ کن مہر دام است او
پیالہ را مثل باشد دو چشم مست غلطانش و لے مے پر بہ پیماید نگر ساقی مدام است او
ز رخسار و جبین او ہزاراں مہر می تابد
قد و بالاش اگر بینی ہمی سرو تمام است او

مرا افتادہ است باآں دو گیسو　　نہادم دین و دنیا را بیک سو
شدم از قبلۂ اسلام بیزار　　چو دیدم عین محراب است ابرو
اگر عاشق شدی جور و جفا کش　　نہ آنکہ نیکوئی باشند بد خو
مراد در دل نباشد، ہیچ شخصے　　در آں محضر کہ نیست الا کہ یا ہو
اگر یک بوسہ خواہم سبکت　　نہ بخشد آں مکار شوخ بے رو
اگر بر بوئے عاشق شد ستی　　بکن از خویش و از بیگانہ یک سو
ندیدہ دیدہ ام روئے غنودن　　مگر آں چشم فتنہ کہ جادو
میاں چشم و دل میرفت گفتے　　کہ عاشق من منم یا آنکہ تو تو

ابوالفتح از رہ انصاف گفتہ است
محمد راست میگوید کہ ہر دو

آں یاری یار و محرمی کو　　از صدق و صفا و مردمی کو
آں طیب و طرب نگار در بر　　آں مشرب و عیش و خرمی کو
مے خوردن و مبدم پیاپے　　آں مستی و ذوق و خرمی کو
آں وقت جماع خوبرویاں　　آں مجمع عشق و ہمدمی کو
آں رقص و سرود و دف و دو ستک　　واں خندہ بلائے بہ کمی کو
آں ساقی سادہ بادہ بخشا　　با ناز و کرشمہ مردمی کو
آں بوسہ واں کنار و آں گاز　　واں رنجش و صلح درہمی کو
یاراں کہ بیکدگر در افتند　　آں حال مستی و درہمی کو

بوالفتح بدرد و سوز مے بر
آں یاری یار محرمی کو

عشقبازی اگر مبازی تو　　کار دنیا و دین بسازی تو

ور بدرد و غمت قرار ے شد — خوش بزی مرد بے نیازی تو

نہ تو درخور نہ یار در بر تو — بر چہ زیٔ و با چہ سازی تو — نہ تو بر در

رخ آں شمع را کجا بینی — گر چو مومی ہمی گدازی تو — یا تن

نیست در عشق گر کسے انباز — فرد باشی و سر فرازی تو

مرداں را کہ میکنی پامال — قد بلندی و مو درازی تو

صوفی با صفا و صافی باش — چند بر زہد خویش نازی تو

گر خدا را ہمی شناش شدی — بر چہ ہر جا نبے گدازی تو

ای ابوالفتح خوار و زار بزی
بایدت ہر نفس گدازی تو

می بینی آں بخواں خوشخو — آں قد بلند و دراز گیسو

آں ماہ جبین زہرہ رخسار — با ہیچ یکے نکرد یک سو

با جملہ جہاں نفاق بازد — گوید تو منی و من ہمیں تو

چوں نیک نگہ کنی بدانی — اسرار کشیر آں دو ابرو

آں چشم کشادہ چشمکے زد — بر بست خیال سحر و جادو

آں جعد نگر کہ مار خانہ است — واں پنجۂ کفر راست بازو

آں لعل شکر کہ خوں بنوشد — واں خال کہ کافر است ہندو

بوالفتح مدار استوارش
آں ظالم کافر است بدخو

گرچہ پیری و یا جوانی تو — عشق را باز تا توانی تو

عشق را پیشوائے خویش بساز — کم نگردی و کم نمانی تو

لعل میگونش را کہ بوسہ زنی — وانکہ در وہم و در گمانی تو

سہ حضرت خواجہ ایں غزل را بروز یکشنبہ بست و ششم ذیقعدہ سنہ ۸۲۰ رقم فرمودند

عشق را نقد وقت خود می‌شناس — باش باقی بدار فانی تو
گر خیال لبش بدل داری — روز و شب مست و شادمانی تو
گر شوی دُرد نوش و غم آشام — ایمنی خفته در امانی تو
وا نمی لخظہ بخشش شد
ای محمد چه ناتوانی تو

ردیف ھا

یارا جمال شمع رخے راتو دیدۂ — پروانہ وار گرد چراغے پریدۂ
خامی تو ہیچ دود چراغے نخوردۂ — خوردی تو گرم و سرد جہاں را ندیدۂ
ذوق خمار و راحت مستی گرفتۂ — گاہے بناز آں لب میگوں مکیدۂ
با شرط عشق را بکسے باختی گہے — ذوق وصال و درد فراقے چشیدۂ
وقتے بپائے تو نشکستہ است خار ہجر — گاہے بوصل آں تن گلگوں رسیدۂ
معشوقۂ تو گاہ بخشم از تو رفتہ است — وانگہ بصلح آمدہ در بر کشیدۂ
بو الفتح راستی کہ جہاں را ندیدہ
نی راحتے چشیدی و نے غم کشیدۂ

منم[1] در عشق بازی پیر گشتہ — ولایت درد و غم را میر گشتہ
نہم در سر پریشانی ضرورت — کہ زلفت پاکشاں زنجیر گشتہ
مگر جعدش بپیچد در گلویم — شدم دیوانہ و زنزویر گشتہ
وضوے عشق را بر قول عشاق — زخون دیدگاں تقدیر گشتہ
جوانی عشق ورزیری فراغت — تو گوئی مشک بودہ سیر گشتہ
مرا عمرے است در خوباں گذشتہ — بتقوی و عبادت دیر گشتہ

زلفش

[1] حضرت خواجہ بندہ نواز ایں غزل را روز جمعہ سوم شوال ۸۰۲ھ رقم فرمودند۔

مگر دارند خوباں استوارم
شود وصلے بدیں تدبیر گشتہ

کدام آں دل کہ دلبر بر گرفتہ　　کدام آں سر کہ آں سر در گرفتہ
خوش آں عاشق کہ با معشوق پیوست　　پس آنگہ عشق را از سر گرفتہ
زہے وردے کہ در ماتش تو باشی　　زہے یارے کہ کارے بر گرفتہ
چہ کار آید نبات و انگبینش　　کسے کز لعل نوشکر گرفتہ
ز ناز و کرشمہ شد زیادت　　نہال عشق ما ہم بر گرفتہ

ببازی گفت ریزم خون اورا
محمد ایں نکو اختر گرفتہ

آں ساده کہ ہست خواجہ زاده　　دین و دل من بباد داده
اورا ہمہ روز نیست کارے　　جز گشتن باغ و نوش باده
آں مغ بچہ را ہر آنکہ دیده　　زنار ببستہ بر کشاده
ایں دولت ہم شود میسر　　من گردم خاک در فتاده
گر عاشق پارسا است زاہد　　او منحرف از طریق جاده
بو الفتح اگر تو عشقبازی　　بر بند گلوے خود قلاده
وانگاه بدست یار بسپار　　ہر سو کہ برد برو کشاده

در کعبہ و در کلیسیا ہم
اخلاص و ورع بباد داده

رباعی

عمر را کرده اند اندازه　　نیست از وے گذشت اندازه
عمر را بر مثال حصنے دان　　لیکن آں حصن را نیست دروازه
ای جواں ایں گماں مبر در خود　　ہر دم ایں درخت میشود تازه

ایں غزل در جوامع الکلم در ملفوظ روز پنجشنبہ بستم ذی الحجہ سنہ ۸۰۲ مرقوم شد

ن ہر دمے اش ... [illegible]

بلکہ ہر روز در زبول زوال لیک رفتہ است قسمت اندازہ
ای محمد نو نمود است روے
در نود باز خاست آوازہ

توکردہ زلف را شانہ جہانے گشتہ دیوانہ برو ے شمع توُ دل من باد پروانہ
نہ چوں تو دلبرے باشد نہ چوں من عاشقے قابل دوائے من جفائے تو شدہ است ای یار افسانہ
رخ تو کعبۂ جانم خم ابروے تو قبلہ لب میگون تو یارا دل ما راست میخانہ
چرا با دوستاں خود بلطفے پیش می نائی چرا از آشنائے خود شوی بیجرم بیگانہ
الا ای یار سیمیں تن وجود از من چہ می پوشی کہ یک جان و تم آخر مشو از من جداگانہ
نہاں شب میخوری و روز بر سجادہ بنشینی محمد شیخ تزویری نہ انیست کار مردانہ
نبرد عشق بازی شوبراں نزد دغا خانہ
تو خامی اے پسر جائے نخوردی پختہ بکدانہ

نقش نگار خانم دل را نگینۂ لعل لب ودہانش مے رافتۂ
ہر چند مفلسم ز نقد وصال یار از درد ہجر ہست لبسینہ دفینۂ
زیبد کہ سر فرو دنیارد بسروراں آنکہ ز بندگان تو باشد کمینۂ
از جور واز جفاش ہر دم چہ پر سیم کز درد سوز اوست بجانم خزینۂ
یعنی چنیں بود کہ کہے آں نگار من ناگاہ از درم بدر آید شبینۂ
چوں آشنای عشق بغرقاب اوفتد جز درد سوز رنج ندارد سفینۂ
آں آہ سرد ہر نفسے بر ہوا رود ترسم اگر بر آید از سوز سینۂ
لعلش اگر ز لطف مرا بوسہ بداد آں مہر غمزہ بر چہ چشم است و کینۂ
بوالفتح وار باش بدنبال نقد وقت
فردا ز نار حملہ بانکار دینۂ

دنیار

زلف تو کند ستم ہمارہ | غمزہ بکند جگر دو پارہ
تنگ دہنت شکر فشاند | لعل تو کند شراب خوارہ
پستان ترا چناں مکیدم | گوئی نبات ہست دو پارہ
پس کوہ سرین ہر آنکہ رفت است | می باید کرد سنگسارہ
آں ماہ مرا بدست ناید | پیچیدہ بر من ایں ستارہ
اے جعد دراز و خورد ہمت | لب لعل تنگ مکن دوبارہ
آں منکر عشق را چہ گوئی | گاوے و خرے و سنگ خارہ
در عشق نہ اگر تو میری | بارے کہ بباش یک سوارہ
بیں پیرہن و جود کردم | در عشق بتاں ہزار پارہ
گر ممکن نیست وصل خوباں | می کن تو ز دور یک نظارہ
گر دست نمیرسد بجعدش | دیوانہ بباش سنگسارہ
بوالفتح اگر وصال جوئی | چارہ نہ بود ز مکر و چارہ

گر عشق نبازی اے محمد
تو کیستی و چہ و چکارہ

جوان مست من سینہ کشیدہ | خراماں میرود گفت آنکہ دیدہ
جہانے زو شدہ دیوانہ ہر سو | چنیں صورت خداوند آفریدہ
تمثل کرد او از نور قدوس | مجسم نیست ایں صورت گزیدہ
اگر سروے است ماندہ ایستادہ | وگر باغیست بر مردم دمیدہ
وگر پری است حاشا ساق سیمین است | وگر حوری است در دنیا رسیدہ
خیال جعد او مستانہ دارد | زہے بادہ کزاں گونہ چکیدہ
وگر گلبن بود خالی نیابند | ازیں خاشاک و از خارے خلیدہ

چنین صورت مسلمانان بدانید — نہ چشمے دیدہ نے گوشے شنیدہ
اگر ابروے او خود مین قبلہ است — جہانے ہر طرف سمتش خمیدہ

ملامت عشق با زان را نشاید
محمد راست این وصفے حمیدہ

جان را بحق سپارم با سینہ کشادہ — مست و خراب باشم لب را بلب نہادہ
حمدے خدائے گویم شکرے نے بجائے آرم — شد عاقبت حمیدہ باب الکرم کشادہ
گر رحمتے بیاید باشد نشستہ بر در — ور مرد نیست مارا بارے بدر فتادہ
بر ہاں غریب گوید سخنے غریب و نازک — می تب نواے جوانمردا نیک منم نہادہ
جنت بکار ناید حور و قصور و فرزن — یک غمزہ بباید باغ و حریف و سادہ

گرز بستن بیاید بام
ے بجتیوا ے
حور و قصور جزایں

گیسو دراز را اگر کاین قصہ مختصر کن
می باش بر درا و روز و شبان ستادہ

ردیف یا

بہار آمد بگلزاراں خرامے — بروے شاہد و ساقی سلامے
بروے باغ و صحرا خوش برآئیم — بیک دورے دو سہ پر خوردہ جامے
دمے یاران ہمدم را خبر کن — ببر بہ مطرب و میگو بیامے
کنار و بوسہ گر شد میسر — مگو آنجا حلالے یا حرامے
اگر دستے نداد آں خواجہ زادہ — بیا پس رو بہ پیشش شو غلامے
ازاں تنگ دہن زاں لعل باریک — سخن کم کن نمی گنجد کلامے
اگر در دلبری تو چیرہ دستے — منم در عشق بازی خود تمامے

محمد در خرابات و خرابی

نکو کردی بر آوردی تو نامے

نوبت عاشقی است یک چندے | باز بندیم دل بہ دلبندے
یار مہماں رسد چہ پیش آریم | جان و دل خود شدست اسپندے
بر زباں نیست جز کہ نام فلاں | میچکد ہر چہ ہست در آوندے
عاشقاں بت پرست و بیدین اند | گمرہاں را چہ سیدہی پندے
زاہدے دید روے بت رویاں | فاسقے بت پرست شد رندے
باغباں قامت اگر دیدے | بیخ و بنیاد سرو بر کندے

سرورے بودے اے محمد تو
زلفش ار در بلا نیفگندے

نے جاے تحمل است و زاری | گر یار نکرد با تو یاری
مطرب غزلے کہ دل نوازی | ساقی قدحے کہ غمگساری
اے نازک و آفریدہ از ناز | اے قطرہ ابر نو بہاری
اے سنگدل و شوخ بدعہد | این نیست طریق دوستداری
آخر کم ازانکہ باز پرسی | اے سخت کماں چہ سست یاری
رسمے است قدیم ایں بتاں را | اے دل تو مگر خبر نداری

بو الفتح اگر تو عشق بازی
مسکینی و عاجزی و خواری

بحمد اللہ نگار ینا چناں موزون و زیبائی | کہ ممکن نیست جانے راز تو یکدم شکیبائی
خطاب لا شریک لک رداے کبریائی ہست | توئی پیرایۂ خوبی ز تو زیباست زیبائی
خیانت دوست میدارم کہ محفل دوستی گشتم | دل و جانم ہمہ عشق است ہمنم باعشق یکتائی
بگفت دیو مردم من ز بت روان نظر دارم | منش لاحول میگویم کہ احمق تا از می خنائی

مرا درد دل نمی آید رو داز سینہ عشق تو — مرا از جان نمی خیزد کہ شینم بے تو ہرجائی
کشادہ راز میگوئم مرا دل بستگی بات — من ایں عقدِ دل خود را نمی خواہم کہ بکشائی
ترا آراستہ صانع چناں کہ بایدت ہستی — وے افسوس می آید بے خودکام و خودرائی

محمدؐ آں جوانمرد است کہ در پیری نظر بازد
تعالیٰ اللہ ابوالفتحا خدائی را تو می شائی

مسلم نیست عشق و پارسائی — محقق نیست صدق و خود نمائی
ترا با عاشقاں نسبت نباشد — کہ تا از خویشتن بیروں نیائی
زہے کم ہمت و رسوا کہ باشی — بگفت خویش گر خود راستائی
الا اے دلبر چابک توانے — دہی ما را ز بند غم رہائی
محمدؐ تا توئی در بند ہستی — میسّر نیست کز غم ہا برائی
حدیث عشق در گفتار نیست — چہ بیہودہ تو چندیں ژاژ خائی

چنیں گوئی جہاں وہم و خیال است
خیال خوش خیالِ دلربائی

آسودہ دمے ستودہ جانے — با یار نشستہ یک زمانے
وز خود قدمے زنند با خود — ملکے است و گرد گر جہانے
بر دار ز رخ نقاب یکبار — از عالم عشقؔ دہ نشانے — قدسؔ
اغماز ز روے خوب حاشا — خود را تو ز خود مکن زمانے

از خال و لبش سخن محمدؐ
کردار مکن دگر زبانے

سر وصل ماند اری ز کجائی و چہ رائی — اینجا کہ نیست جاے آواز کہ شد رہائی — کراہیؔ
مینازو می نمائی ہر لحظہ در فزونی — فریاد از تو ما را نظارہ می ربائی

گر نازمی بازی

گہ ناز نے نیازے گاہے نیاز سازی   گاہے بخشم و جنگ گاہے بغمزہ آئی
چوں وقت کار آید گوید کہ حاش للہ   با تو مرا چہ نسبت با ما چہ آشنائی
من آں فلاں فلانم سلطان وقت خویشم   تو کیسی کرائی زیں مفلسی گدائی
سیمرغ قاف قربم از آشیان قدسم   از لامکان نہ استم تخصیصم ہر کجائی
ہر جا کہ یار جوئی آنجا حضور یابی   اما وصال با ما حاشاک تز از خالی
بوالفتح را نگوئی تا پرسد از محمد   او را جواب گوید فریاد ازیں جدائی

گر ایں سخن نشنید در جان طالبانم
من از میاں بخیزم ماندہ رہ خدائی

میاں بخیزم

اے یار عزیز می توانی   ما را ز بلائے ما رہانی
یک بوسہ ز لعل خویش بخشی   مستانہ کنی ز غم ستانی
حاشا کہ مرا میسر آید   بے یار عزیز زندگانی
گیرم کہ بخلوتے نیابی   بارے او را ز دور بزانی
اے نازک و آفریدہ از ناز   اے مایہ عیش و شادمانی
پیش و پس تو نگفت کس بد   اشکم سبک و سری گرانی
سروی تو ز بے چو کبک رفتار   ماہی تو کہ مہر میفشانی
با قد بلند تو درازی   با سینہ کشادہ تنگ دہانی
تاریکی شب ز عکس زلفت   از خندہ تست صبح ثانی
آں یار مراست چشم سرمست   یا خواست ز خواب ناتوانی

از بوسہ شود لب تو احساس
بوالفتح یقین است در گمانی

اے باد نو بہاری از راہ لطف یاری   در گوش بلبلاں گو از گل خبر چہ داری

کے باز می بیاید آں فصل تازہ روے | کے در کنار شیند برما برسم یاری
کے بوے گلعذاری آیا ہم زجیب ودا ماں | با جداو نہ بیچم مانم زبیقراری
آں گل کہ دینہ گم شد امروز بازیابی | امروز مست گردی فردا شوی خماری
دی رفت باز ناید فردا کہ گفت آید | بر نقد وقت سازی امروز در شماری
بے از خیال وصلے حاشا کہ عشق باشد | بے برگ رنگ وبوے چوں گفتہ جاں بیاری

بو الفتح را فتوحے از غیب شد نصیبے
گر یار تیغ راند سر را تو بر نیاری

مگرا و خاستہ از قعر چاہے[1] | زدستت یار زد از سینہ آہے
مگر از آشیاں جفت دوری | توی قمری کہ می نالی پگاہے
چو من می باش در داشام وخوشخوا | کہ من ہم زیں نمد دارم کلاہے
ترا من دوست می دارم وگر ہیچ | نکردستم جز ایں دیگر گناہے
چہ بد افتد ترا ای شاہ خوباں | اگر باشد گدائے نیک خواہے
اگر خوانی وگر رانی تو دانی | ندارم من جز ایں رہ ہیچ راہے
محمد جز درش دیگر درے نیست | ندارم من جز ایں دیگر پناہے

روم اکنوں کجا آوارہ ایدل
بکردہ موسپید وروسیاہے

دلبرے نیست چوں تو بک سرے[2] | بیدلے نیست ہمچو من دگرے
ہر کسے روے خوب دارد دوست | اہل دل را بود دگر نظرے
نقد ما را بدل بہ نسیہ مکن | دردِ نقد است وصل در خطرے
قصۂ عشق احسن القصص است | فہم ایں سر کے کند بشرے
مادرش راہمی انسل نام است | مثل عیسیٰ ندارد او پدرے

(حاشیہ:) گر آواز خاست ۔ زدست در سینہ ۔ صبائے

[1] بروز جمعہ بست و نہم ذی قعدہ سنہ ... رقم فرمودند [2] ایں غزل را نیز بروز جمعہ بست و نہم ذیقعدہ سنہ ... رقم فرمودند

عشق دراجتہاد نعمان نیست — شافعی را نشد از و خبرے
ماہ را قامتے بلندے نیست — سرورا نے سرے است نے کمرے
سرو من ماہ رو بلند سراست — دلبرے نیست ہمچو اودگرے

ای محمد بسے عزیزی تو
دلبرے نیست چوں تو یک پسرے

دلم[1] را ابتلا شد با جوانے — زغمزہ اش ندارد کس امانے
بیک چشمک بسازد شیوہ چنداں — فرو بالا کند ہر دو جہانے
لب لعلش بہ بیں خوں نوش کردہ است — جگرخوار است ہر دم دلستانے
صدف را در شکم دو سلک لولو — لب و دندانش ہستند درفشانے
دلم از دست تنہائی بجاں شد — چگویم بلکہ افتادم بجانے
غیور رم من و ہر جائی است یارم — کجا جویم ندارد او مکانے
زچشم مست او غلطید خلقے — برآمد ہر طرف ازوے فغانے

محمد پیر گشتی توبہ کن
نظر بازی زنسق آرد نشانے

جان[2] و دل من بے جوانے — در ہر خم موے او جہانے
مقتول بسے و قاتلش کم — بر لعل لبش مرا گمانے
بر لعل لبت سیاہ خالے است — از موت و حیات من نشانے
برخورد زعمر نیک بختے — با یار عزیز یک زمانے
گرآیدت خلوتے میسر — با ذوق و فراغت امانے

بوالفتح مدام بادہ می نوش
گرہستی پیرو یا جوانے

[1] درجوامع الکلم درملفوظ روز شنبہ ۳۰ ذی قعدہ ۸۰۲ھ مردسخ کردہ شد [2] بروز یکشنبہ غرہ ذی الحجہ ۸۰۲ھ رقم فرمودند۔

محمد[1] عشقبازے خوش خصالے — شب و روز آں خیال خد و خالے
غم فرزند و زن یکسو نہادہ — نماندہ در دلش میلے بمالے
اشارت بوسہ کردن چہ مقصود — عفاک اللہ خیالے ہست فالے
ہمہ شب یاد زلف ماہ روے — بہر صبحے دو چشم پر جمالے
چنیں سروے بدیں حسن و نمک زیب — نباشد در گلستانے نہالے
لب او در خیال و وہم ما نیست — ولیکن نیست جائے قیل و قالے
محمد بوسہ زد آواز کے خاست
نبود ت در میاں جز احتمالے

سرو[2] را استادہ بہتر چو تو رفتارے کنی — طوطیاں را بہ خموشی چو تو گفتارے کنی
ہر چہ برما میکنی میکن ہمہ مطلوب است — لیک ما را می نشاید گر تو گر بارے کنی بارگر
یار گر فرمود لطفے بوسہ را گشتی مجاز — حفظ حرمت را تنگ گا زے و آزارے کنی
ہر کہ در کوئے تو آید گاہ و بے گہ بے ادب — حق او انصاف فرمود ست سنگسارے کنی
عقد ملحی بر سرو بس دعوی عشق ایاز — آہ محمود ایں بلا از عشق بیزارے کنی
اے ابو الفتح جوانمرد است با عز و جمال — سر نہد بر آستانت ور تو زا خوارے کنی بو الفتح آں جوانمرد
چند کس را پسر وایں کار در کارے کنی — جد را خوش بر سرم افگندہ اے خوش نگار بن ابو الفتح آں جوانمرد است تو ورا
اے پسر لب را بپوش و برقعہ بر رو بکش — چند مرو زن ہد را سرگشتہ ہیخوارے کنی
عشق آں صورت ندارد نقش آں فانی کند — عشق در ہر صورتے با فیض اظہارے کنی نمود
اے محمد عشقبازی را یکے رمزے بگو
ماہ در خود ننگری بس عکس انوارے کنی

تو[3] از سر تا قدم حسنی و نازی — فریضہ گشت ما را عشق بازی
ہمہ عالم اسیر جعد تو گشت — ترا زیبد نگارا سرفرازی

[1] بروز پنجشنبہ پنجم ذی الحجہ ۸۰۲ھ در ملفوظ جوامع الکلم درج کردہ شد۔ [2] در ملفوظ روز یکشنبہ ہفتم صفر ۸۰۳ھ در جوامع الکلم درج کردہ شد۔ [3] در جوامع الکلم در ملفوظ روز شنبہ بیست دہم ربیع الاول ۸۰۳ھ درج شدہ است

سراں و سروراں را پرورت سر | ضرورت خاست از تو بے نیازی
ترا چوں تو نظیرے نیست دیگر | سزد بر شکل خوب خود بنازی
نباشد زیورے زیبا تر اے یار | برائے دلبرے از دل نوازی
محمد را نظر جز بر خدا نیست | ندانی عشق بازی و حجازی (ن ۳: و مجازی)
محمد را مداں محمود غزنی | تو خود را ہم مپنداری ایازی
محمد را محبت فیض آنجاست | تو از سر تا قدم حسنی و نازی (ن ۲ و ۳: قصد و انبساط است)
رسد بر مہ کنی کبر و کرشمہ | سزد بر سرو بستانے کرازی

قمر بالاست بالائی ندارد
کجاست آں سرو ایں ترکنازی

ترا حق داد روے پر جمالے | مرا بخشید عشق پر کمالے
ز حسن خویش انگہ برخوری تو | کہ عشق من ز تو خواہد وصالے
بدیں حسن و نمک ناز و کرشمہ | نباشد مرد را دیگر مثالے
ترا ناز و کرشمہ داد چنداں | کہ مارا برد از جائے بجائے
لبت باریک بس نازک تنک تر | ندارد احتمال قیل و قالے
اگر کردے اشارت بوسہ لعلش | یقین گشتے نماندے احتمالے
سوال بوسہ از لعل آں شاہ | محالے ہست بل فرض محالے
درخت سرو و نخل و نیشکر ہم | نباشد ہیچ بالایش مثالے (ن ۲ و ۳: سنبل سرو و شکر ہم)

محمد در جبلت عشقباز است
نمی آید از و دیگر خصالے

صباحے دلربائے مرحبائے | مبارک مطلعے میموں لقائے
لب میگون او یارب چہ لعلے است | کہ ہر دم میچکد از وے صفائے

ف۔ در جوامع الکلم در ملفوظ روز شنبہ بست و پنجم ماہ ربیع الاول سنہ ۸۰۳ھ مندرج شدہ است۔

اگر تو پند گوئی نیک خواہی — مزید درد ما را کن صفائے
بخواں الحمد و بر دل زن بفرما — مبادا وردِ ایں دل را دوائے
ہمیشہ بودہ ام معشوق خوباں — کنوں عاشق شدم دیدم بلائے
ہمارہ نالہ از درد ہجراں — وصالش را نمی یابیم بقائے
سرافرازم بصد ناز و کرشمہ — اگر دستے رسد ما را بپائے
بہ یکبوسہ دو صد جاں می فروشم — عزیزاں رائگان است بے بہائے

نمی خواہد خداوندا محمد
کہ بیند عشق خود را انتہائے

من آں نہ ام کہ تو دیدی نواں نہ کہ تو بودی — مزید درد من کردی تو حسن خویش افزودی
نوید کشتنم کردی براں بشارت شادم — مگر مراد مزیدے برآمدست بزودی (گر مرادم بودے)
وے ز عادت بختم ز رسم کار تو دانی — بہر کہ وعدہ کردی تو روئے خلق نمودی (ور نہ نمودی)
گراں سرِ نیے کردست ز آب چشم غرق — فرود آمد کشتی نوح بر کہ جودی
دراز باد عمرِ کشش کہ برد جانم از تن — دو گیسو کہ کشادی ز عقل و ہوش بربودی
نہفتہ عشق نبازم شوم فضیحت و رسوا — ز مشک بوئے نیابی مگر کہ نافہ کشودی

بو الفتح عاشق گشتی مدار باک ز دردم
بگیر ذوق محبت مباش آنچہ کہ بودی

بیا ساقی بدہ پُر کردہ جامے — مگو زنہار حلے را حرامے
براقے ہمچوں برقے رامکن زیں — منہ بر سر قلاوے را لگامے
ندارم منزلے از خویشتن دور — بپائے خویش رانم یک دو گامے
بیک گامے گذارم ہستی جاں — بدیگر گام گوید حق سلامے
کجا جبرئیل تا سوزد ز تابش — کجا عرش است تا سازیم بامے

صباحے یا مسائے نیست با ما | نشاید صبح اینجا نیست شامے
نه من زنار بے تسبیح سازم | نه ام خواجه نه من ہستم غلامے
من او یم او من و لیکن به کونین | ہمیں مرغے است فی دانه نه دامے

محمد رفت ازخودوه دریغا
ازو باقی نه مانده جز که نامے

جاناں تو بحسن خویش بخشائے | از جرم و گناه ما تو باز آئے
یک بوسه التماس آمد | یا دو سه بزن و یا بفرمائے
اے ہر که نه دید روئے خوبت | اے وائے بروہزار صد وائے
گر عشق بقہر خویش تابد | کس را نبود قرار بر جائے
بوالفتح بہر طرف چه پوئی | ما ہر دو نفر شدیم یکپائے

اے سید پاکزادہ شہباز
زیں گفت و شنود خویش باز آئے

نه نوشم جز شراب عشقبازی | نه پوشم جز لباس کارسازی
نیارم سر فرو جز پیش سروے | نیاموزم ہنر جز ترک تازی
نخواہم کرد کسے جز که دل را | نبازم بازی جز عشق بازی
چه باشد حال کس مسکیں گرفتار | که باوے ہر نفس در کبر و نازی
مرا جز عجز و زاری نیست کارے | ترا ہم نیست الا سرفرازی
ترا گیرم نداری احتیاجے | نشاید کرد ایں حد بے نیازی
یکے بیچارہ افتادہ میرد | تو در عیش و خوشی و ناز بازی
محمد پیر شد در خدمت تو | بصد خواری و زاری و گدازی

دگر تحفه مرا ہر بار گوئی

کدامستی کہ با عشق بازی

مرا از خوبرویان شد نصیبے | گہے اندوہ و غم گہ لطف و طیبے
برنجے مبتلا کردست خدایم | کہ از وے ہست عاجز ہر طبیبے
اگر در سایۂ بام تو یارا | شود آسودہ مسکینے غریبے
ز جاہ و عز تو یعنے چہ کم شد | جہان مرد اتوئی آخر لبیبے
نہ بیند چشم روئے خواب و راحت | بدل باشد اگر مہر حبیبے

مدہ پندم کہ باز آ از محبت
محمد راست از خوبان نصیبے

اے یار اگرچہ بے نیازی | بزرگ شرفے است دل نوازی
آں عشق حقیقی است بیشک | آنرا کہ تو گفتۂ مجازی
می سوزم و میرم از اندوہ | گویند کہ اینست عشق بازی
اے عاشق مستمند چونی | در ہر نفسے تو در گدازی
او را سر وصل نیست با ما | ما را نہ دے صبور و رازی
پایندہ نماند حسن ہر کس | بر یک دو نفس چہ سرفرازی

از بند وصال ہجر وارہ
بو الفتح اگر تو پاکبازی

اگر تو سر گذشت من بدانی | مرا جز بیدل و مسکیں نخوانی
بکن ہرچہ کنی زیباست شاید | سرت گردم مرا از در نرانی
چہ تلخیہا کزاں غمزہ کشیدم | بتش دارد وے شیریں زبانی
مرا ابروے تو پیوستہ قبلہ | بسوے کعبہ و صخرہ چہ رانی

چہ چندیں در سرت حرص و ہوسہا

محمد گشتہ تو شیخ فانی

گہ گہے گر بکوئے ما گذری باشد ایں طرف ومے نگری

غمزہ اش ناوکے کہ پرداز د عمر جان خستہ راکند سپری

اے کہ منکر ز شیوۂ عشقی نیستی آدمی کہ رو تو خری

اے ندکرچہ پند خواہی داد تو کہ از سر عشق بے خبری

چوں تو خوبے کسے نشان ندہد ملکی وصف و چہرہ چو پری

سرو قدی و راست طبعی ہم گل قباپوش و سیب سبز تری

اے محمد تو عشق باز کنوں

نیست کایں اوست تو دگری

اکنون

کمند جعد تو بر حلقہ دامے خم ابروے تو محراب عامے

لب انگور تو بادہ چکانے خد و خال تو باہم صبح و شامے

ہمہ آزادگی خواہند از حق ترا خواہم شوم کمتر غلامے

بسے مقتول و قاتل نیست پیدا ولے بر لعل خون خوارا تہامے

سریں چوں کوہ کمر برمثل کاہے عجب کاہے بود کہ را قیامے

بلاد کور

اگر دنبالۂ جعدش گرفتی بلاو کرد راسکیں سلامے

منم گر پس روزنا دو عباد ولے در عاشقی ہستم امامے

محمد نیسی مرد ملامت

نہ در عاشقی مرد تمامے

ترا داد ند روزے چند شماری چرا بر خویش خود را می گماری

می نوش

برو خوبے بہ بیں وبادہ را نوش گہے سرمست باش وگہ خماری

چہ بر خوردی زعمر خویش یارا دمے با خوب روے بر نیاری

بکوے می فروشاں رو بگشتے | بکن با خوبرویاں عہد یاری
ترا با خیر و شر کس چہ کارست | بنقد وقت شو گر مرد کاری
ترا از مے نشد گر آبروے | بنزد عاشق میخوارہ خواری

محمد گر نبازی عشق بازی
تو آنگہ ابلہ و گاو و حماری

مرا با کس نماندہ صلح و جنگے | مرا افتادہ از سر نام و ننگے
مرا معذور دارید اے رفیقاں | دلم بردہ جوانے شوخ و شنگے
منم سرمست ہر بازار و کوے | نخوردستم اگرچہ مے و بنگے
خوشم زاں آنچہ رسد از تو نگارا | ز لب بوسے و از غمزہ خدنگے
کنم من جان سپاری چون سازم | گر از برگ نوا بازیم رنگے (که از برگ ... نوا)
بجاں بازی مرا فرمان دہی گر | ببازم در زماں بے بود و درنگے

محمد نیست نابودی مگر تو
ترا با کس نماندہ صلح و جنگے

بشل غم وفادارے ندیدستم دگر یارے | بقا باد انرا اے غم تو ئی یار وفادارے
مرا یاران ہمی خوانند سوئے باغ و بستانہا | مرا بے گل رخے رستہ بسینہ چند نو خارے
من آنکس را کہ می خواہم اگر با من نباشد او | چہ گردم من بہ گلزاراں چہ کار آید چمن بارے
مسلمانان مسلمانان ازاں بی درد فریادے | دلش با مرداں با من چنانکہ بار بر دارے (ازبارے)
خیال جعد او کردہ مرا رسوا بہر خانہ | پریشاں ساختہ بلکہ بہر کوے و بازارے
دلم بربودہ دلدارے ستمگارے و خونخوارے | سرین اوست کہسارے بر آں جعدش سیہ مارے

جہاں چونہ بسر آید محمد مونسے باید
بشل غم وفادارے نیابی در جہاں یارے

بیا که بر همه خوبان شهر سلطانی | سزد که پیش تو خوبان کنند ثنا خوانی
اگر تو ناز کنی یکسان نیاز کنند | وگر تو سر بفرازی رسد که شایانی
بیک کرشمه و چشمک دل از جهان ببری | سزد که سحر گویش و معجزه خوانی
هزار توبه بکردم ز عشق سیم تنان | ترا بدیدم و آمد به پیش حیرانی
چه دردهاست که دارم ازینجهان بردل | چه داغهاست که دارم بسینه پنهانی

اگر ز عشق کنی توبه مرد دین نه‌ئی
ورای عشق بود هرچه باشد آن فانی

کمند جعد تو بر حلقه دامی | اسیر اوست هر خاصی و عامی
نوای درد مطرب می نوازد | ز غصه ساقیم نکند سلامی
مرا یاران نمیدادند یاری | مرا شاید نمی گوید پیامی
صباحی خنده بر بخت بد خود | به گریه میگذارم نیز شامی
حدیث عشق نطق ها بسته | نمیدارد روا گویم کلامی
هزاران درد و غم را اختیار است | بقای درد را باد انتظامی
وصال خوبرو وهم و خیال است | تمام سوخت دل را اهتمامی
توئی شهرت بحسن خوبروی | مرا در عشق بازی هست نامی
اگر خواهی که دانی عاشقی چیست | محمد را شوای خواجه غلامی
مه نو مردمان را انتظار است | نما تو روی از بالای بامی
بیا که خوب روئی نیک نامی | تو صید عقل را هستی چو دامی
اگر تو دل ستانی باز ندهی | توئی در دلبری پخته نه خامی

مرا مردن روانه بود محمد
مرا شاید کشد باصاف جامی

امروز مراست روزگارے　　　امروز مراست کار و بارے

از گلبن او بلبل خلید ست　　　اے یار شفیق تیز خارے

الحمد خدائے آسمان را　　　بخشندۂ ذوق در فگارے

دیوانہ و مست او شدہ ہیں　　　ہر جا یکے ست بادہ خوارے

آں بادہ کہ از لبش چکیدہ است　　　واللہ کہ ندارد او خمارے

از درد دلم ہر کہ گوئی　　　گویند کہ راست ہست کارے

عشق من و حسن اوست مشہور　　　دلہا را بریں شدہ قرارے

غمزہ زن و گوے باز و سرکش　　　چوں تو نبود دگر سوارے

ای کج کلہ و بلند ہمت　　　فتراک ترا چو من شکارے

زیبا نبود بخاک پایت

بوالفتح چہ کس کدام بارے

مراحق داد یارے دل پسندے　　　ظریفے خوب روئے نقشبندے

بتے آشوب دلہا عشق بازے　　　یکے زیں لالہ رخ سرو بلندے

یکے جوز اکرا بر و ہلالے　　　یکے زہرہ سرائے مست و رندے

نخواہد جان من بروے مگر کہ　　　نبود بر سرش ہم چوں سپندے

تو منکر عشق را یارا چہ خوانی　　　غریبے احمقے بلکہ کلندے

مرا خویشاں و یاراں نیکخواہاں　　　ز راہ دوستی بدہند پندے

نمیدانند ایں مشتے ستوراں　　　مراحق کردہ است خود ارجمندے

مگر جد و سرین او شد ستند　　　مرا اے دوستانم پائے بندے

نہ من تنہا گرفتارم بدامش　　　کہ چوں من ہر طرف ہستند چندے

دلم را نبست از و آزار ہرگز　　　مگر از زخم غمزہ دردمندے

غنیے

منم کز دیدگان خود برشکم روادارم بہر گردن کمندے
محمد شکر حق را کن سجودے
تراحق داد یارے دلپسندے

اگر خواہی کہ ذوق درد گیری نہان می باز عشقش تا میری
حکایت کردن و نالہ گزیدن دوائے درد باشد دل پذیری
شہید بدر باشی ای جوان مرد بدر دماہ روئے گر بمیری
نہانہ عشقبازی ذوق دارد ہوا ہا خوش بران لیکن بسیری
ملامت نہ غرامت نہ نہے ذوق امیری نظاہر گرچہ میری
وقار و وقر و عزت با تو باقی است اگرچہ خواجہ باشی یا وزیری
زہے خمرے خمارے نے سلامتی زہے دردے کہ وارد دلپذیری

زسلامت

محمد عشقبازے کہنہ ہست
ترا باید کز وایں فن گیری

بہ لوح دل مرانقش ونگارے مراہست از خیالات روزگارے
بہر جاکہ یکے مرغ ہوائے است ہوائے عاشقاں بوس وکنارے
ہمہ کس دوستے را برگزیدست گزیدستم جفا کارے نگارے
مرا معشوق من ہمسائیہ شد بحمد اللہ کہ شد معشوق جارے
چہ طعنہ میزند در عشق زاہد مرا ہم بود روزے روزگارے
بدیدم تا مغے میخوارہ را مرا افتاد باوے کاروبارے
سرے بنہادہ ام پیش چلیپا سجودے میکنم بروقت یارے
مرا آں عزت و دولت کہ داداست کہ گردم بردرا و خاکسارے
پرستم ہرچہ یار من پرستد اگرچہ بت بود یا سنگ خارے

جواں مرواز بہر حق مرا گو گرفتارم نماند پیر کارے

نماند بہر کارے

محمد در میان دردمنداں

تراہم میکند ہر کس شمارے

چہ خوش باشد در ایام جوانی میان ماہ رویاں مہربانی

کند ہر یک دگر را لطف و یاری زہے عیش و خوشی و کامرانی

میسر خلوتے گر با جوانے ست ہماں ساعت شمار از زندگانی

مرا زاں لعل شیریں تلخ میگو کہ نزد ماست آں شکر فشانی

ترا آں دولت و عزت کہ داد است کہ بر یار عزیز خوار مانی

دو چشم مست او غلطانست ہر سو دو صد رنجور را بے ناتوانی

الا احبد دراز اکہ سر سینا زدم دستے کہ دانم دل گرانی

خیال لعل تو مستانہ دارد نہ ام مست شراب ارغوانی

نہ کہ تزویر باشد چاہ جوئی

محمد عشق می باز نہانی

اگر میرم بدرد مہربانی مرا باشد حیات جاودانی

سرے بر در نہادہ ماندہ ام من تو دانی گر بخوانی یا برانی

اگر خندہ زنی گلہا بارد وگر گریہ کنی دُرے چکانی

نمک حسن تو دلالہ است مارا کند ناز و کرشمہ پاسبانی

میان ما نگنجد جز کہ ذوقے اگر داری تو حسنے پس بدانی

ترا ابرو دو است و ہر دو محراب فریضہ شد نماز مادوگانی

دمے با وے اگر گردد میسر تو آں دم را شمار از زندگانی

اگر بوس و کنارے ہم بہ بخشد زہے عیش خوشی و کامرانی

تحبد

بدرد غم چناں آسودہ ام من | نیاسایم چنیں در شادمانی
زچشم مست غلطانت رسید است | نصیب من بلا و ناتوانی
اگر تیرے زنی اے ترک غمزہ | رواں از سینہ و جاں بگذرانی
سر ینے کاں نگار نازنین است | کہے نہ بود بریں شکل و گرانی

محمد نظم میگوئی تو یا نثر
نباشد نظم کس را ایں روانی

منی از بحسن و خوب روئی | زیرا کہ بعینہ تو اوئی
تو از سر تا قدم جمالی | تو موے دراز و مشک بوئی
در تابش ہمچو آفتابی | جوز اکر ہی و ماہ روئی
لطف و کرم است در تو بسیار | در توصفتے است از حد افزوئی
وصف دہن تو بست یارا | ہر جا کہ زبان زگفت و گوئی
تو منزل ما و من نیابی | بوالفتح بہر جہت کہ پوئی

آراستہ چنانکہ باید
افسوس کہ نیک زشت خوئی

ولہ
از خود داری

زمہر شمع رخ پروانہ داری | بسوزم گر کند ایں بخت یاری
بیک بوسہ دل ما را تو خوش کن | تقاضائے چند بر گردن شماری
بحمد اللہ مرا عزے و فخرے است | کہ میرم بر در یارے بخواری
سگ دیوانہ ام کورا گزم من | کند با خاک کوئے یار یاری
تو از برگ نوا رسنگے نداری | تو چونہ میکنی جان را سپاری

محمد عشقبازے کہنہ تو
ہمارہ تشنہ و برغرق کاری

جوان مرد امداری وصف جودی	مگر لب بر لبم یکبار سودی
ہمہ شب در خیالے زلف وخالے	بوہم خویش ای دل خوش غنودی
مرا گوئی چہ دنبالم گرفتی	زدی چشمک بخندہ دل ربودی
چہ گویم چشم تو چہ شوخ دیدہ است	زمردم عقل و دیں را وار بودی
زمجنوں عشق واز لیلی نظرہا	حدیث لیلی و مجنوں شنودی
بجز جور و جفا دیگر نبازی	تو ہیں درد غم برما کشودی
مرا تو وعدۂ کشتن بکردی	کریماں را بود وعدہ بزودی
شراب درورا پر پر بہ پیما	مرا ہشیار مگذار از جہودی

ن مداری

محمد عشق را افسانہ باش

ہمارا محنت و غم را فزودی

ندیدم در جہاں یارے بمثل در دغم خوارے	نباشد در جہاں شخصے بشبہ غم و فادارے
علیٰ ہذا چنیں آمد کہ شخصے نیک بختم من	مرا یارے وفادارے و دلدار است غم خوارے
وفائے مینمودی گر بمثل غم مرا شادی	زہے یارے زہے کارے زہے کارے زہے یارے
نشانِ عاشق صادق اگر گوئی ترا گویم	یکے از سوختہ رفتہ یکے زارے ترا زارے
زرشک و غصہ می میرم مرا معشوقہ ہرجائی	ازاں ہر یک نشان گوید مرا گل گشتہ است خارے
ترا اے سرو در سر ہست کہ با قد بلند ستم	اگرچہ راست میگوی ولیکن بے گل و بارے

ن بمثل

ن ازاد

محمد را ہوس در سر کہ او در سوز و غم میرد

نہ چوں پروانہ یک لمحہ ولیکن جاوداں آرے

اے ساقی مست من صفائے	وائے مطرب خوش نوا نوائی
اے سادہ بیا بوسہ و کناری	وائے شاہد خلوتی حفائے
اے صاحب کشتی در باغے	اے یار درختی و ہوائے

ن سادہ بوسہ

ای شیخ و قلندر و مولّه — ای کوچک و نغز و باصفائی
ما را سر سروری نباشد — مائیم سری و خاکپائی
ای زاهد مستجاب دعوت — تسبیح بگو بخوان دعائی
از بهر مزید عشق و دردم — یک فاتحه خوان بالتجائی
باشم همه روز در خیالی — من مانم و غرق آشنائی
هر روز برم خیال وصلی — هر شام بگریه و وائی
این خسته وجود است خالی — الا که دوست هوائی
بوالفتح دل از جهان تو برگیر — جائی نعم و بلاست ولائی
ای مونس روزگار مسکین — تو درد مرا بکن دوائی
روز دو سه هست این شمرده — نی مانم و من نه تو بجائی
میدار غنیمت ای جوانمرد — شو صوفی صاف باصفائی
ای خواجه نشد مرا میسّر — هر روز بمنزلی و جائی
این اهل و ولد مرید و فرزند — گشتند مرا چو بند پائی
مرغ دلم از قفس فتاده — روح قدسی اسیر سائی
کی باشم من ز خود برآیم — پرواز کنم در آن فضائی
من باشم و او دگر نباشد — باشیم در ورا ورائی
الحمد خدای آسمان را — داریم صواب بی خطائی
ما را تو مدان که ما فقیریم — در ملکت قدس پادشائی
طاوس صفت به شکل زاغی — باقی تو بدان جهان خدائی
این جان من است وجود آن شد — جز من مطلب بهر سرائی
بوالفتح بنقد وقت خوش باش

جائی نعم و بلاست
روح القدسم
عشق

گرداری عقلی درائے

وے دارم اسیر و مبتلائے — تنے دارم گرفتار ہوائے
ہمہ کس را خیال عز و جاہ است — بماندہ خاطرم را ابتلائے
مگر گردد سر من خاک آن در — تنم پیچیدہ پارہ بوریائے
مرا ریشے میاں سینہ بختہ است — طبیبا گر توانی کن دوائے
گرفتم نبض خود دیدم رگ جاں — نماندہ ست در من امید بقائے
مگر یک بوسہ بخشد مرا یار — زحسن لطف بہ نماید بقائے
جہانے تازہ یابم جانکے نو — نہ بینم ہیچ گہ روئے فنائے
ندارد سینہ من آرزوئے — مگر میرم سرے در زیر پائے
وے رنجور دارم تپ ہمین است — کنم از غیر حق من احتمائے

محمد از ہمہ غمہا برستہ است
نماندہ در دلش اندک ہوائے

الا اے ساقی خوش خو صفائے — الا اے مطرب خوش گو نوائے
چہ پندم میدہی اے زاہد وقت — مزید درد ما را کن دعائے
قمار عشق بازی او فرہ برد — کہ با معشوقہ می بازد دغائے
ابو القیٰ از بے دولت اگر او — دہد دشنام و من گویم ثنائے
اگر چہ نیست ممکن وصف یارے — مرا بر باد میدار و صبائے
تو ای گیسو دراز دست کوتاہ — کہ اندر ملک عشقی پادشائے

زمن از صدر دیں پہ سید گویم
خرابے ہست رندے خود ستائے

فرہادیم تو کہ شیرینی — باکوہ گرفتہ ام قرینی

گر عاشق کس شدی ضرورت | با محنت و درد ہم نشینی
من عاشق تو تو یار معشوق | مہتاب منم تو شمس دینی
شیریں لب تست تلخ گفتار | شکر دہنی و زہرہ سینی
ابروت بعینہ است قبلہ | وان غلطش چشم را نہ بینی
گوئی کہ دو شہریار سرست | دل زندہ بیکدیگر کمینی
یک بوسہ زدم بغیر اذن ار | چندیں چہ نہی تو طاق بینی

بوالفتح خیانتے ندار ی
الحق کہ موئبی امینی

مثل تو نہ دیدہ ام جوانے | شیریں شفتے شکر دہانے
از ناز و کرشمہ نیک دارد | بیبازد خود بخود نہانے
او سرو قدے است گلعذارے | باریک کمر سریں گرانے
او ماہ جبیں ہلال ابروست | جادو گرے ہست سحر دانے
او باغ و بہار تازہ رویست | بالاش قیامت جہانے
زیں چابک دست شہسوارے | زیں تیز روے قوی کمانے
با جعد دراز موے ابنوہ | بر خانۂ اوست نرد بانے
تا بر سر عشق بر ترآیند | بینند جمال جادوانے

میگرود چشم ہچو مستے
می افتد ہچو ناتوانے

بستیم نطاق کامرانی | گشتیم طواف شادمانی
خہ خہ کہ نوشتیم و شادمانیم | نوشیم شراب ارغوانی
با چنگ و رباب و نائے و دف | با رقص سرود گل فشانی

اندوه ز ما بدور کردی | اے غم تو سیاہ روبمانی
دوری است ز ما بدور دوری | از قرب رسید مژ نشانی
معشوقہ مرا بر ہمارہ | در عدو شمار نیست ثانی
از کاہش و از دریغ افسوس | بیزار شدم چنانکہ دانی
عشق و من و یار سر بہ یکجاست | در بوسہ و در کنارمانی

ہر یک ز دگر جدا نباشد
بوالفتح ہمین است زندگانی

خوش باد عشق در جوانی | آسودہ بوصل یار جانی
اوازتو نصیب خویش گیرد | وز روئے تو نصیب خو دستانی
خاصہ کہ بود نگار خوش خو | او مست تو مست عیش رانی
گر پیر تو ئی تو او جوانے | باشد ز تو او ملول دانی
از لعل لبت نصیب باشد | مستی شراب ورفشانی
مے خوردن شد مرا بعادت | رفتہ است خمار سر گرانی
از چشم تو دیدہ شد اثرہا | جادوگری و طلسم خوانی
از چشم خوشت پدید آمد | غلطیدن خاست ناتوانی
تعلیم بلند ہمتے شد | اے ماہ بلند سرو ثانی

بوالفتح شدی تو پیر توبہ
تا چند اسیر کودکانی

اے پیر بباز با جوانے | بین نازہ و تر دگر جہانے
باریک لبے است و خندہ بازے | شیرین دہنے شکر فشانے
بادام معینہ است چشمش | لب پستہ و شے است خوش روانے

ماہیست ولیک باملاحت — سرویست ولیک خوش روانے
سرویست وے ہلال ابرو — شمعے است ولیک بے دخانے
نخلے است ولیک کبک رفتار — باغے است ولیک نے نہانے
دینے است ولیک دین احمد — آئینے است ولیک از قرانے
کفرے است ولیک کفر فرعون — موسیٰ است وے زحق نشانے
او یوسف ثانی است ہیہات — از وحدت ہمی کند بیانے
بو الفتح بگو کہ اے محمد — ہزل کشادہ زبانے
او تنگ لب و کشادہ سینہ — پستانش مثال نار دانے
روے تو بہشت را نمونہ — کز دو زرخ مہید ہدامانے
دریاست وے بر آب حیواں — اوراست حیات جاودانے
جعدے است دراز ہمچو مارے — حیّہ است وے حیات جانے
او عاشق خویشتن ہمیشہ — میداند ہمچو او جوانے

گر ہستی آں جہان نباشد
او ہست فلانہ کہ یانے

مرا در دل خیال زلف و خالے — دل من گشتہ از جاے بجاے
مرا دُردی بہ پیمانہ صفا دہ — بجام زر بکن یا در سفالے
مرا مقصود بیہوشی و مستی است — گرفتہ وقت من در دل ملالے
لب میگون او و ہم و خیالے — لبم بر لب رسد باشد محالے
دوسہ دشنام دہ در مجمع خلق — مرا شہرت شود عز و جمالے
اگر تو پردہ از رخ باز گیری — جہانے بیخبر گردد جلالے
میان مردمان افتد نظرہا — کسے گوید فلان است کس بخیالے

گوے گاے
ہشیار ہشدار
فلان کہ یانے
فلانہ کیانے
کین

زند قرعہ برائے کشتن من　　ز من ہم می شود زیں کوشش فالے
محمد بر نفس امید دارد　　کہ چشم او کند باوے قتالے

بزخم خنجرش پارہ کند دل
شہید عشق گردم بے مثالے

خوشی و خرمی و کامرانی　　فراغ و عیش و عشرت جاودانی
میسر می شود بلکہ مقدر　　اگر نوشی شراب ارغوانی
ترا حسن و نمک ہر روز افزون　　مرا افزود ہر دم مہربانی
اگر باکہ سرے خاطرت خواست　　ترا از پیش او تو پس نمانی
بخلوت با بتے فارغ نشستن　　ابوالفتحا ہمین است زندگانی

محمد این ہمہ گفتار تو چیست
یکے اندر یکے شد نیست ثانی

جوان مردا صباحے را صفائے　　کنار و بوسہ را دارم ہوائے
من از لعل لبت دارم خراشے　　بجز بوسہ دگر نبود دوائے
بلب جان آمدست یکبوسہ فرما　　قریب الموت را فرما بقائے
زبون زلف تو شب گشتہ تاریک　　بیک خندہ جہان را شد جلائے
تبسم کرد عالم نام او شد　　زیک چشمک دو صد گونہ بلائے
مرادر زیست بی درمان دریغ است　　کہ می گویند ہر دردے دوائے
اگر درد او فتد عاشق صبور است　　ندارد صبر را ہم احتمائے
محمد لامکانست زانکہ او را　　نباشد ہیچ تعینے بجائے

گہے در میکدہ واپسترینے
گہے در زہد و تقوی پیشوائے

ن ٣ مقرر
ن ٣ یا
ن ٣ آمدہ
ن ٣ زبون زلفت شد تاریک عالم

لعل شیرین تو شکر بارے — لب من طوطی شکر خوارے
زلف تو تار در شب یلدے — جعد تو در شب سیہ مارے
ہیچ سروے بمثل قامت تو — من ندیدم بہ بوستان بارے
دین و دنیا مرا چہ کار آید — نیست جز عاشقی مرا کارے
بوسۂ لطف کردہ چو مرنج — گر ز دستیم گاز کے بارے
گشت گلزار و باغ خوش باشد — نیست خالی ز زحمت خارے
در جہاں ہیچ چیز بہتر نیست — جز کہ یک لحظہ صحبت یارے

گر بپرسی محمد است عاشق
ہمہ گویند یکزبان آرے

جوان من جوانے خود نمائے — سوار من سوار بادشاہے
حریف من حریف خوب طبعے — قرین من قرینے دلربائے
نگار من نگار نقشبندے — ندیم من ندیم باصفائے
بود گردم غبار خاک آں در — نماندہ است در سرم جز این ہوائے
سر من زیر پایش باد چوں خاک — ندارد درد من دیگر دوائے
بدرد عشق اگر میرم زہے کار — شہید عشق را باشد روائے
اگر یارے کشید ہے تیغ آید — بنہ سر پیش او گو مرحبائے
دل و جان و سر و تن دین و دنیا — کنم در زیر پائے او فدائے

محمد خویش را عاشق نہد نام
نہ دیدم آں چناں یک خود نمائے

دیدم بہ کلیسا نگارے — زین درد کشتے شراب خوارے
مدمن خمرے خراب شکلے — دیوانہ وشے نزار و زارے

گفت از سر وقت خویش حالے | بنشیں و شراب نوش بارے | درحال
آنگہ بصفائے مے نگہ کن | بیں عکس جمال روئے یارے
بر لوح وجود نیست نقشے | جز صورت نسخۂ نگارے
مجنوں چہ کس است کیست لیلی | گل چیست کجاست زخم خارے
خسرو کہ بود کدام فرہاد | شیریں بچہ گشت خوشگوارے
بہر چہ زن عزیز مصر است | از کردہ یک غلام خوارے
از چہ سبب است ہاں گرفتار | یعقوب کہ بود رستگارے
خود چاکر و بندہ چرا شد | محمود کہ بود شہر یارے
زیں حال کسے خبر ندارد | جز بیخبرے شراب خوارے

بیشک بخدا محمد اینجاست
چوں احمد پاک حق گذارے

الا اے شاہد مہ رو لقائے | الا اے مطرب خوش خواں نوائے
الا اے صاحب شیریں کلامے | الا اے ساقی سادہ صفائے | نثر ۱۰
الا اے زاہد مقبول دعوت | مزید درد ما را کن دعائے
الا اے شیخ بر سجادہ جادہ | نفس زن تا بدام افتد ہمائے
عفاک اللہ یا شیخ المشائخ | بروئے خوبروئے ابتلائے
رسیدہ با نہا عمرم ولیکن | ندارد درد عشقش انتہائے
بدریائے شدم غرق ای رفیقاں | نبودست ساحلش را آشنائے
طبیبا زحمت خود را بدر بر | کہ درد عشق را نبود دوائے

بحمد اللہ محمد عارفی تو
شناسی قدر بیدل مبتلائے

بچشمک صید جاں کردی بخندہ دین و دل بردی   بضرب بوسہ خوش کردی بزخم غمزہ آزردی
اگر خوبان بدل بردن بدعوی آمدہ یکجا   جوان مست و چالاکی کزین میدان تو گو بردی
زمے مستی است مقصودم بدہ پر پر پیاپے ہم   جوان مرا نہ بینی تو کہ صافی ہست یا دُردی
مرا در سر ہوائے تو دل و جانم فدائے تو   ہمہ عالم برائے تو بحسن خویشتن فردی
بوقت خویش خوش بودم نماز و خلوت و وردم   مرا اے بت زمن بردی کنوں تو سبحہ و وردی
محمد گر نہ عاشق کہ چیست آں نالہ و گریہ   تنے زار و نزارے ہم بہر دم باد م سردی

گر آید عمر پایانے نیابی عشق را غایت
نہ پیری تو نود سالہ بدانکہ کودک خردی

ترا دادہ ستمگاری مرا مسکینی و زاری   زہے لطفے کہ حق کردہ ترا عز و مرا خواری
نگارا خوبروئی تو جوانے خوب شکلی تو   وے افسوس می آید کہ بارے بس جفاکاری
رموز سحر را دانی توئی استاد جادوگر   بشدی ماہر بدل بردن جگر خواری چو کفتاری
ہوائے گل رخے ما را بگرداند بگلزاراں   ہوائے کہ بسر بینے ہم مرا کردست کہساری

سیہ روی است این چشم بہر جا و ید خوبے را   [سیہ رویست]
گرفتہ نقش در خاطر کشد دنبالہ اش خواری

مادر دہر چوں تو فرزندے   گر بزادہ نبود دلبندے
لعل شیریں تو شکر بارے   دہنت پر ز شہد آوندے
عاقبت عاشقاں بدرد میرند   زاہدا بیہودہ مدہ پندے   [بدرد مزید]
پیر گشتیم توبہ بشکنیم   عشق ہا باختیم یک چندے
نیست از سیم و زر اگر نقدے   بہر یک جرعہ باز سر بندے
جعد شبگوں شکل پنجہ آں   پائے ما را نہد سیہ بندے
لب تو نیست بلکہ برگ تر ستے   واں سریں نیست ہست الوندے   [بت نیست]

اے محمد بدانکہ مادر دہر
کم بزادست چوں تو فرزندے

عاشقاں گر کنند تزویرے | دار معذور کانست تدبیرے
توبہ ورزند زہد بنمایند | تا فرود آورد بتے شیرے
لعل شیرین او چہ تیز زبان ست | شہد آمیز کرد تقریرے
اے محمد ترا میسر نیست | راہ حق بے عنایت پیرے
مبتلا را بہر چہ دست دہد | نکند در رہ تو تقصیرے

حبذا او پائے بند بوالفتح است
ایں چنیں رفتہ است تقدیرے

مرا افتادہ در خاطر کہ بر آیم ازیں ہستی | گر نیم کرسی علوی نمانم من بریں پستی
کہ اے طاؤس جان من تو مرغِ باغ قدوسی | چہ چوں زاغ و غلیواز بمردارے خوش نشستی
تو اے سیمرغ با ہمت چرا چوں صعوہ کردی | بدام و دانہ افتادی تو ریشِ عقل بگسستی
بسوی گلستاں بنگر بروئے گل کہ میخندد | نشاطِ بلبلاں ہم بیں چہ می بازند از مستی
بہاراں گلبنے خندد بہاراں بلبلے گرید | نبارد ابرِ نیسانی نشد تازہ گل مستی ہستی
برفتارے نہادی پا بحیرت ایستادہ خلق | بگفتارے کشادی لب زبانِ مرداں بستی دہانِ
شدہ دلالہ خود بیروں رقیبِ پاسباں خفتہ | دگر معشوق ہم خوش خو چرا فارغ بماندستی
گہے در آشتی شادی گہے در خشم دلجوئی | گہے سر دو یکے گشتہ ہمہ ذوق است و لذت خوردستی خودرستی

محمد ہمچنیں باشد مرادِ من رود کارے
زبدبختی خود دانم کہ خواہم مرد از سستی

نگارا سرو قدا گلعذاری | تو با ما راست گو در دل چہ داری
بخواہی کشتنم از درد ہجراں | زہے دولت بوصل آزردہ داری

ترا در سر ہمہ ناز است و شوخی تعالی اللہ کہ چوں سحفہ نگاری
جہانے گشتہ سرگردانست بر تو تو فارغ از ہمہ بیزار داری
ترا جز ناز و غمزہ شیوہ نیست مرا عجز است و مسکینی و زاری
نماندہ چارۂ الا کہ ہیرم پس دیوار و پیش در بخواری
شدی گر در پس کوہ سر بینے ضرورت ہر طرف پس سنگساری
محمد عشقبازاں راست شرطے
نباشد عاشقے از درد عاری

بر لعل لبت سیاہ خالے افزودہ جمال بر جمالے
اے قد بلند و پست زلفین اے صورت قدس را مثالے
یک خندہ زدی و عشوہ دادی گشتیم از و زحال و حالے
تنگ دہنت کہ پر شکر ہست بیرون است ز وہمے و خیالے
بر ہم لب من لب تو حاشا کاین است محال در محالے
بوالفتح بوقت خویش خوش باش
مگذار ہوائے جاہ و مالے

مثنوی

محمد چوں تو در عالم ندیدم نہ از کس مثل تو جائے شنیدم
دریں دوراں تو تنہا بے نظیری تو سلطانی نہ محتاج وزیری
توئی مستے خرابے عشقبازے توئی رندے لوندے سرفرازے
توئی پیر مغاں پیشوائے توئی در بت پرستی رہنمائے
ترا در عاشقی نام بلند است ترا در خود روی راہے پسند است

تو خود بیگانہ از خویش و خویشاں | تو خود دیوانۂ گشتہ پریشاں
یکے خود کامۂ بدخو کسیسے | یکے پس ماندۂ کم از خسیسے
ترا نے نام و ننگ و جاہ و جاگیر | ترا نے عقل و ہوش و راہ تدبیر
تو خوباں را بیاموزی کرشمہ | نہی بر روے مہ رویاں تو وسمہ
نہال بت پرستی را تو بنیاد | نمائی راہ گمراہی تو استاد
ہمیشہ بر درِ خمار شستہ | نہ خم را لب ہا پاک شستہ
کنی بر قاضی و مفتی تمسخر | کنی از زاہد و عابد تنفر
جرس بانگِ موذن را برابر | کنی تو کفر را با دیں سراسر
ترا پیوستہ ابروے بتاں شد | بجاے قبلہ ایں ایمان جان شد
بہر وجہے تو رو از بت نتابی | گہے صافی شوی گاہے کبابی
چرا دادی مکن رو ے بتاں را | ز شخصت یافتی عکس و نشاں را

شخصش

ترا روے بتاں شد آئینہ سار | بہ بیں عین الیقیں مقصود ہر بار
صفاے بادہ را نظارہ کردی | بدستے نسخۂ سادہ بہ بردی
تو عین و عکس را یکجا نہادی | تو سر غیب را از سر کشادی
تو خود را از وجودِ خود بدر کن | پس آنگہ سوے بت رویاں نظر کن
چہ باشد لیلی و مجنوں کدام است | زلیخا بیبی و یوسف غلام است
محمدؐ عیسیٰؑ و موسیٰؑ و آدمؑ | یکے اندر یکے شد اسم اعظم
رہ آدم اگر ابلیس میزد | بگو ابلیس را کہ میکند رد
خدایا ایں بلا و فتنہ از تست | کہ تخم ہر بلا از دستِ تو رست
برآمد آفتابِ ما نہان است | خلافِ مطلعش سرے نہان است

زباں را تو ازیں گفتار گرد آر

تو رخت خود ازین بازار بردار

رباعیات

پروانہ چراغ دید شد دیوانہ
از خویش بشد ہیچ پروانہ
از خود بہ برید ہستی خویش بدید
شد عین چراغ آتش و پروانہ

پروانہ چراغ دید گفتا کہ منم
با آتش عین ہست جان و تنم
گر روزے چند صورتے بود جدا
بالحق حقیقت است کان جملہ منم

در کوئے[۱] خرابات مغان را پیرم
در مجلس طامات جوانے میرم
من ہر چہ کنم رواست ولیک
شیخی است محمد بے تزویرم

بے[۲] شمع رخے اگر نہ سوزم چہ کنم
صد پارہ دے شدہ ندوزم چہ کنم
چوں عکس مہے ز مہر در چشم آید
اے مردم اگر نمی فروزم چہ کنم

از[۳] درد فراق اگر ننالم چہ کنم
روز و شب اگر نہ در خیالم چہ کنم
میگوئی با توام نہ ام ہرگز دور
در عین حضور بے وصالم چہ کنم

دل[۴] در پے دلبرے نپوید چہ کند
از درد فراق جاں نجوید چہ کند
دل آئینہ عکس بت در و شد پیدا
دل خود را عین بت نگوید چہ کند

---

[۱] بروز یکشنبہ بست و سوم ذی الحجہ ۱۳۰۲ھ بقلم آوردند [۲] بروز جمعہ بست و ہشتم ذی الحجہ ۱۳۰۲ھ فرمودہ شد
[۳] ایضاً [۴] ایضاً۔

بیدرد مباد ہیچ فردے | نامرد مباد ہیچ مردے
بیدرد مباد ہیچ وقتے | بے وقت مباد ہیچ دردے

معشوقہ اگر کتاب داری | معشوق دل سیاہ داری
معشوقہ بود کتاب حاشا | بازنگی و بربری چہ یاری

معشوقۂ من کتاب من شد | بستہ دل من بدو کشادست
گوئی کہ مرا بہ عاریت دہ | معشوقہ بعاریت کہ داد است

تمام شد

دیوان عاشق شہباز سرافراز مخدوم ابو الفتح ولی الاکبر الصادق سید محمد یوسف الحسینی الملقب بہ گیسو دراز قدس اللہ سرہ العزیز کہ مسمّیٰ انیس العشاق است۔

غلط نامہ دیوان انیس العشاق

صفحہ	سطر	غلط	صحیح	صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۲	۶	دلک	ذلک	۶۷	۲۱	سودا	سودہ
۳	۸	دوتاکردو	دوتاکردہ	۷۰	۱۵	نگار	فگار
۳	۱۲	نمانْد	نماند	۷۲	۹	دیوانہ	دیوانۃ
۳	۱۶	مصطنوی	مصطفوی	۷۶	۲۰	روا بے نور	رو بے نور
۴	۳	بمجرد و مطالعہ	بمجرد مطالعہ	۷۷	۲۱	مرد	مرد

صفحہ	سطر	غلط	صحیح	صفحہ	سطر	غلط	صحیح
٦	٢١	بے دکار	بے اذکار	٧٩	٩	پنہانے	پنہانی
٩	١	باری	بارے	٧٩	١١	صعف	ضعف
١٠	١٣	بمیریم	بمیریم	٧٩	١٤	بوسہٗ	بوسہ
١٤	٦	ررعجب	درعجب	٨٣	١٦	بیتم	بینم
١٦	٢٠	یکے شد	یکے شد	٨٧	١٧	خزنیم	حزنیم
١٨	٢	باشدی ہم	باشدے ہم	٨٧	١٨	بیسے	ببے
٢٠	١٧	نذل	بذل	٨٧	٢٠	رای شتابد	رامی شتابد
٢١	٦	سوختہٗ	سوختہُ	٨٩	٢٠	فصل	فضل
٢٢	١٤	مسے	مستے	٨٩	١٥	بخش خواہ	بخش وخواہ
٢٣	١١	بیر	پیرے	٩٠	١٣	معلے	مفلے
٢٣	١٣	گردادہ حق قرا	گردادہ حق ترا	٩٢	١	درہر	درہر
٢٥	٥	آن بہ پیرہن	آں پیرہن	٩٦	٥	بیرازی	بیزاری
٢٦	١٧	شدہ	شد	٩٧	١٩	میرم	میرم
٢٧	١٦	کہ سرینی	کہٗ مہرینے	٩٨	٧	بیرآں	ہمبرآں
٢٧	٢١	پہ	بہ	٩٨	حاشیہ	میگذارم ن۳	میگدازم ن۳
٢٨	١٥	بے نگار	بے فگار	١٠٣	١٣	گراتیم	گرانیم
٣٠	١٠	انفعایے	انفعالے	١٠٦	١٢	دلبرے	دلبری
٣٥	١	بلائے ن۲	بلائے	١٠٨	٨	بیے	ببے
٤١	١	ستنند	شستند	١١٧	١١	محرومی	محرمی
٤٢	٢	ابوالفتحال	ابوالفتحا جال	١١٩	١٠	فرانے	فراقے
٤٣	٢١	کہ	کہٗ	١٢٢	٨	میری	میرے
٤٤	١	آزار	آزاد	١٢٣	١٠	گر	گو
٤٤	٧	نمیدانم	نمیدانم	١٢٥	١٩	کردآر	گردآر
٤٨	٥	بیگوفست	میگوفست	١٢٧	٦	فتوسے	فتوحے
٥١	١٦	رسد	رسد	١٣٥	٩	لوسے	بوسے
٥٢	٦	سلے	سہلے	١٣٩	٨	یارعزیز	یارے عزیزے
٥٧	٧	چہ دارد	چہ لطف دارد	١٤١	١٦	اسے	بارے
٦٣	٩	بوے	جوے	١٤١	٢٠	کناری	کنارے
٦٦	١٣	کہ	کہ	١٤٥	٤	چنانکہ	چنانکہ

تمت

ش ۶ ص ۲۴۷/۱ ۴

حافظ محمد حامد صدّیقی

مہتمم اعزازی کتب خانہ روضتین گلبرگہ شریف نے

عہد آفرین برقی پریس (حیدرآباد دکن)

میں چھپواکر دفتر کتب خانہ روضتین گلبرگہ سے شایع کیا

ملنے کا پتہ

مہتمم اعزازی کتب خانہ روضتین۔ گلبرگہ

قیمت کتاب عه ۱۲/۱ ۵۰ پیسے

ان من البیان سحراً و ان من الشعر حکمۃ

دیوان

حضرت قدوۃ السالکین زبدۃ العارفین امام الکاملین ولی الاکبر الصادق

مخدوم بندہ نواز حضرت

صدر الدین ابو الفتح سید محمد حسینی گیسو دراز چشتی

قدس اللہ سرہ العزیز

المسمّٰی بہ

انیس العشاق

بسلسلۂ مطبوعات کتب خانۂ روضتین گلبرگہ شریف

بہ انتظام و توجہ خاص جناب معلی القاب نواب غوث یار جنگ بہادر دام اقبالہم

و بہ تصحیح و بہ اہتمام

مولوی حافظ سید عطا حسین صاحب ام اے سی ای

ناظم (وظیفہ یاب) سررشتہ تعمیرات سرکار عالی

در عہد آفریں برقی پریس (حیدرآباد دکن) طبع شد

شوال المکرم ۱۳۶۰ھ